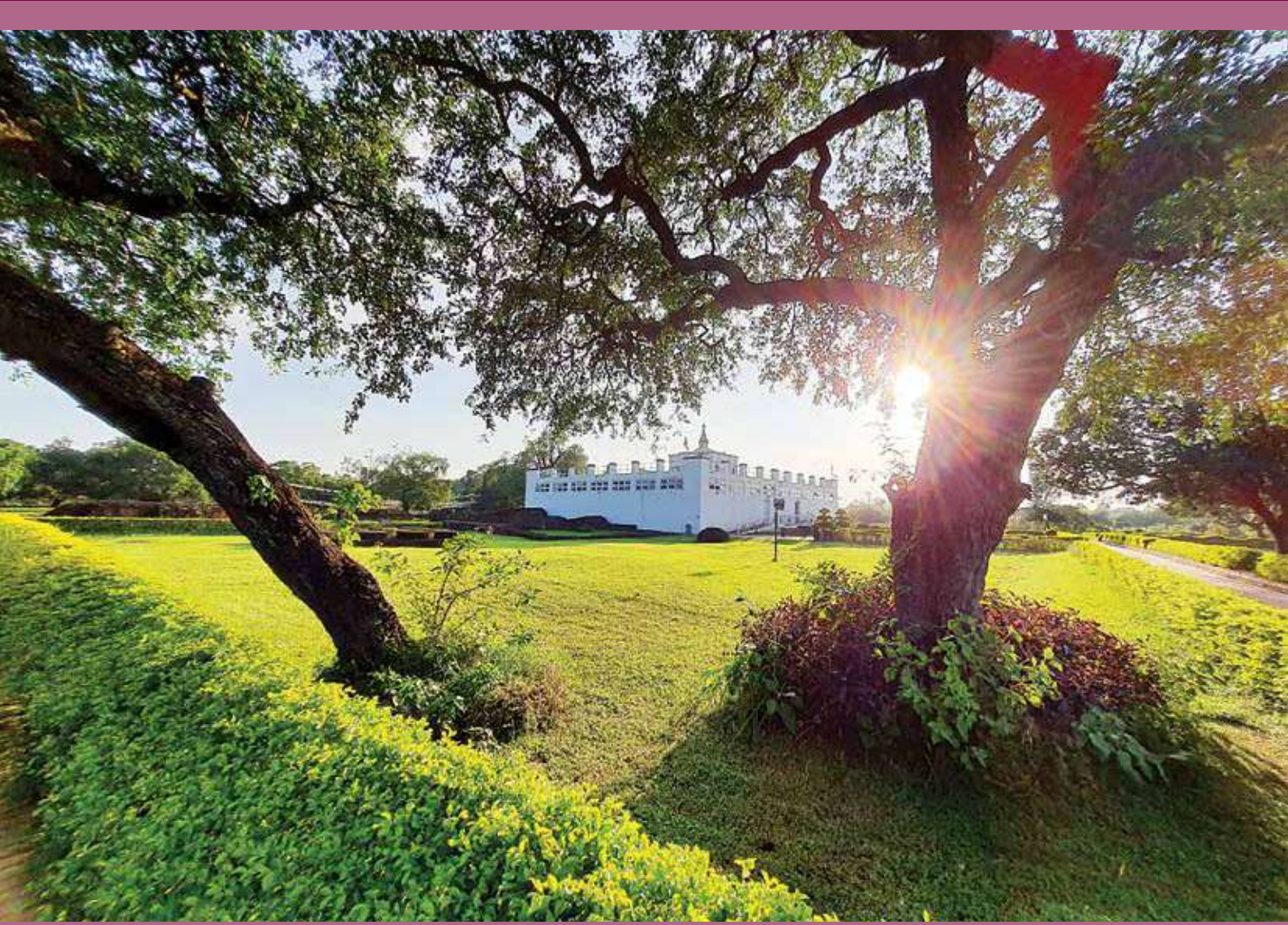

नेपाली जनमत सर्वेक्षण सन् २०२२

सर्वेक्षण प्रतिवेदन | लुम्बिनी प्रदेश

 inter disciplinary analysts

नेपाली जनमत सर्वेक्षण सन् २०२२

सर्वेक्षण प्रतिवेदन । लुम्बिनी प्रदेश

 inter disciplinary analysts

नेपाली जनमत सर्वेक्षण सन् २०२२

सर्वेक्षण प्रतिवेदन, लुम्बिनी प्रदेश

© स्कूल अफ आर्ट्स, काठमाडौं विश्वविद्यालय, इन्टरडिसिप्लिनरी एनालिस्ट्स र दि एसिया फाउण्डेशन, २०२२ सर्वाधिकार सुरक्षित । यस पुस्तिकाको कुनै पनि अंश स्कूल अफ आर्ट्स, काठमाडौं विश्वविद्यालय, इन्टरडिसिप्लिनरी एनालिस्ट्स र दि एसिया फाउण्डेशनको लिखित अनुमति बिना पुनरुत्पादित गर्न सकिने छैन ।

स्कूल अफ आर्ट्स, काठमाडौं विश्वविद्यालय

पोस्ट बक्स नम्बर: ६२५०, हात्तिवन ललितपुर, नेपाल

फोन: +९७७-०१-५२५१२९४, +९७७-०१-५२५१३०६

 inter disciplinary analysts

इन्टरडिसिप्लिनरी एनालिस्ट्स

चन्द्र विनायक मार्ग, चावहिल, काठमाडौं, नेपाल

फोन : +९७७-०१-४४७९८४५ , +९७७-०१-४४७९९२७

The Asia Foundation

Improving Lives, Expanding Opportunities

दि एसिया फाउण्डेशन

पोस्ट बक्स नम्बर: ९३५, बुद्धिसागर मार्ग, वडा नं ३

पानीपोखरी, काठमाडौं, नेपाल

सन् २०२२ मा नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०२२ अष्ट्रेलिया सरकार, विदेशी मामिला र व्यापार विभाग - एसिया फाउण्डेशनसंगको साभेदारी परियोजना स्थानीय सरकार सबलीकरण कार्यक्रम र विकास र सहयोगको लागि स्विस् एजेन्सीको सहयोगमा सम्पन्न भएको थियो । यस सर्वेक्षणका निष्कर्षहरू र कुनै पनि विचारहरूले अस्ट्रेलिया सरकार, स्विस् सरकार वा एसिया फाउण्डेशनका विचारहरू प्रतिबिम्बित गर्दैनन् ।

प्रकाशक:

स्कूल अफ आर्ट्स, काठमाडौं विश्वविद्यालय

पोस्ट बक्स नम्बर: ६२५०, हात्तिवन ललितपुर, नेपाल

फोन: +९७७-०१-५२५१२९४, +९७७-०१-५२५१३०६

आवरण तस्विर : यशस्वी ढुङ्गेल

तस्विर लिईएको स्थान : मायादेवी मन्दिर, लुम्बिनी

संचालक समिति सदस्यहरू

क्र.सं	नाम	आबद्ध संस्था
१	एक्कु माया पुन	स्कूल आफ आर्ट्स, काठमाडौं विश्वविद्यालय
२	सुधिन्द्र शर्मा	इन्टर डिसिप्लिनरी एनालिस्टस्
३	कृष्ण हाच्छेतु	राजनीतिशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय
४	तीर्थराज चौलागाई	तथ्यांक विभाग
५	भिमप्रसाद सुवेदि	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग नेपाल
६	विमला राई पौडयाल	राष्ट्रिय सभा, संघीय संसद, नेपाल
७	याम बहादुर किसान	संसद सहयोग परियोजना/संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम
८	देव कुमारी गुरुड	भूगोलशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय
९	टिकाराम गौतम	समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
१०	गणेश गुरुड	स्वतन्त्र अनुसन्धानकर्ता
११	महेश बास्कोटा	स्कूल आफ आर्ट्स, काठमाडौं विश्वविद्यालय
१२	सुरेन्द्र लाभ कर्ण	राष्ट्रिय योजना आयोग

प्राक्कथन

काठमाडौं विश्वविद्यालय, स्कुल अफ आर्ट्स (KUSoA) को नेतृत्वमा इन्टरडिसिप्लिनरी एनालिस्ट्स (IDA) सँगको सहकार्यमा २०१७ मा पहिलो पटक नेपाली जनताको सर्वेक्षण गरिएको हो । प्रतिवेदनको चौथो खण्ड, नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०२२ (SNP 2022) ले देशको दिशाप्रति नेपालीको धारणा, घरायसी अवस्था, स्थानीय अवस्था, सुरक्षा, पहिचान र सामाजिक सम्बन्ध, शासन व्यवस्था, सार्वजनिक सेवा प्रवाह, निर्वाचन, राजनीतिक सहभागिता र आर्थिक दृष्टिकोण प्रति नेपालीहरूको दृष्टिकोण प्रस्तुत गरेको छ । यस सर्वेक्षणले नेपालका सात प्रदेशका ५८८ वटा वडाबाट नमूना छनोटगरी १८ वर्ष वा सोभन्दा माथिका ७,०५६ उत्तरदातामा पुगेर उनीहरूका विचारहरू प्रस्तुत गरेको छ ।

नेपाली जनताको सर्वेक्षणको बिगतका सबै प्रतिवेदनहरू राष्ट्रिय प्रतिवेदनको रूपमा सबै प्रदेशहरूलाई समावेश गरी सघन ढाँचामा प्रकाशित गरिएको थियो । तर यस पटक सन् २०२२ को राष्ट्रिय प्रतिवेदनलाई भने अलि छोटो संक्षिप्त प्रतिवेदनको रूपमा प्रकाशित गरी अरु थप सात वटा प्रादेशिक विस्तृत प्रतिवेदनहरू प्रकाशित गर्ने प्रयास गरेका छौं । जसमा प्रत्येक प्रदेशबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूलाई विश्लेषण गरी विस्तृत रूपमा उक्त प्रदेशका उत्तरदाताहरूले दिएका जानकारीका आधारमा निष्कर्षहरू प्रस्तुत गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा बिगतमा गरिएका तीन सर्वेक्षणहरू (SNP 2017, SNP 2018 र SNP 2020) बाट प्राप्त निष्कर्षहरूको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूको आफ्नै सीमाहरू रहेका हुन्छन् । उदाहरणको लागि तथ्याङ्क सङ्कलनको समय अवधि पनि एक प्रकारको सीमितता नै हो किनकी आफ्नो इलाकामा हालसालै घटेका घटनाहरूबाट उत्तरदाताहरूको मस्तिष्क प्रभावित रहेका हुन्छन् जसले उनीहरूको जवाफलाई निर्दिष्ट गरिरहेको हुन्छ । दोस्रो, सर्वेक्षणको लागि सही नमूना आकार चयन गर्नु पनि लगभग चुनौतीपूर्ण कार्य हो । सर्वेक्षणमा नमूना छनोट, सम्बन्धित प्रश्नहरूको जवाफ नआउने, कभरेज र मापनसम्बन्धी कमी कमजोरीहरूका सम्भावनाहरू सधैं रहने हुनाले विश्लेषणका लागि प्राप्त तथ्याङ्कहरू तयार गर्दा अनुसन्धानकर्ताहरू सचेत रहन आवश्यक छ । प्रत्येक पटकको नेपाली जनताको सर्वेक्षणको तथ्याङ्क सङ्कलन समय अवधिले पनि जनताको धारणामा प्रभाव पारेको हुन सक्दछ ।

नेपाली जनताको सर्वेक्षणको पहिलो संस्करणको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य सन् २०१७ को सेप्टेम्बर-अक्टोबरमा गरिएको थियो । उक्त समयमा गरिएको नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०१७ (SNP 2017) नयाँ राजनीतिक व्यवस्थाका लागि नेपालमा पहिलो पटक भएको स्थानीय तहको निर्वाचन पछि गरिएको राष्ट्रव्यापी सर्वेक्षणको निष्कर्षमा आधारित थियो । उक्त सर्वेक्षणमा देशको समग्र दिशा (सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक, भौतिक पूर्वाधार अवस्थाका सन्दर्भ) बारे नेपाली जनताको अपेक्षा र आकांक्षालाई समेट्ने प्रयास गरिएको थियो । यसका साथै सर्वेक्षणले सुरक्षा र विवाद समाधान, विकसित राजनीतिमा लैङ्गिक, जातीय र भाषाको स्थान, राष्ट्रिय तथा स्थानीय तहका समस्या, स्थानीय तथा प्रदेश सरकारको सेवा प्रवाह, सुशासन, राजनीतिक सहभागिता र स्थानीय निर्वाचन, आर्थिक तथा सामाजिक विकास तथा पूर्वाधार, सूचनामा पहुँच, जस्ता विषयहरूमा जनताको राय र अपेक्षा संकलन गरिएको थियो ।

सन् २०१८ को नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०१८ को तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य नेपालको नयाँ राजनीतिक प्रणाली अनुसार पहिलो संसद र प्रादेशिक निर्वाचनपछि गरिएको थियो । यसका साथै आगामी दिनका लागि उनीहरूका आशा तथा अपेक्षाका बारेमा पनि जान्ने प्रयास गरिएको थियो । तेस्रो चरणको नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०२० (SNP २०२०) को निष्कर्ष कोभिड-१९ का कारण राष्ट्रिय बन्दाबन्दीको घोषणा हुनु भन्दा केही दिन अगाडि सम्पन्न भएका सर्वेक्षणको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा आधारित थियो ।

सन् २०२२ को नेपाली जनताको सर्वेक्षण (SNP २०२२) को संस्करण सन् २०२२ को स्थानीय निर्वाचन लगत्तै र राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक निर्वाचनमा होमिने तयारीमा लागि सकेका नेपालीहरू माथि वर्षायाम जुलाई-अगस्त, २०२२ मा गरिएको सर्वेक्षणको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा आधारित रहेको छ । कोभिड-१९ ले सृजना गरेको चुनौती तथा असहजतापूर्ण अवस्थामा सरकारको समग्र कार्यसम्पादन र देश कुन दिशामा गइरहेको छ भन्ने बारेमा जनताको धारणामा प्रभाव पार्न सक्ने सम्भावनाहरू देखेर सन् २०२२ को नेपाली जनताको सर्वेक्षण मा कोभिड-१९ सँग सम्बन्धित प्रश्नहरू थपिएका थिए परिणामस्वरूप मानिसहरूको धारण, भावना र अनुभवहरूमा कोभिड-१९ र देशव्यापी बन्दाबन्दीको प्रभाव प्रतिबिम्बित भएको देखिन्छ । कोभिड-१९ को प्रभाव यस अध्ययनमा आएता पनि त्यस अधिको नेपालीको मत र त्यसबाट प्रभावित जनजीवनको अवस्थाको तुलनात्मक अध्ययन अनुसन्धानको लागि यो प्रतिवेदन महत्वपूर्ण हुनसक्छ ।

यस प्रादेशिक प्रतिवेदनमा प्रदेशका जनताहरूको विचार प्रस्तुत गरिरहदा, म राष्ट्रिय प्रतिवेदनमा भएका केहि तथ्यहरूको विश्लेषण गर्न चाहन्छु । यस बर्षको सर्वेक्षणमा सामेल भएको आधाभन्दा कम नेपालीहरू, अहिलेसम्मकै सबैभन्दा न्यून प्रतिशतले मुलुक सही दिशामा अघि बढेको ठान्दछन् । बाटोघाटोको अवस्थामा सुधार, शिक्षाको पहुँचमा बृद्धि हुनु तथा विद्युत आपूर्तिमा सुधार हुनु देश सही दिशामा अगाडि बढ्नुका प्रमुख तीन कारण रहेका छन् । मुलुक सही दिशातिर हिँडिरहेको बताएका उत्तरदातामा उल्लेख्य कमी देखिएता पनि तीन चौथाइभन्दा कमले आफ्नो स्थानीय तहको अवस्थामा भने सुधार भइरहेको विश्वास गरेका छन् । स्थानीय अवस्थाप्रति जनताको आशावादीताका लागि उत्तरदाताहरूले बाटोघाटोको अवस्था राम्रो हुनु, खानेपानी आपूर्तिमा सहजता, विद्युत र शिक्षामा जनताको पहुँच हुनु जस्ता विषयलाई महत्त्व दिएर समावेश गरेका छन् । वास्तवमा, सन् २०२० को सर्वेक्षणको तुलनामा सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा विशेष गरी आर्थिक अवस्था, राजनीतिक र सामाजिक अवस्थाप्रति उत्तरदाताहरू कम सकारात्मक देखिएका छन् । उत्तरदाताहरूका अनुसार बढ्दो भ्रष्टाचार, आवश्यक वस्तुहरूको बढ्दो मूल्य, र करको दायरामा वृद्धि राष्ट्रले भोगी रहेका प्रमुख समस्याहरूको रूपमा रहेका छन् भने १८-२४ वर्ष उमेर समूहका युवा नेपालीहरूका लागि काम खोज्न/जीविकोपार्जनमा कठिनाई प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको देखियो ।

माथि उल्लेखित आंकडाहरूले सार्वजनिक धारणा र आर्थिक दृष्टिकोण बीच बलियो सम्बन्ध राखेको छ। अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा, नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०२० को तथ्याङ्क सङ्कलन गरिसकेपछिको समय र नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०२२ को तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नु अगाडीको समय अवधिमा कोभिड-१९ चुलिएको थियो, उक्त समयमा कोभिड-१९ को प्रभावले देशका लगभग सबै आर्थिक गतिविधिहरूमा नकारात्मक प्रभाव पारेको थियो । सन् २०१७ मा करिब पाँचमा एक र सन् २०२० मा पाँचमा दुई उत्तरदाताहरूले स्थानीय आर्थिक अवस्थामा सुधार भएको विश्वास गरेका थिए । सन् २०२० को तुलनामा स्थानीय आर्थिक अवस्थामा सुधार भएकोमा विश्वास गर्ने उत्तरदातामा अचानक गिरावट आएको छ । फलस्वस्म, आम्दानी या आर्थिक स्रोतको अभावमा उत्तरदाताहरूले अझै पनि उनीहरूको परिवारका सदस्यले बेलाबेलामा छाक छान्नुपरेको, बिरामी हुँदा उपचार गर्न नसकेको बताएका छन् । गत वर्षको तुलनामा, कहिलेकाहीँ मात्र खाना खान पुग्ने संख्या बढेको छ । त्यसैगरी, बिरामी हुँदा उपचार गर्न नसकेको दाबी गर्ने उत्तरदाताहरूको प्रतिशत पनि बढेको छ ।

हिंसा वा अपराधिक गतिविधिको सन्दर्भमा नेपाल सुरक्षित स्थान जस्तो देखिन्छ । दश मध्ये नौ जना उत्तरदाताहरूले आफू बसेको वा काम गरिरहेको ठाउँ वरिपरि सुरक्षाको कुनै समस्या वा चुनौती नभएको बताएका छन् साथै आफू वा आफ्नोको परिवार गत वर्ष हिंसा वा अपराधिक गतिविधिको सिकार नभएको बताएका छन् । केही हदसम्म असुरक्षित ठानेकाहरूमध्ये प्रायले चोरी र आर्थिक लेनदेनमा ठगीको सिकार भएको उल्लेख गरेका छन् । विवाद समाधानका सन्दर्भमा धेरै नेपालीहरूको रोजाइमा औपचारिक निकायहरू परेका छन् । जग्गा सम्बन्धि विवाद, ऋण तथा लेनदेन सम्बन्धि विवाद, अपराध, मानहानि वा भूटो आरोपको विवाद समाधान गर्न अधिकांश नेपालीहरूले प्रहरीलाई पहिलो रोजाई मानेको पाइन्छ । घरेलु हिंसा सम्बन्धि विवाद समाधान गर्न जनताको पहिलो रोजाइको रूपमा वडाध्यक्ष वा वडा सदस्यहरू पर्नुभएको छ भने प्रहरी, नगर/गाउँपालिकाका प्रमुखहरूप्रति उत्तरदाताहरूको विश्वास बढ्दै गएको छ । विवाद समाधानका लागि निर्वाचित प्रतिनिधि र प्रहरीलाई विश्वास गर्ने व्यक्तिको सङ्ख्या तीव्र रूपमा बढ्नुले राज्यको पुनर्संरचना मार्फत स्थापित नयाँ सरकारी संरचनाहरूप्रति व्यक्तिको बढ्दो विश्वास झल्काउँछ ।

अझै पनि नेपाली जनताहरूले विशेष गरी काम गर्ने ठाउँमा मानिसहरूसँग अन्तर्क्रिया गर्दा, सार्वजनिक सेवाहरू प्राप्त गर्दा र स्वास्थ्य सेवाहरूमा पहुँच गर्दा आफ्नो मातृभाषा, जात वा जाति र लिङ्गका कारण विभिन्न ठाउँ र अवस्थामा असहजता महसुस गर्ने गरेका छन् । नेपालीभन्दा फरक मातृभाषा भएका कारण विभिन्न ठाउँ र अवस्थामा असहजता महसुस गर्ने उत्तरदाताहरूको सङ्ख्या सन् २०१७ को तुलनामा घटेको भएता पनि सार्वजनिक सेवा लिँदा, कार्यस्थलमा सर्वसाधारणसँग छलफलमा सहभागी हुँदा, अस्पताल या हेल्थ सेन्टरमा सुविधा लिँदा र अध्ययनको सिलसिला असहजता महसुस हुने गरेको बताएका छन् । विगतका वर्षको तुलनामा लिङ्गका कारण विभिन्न ठाउँ र अवस्थामा असहजता महसुस गर्ने उत्तरदाताहरूको संख्यामा कमी आएता पनि नेपाली महिलाहरूलाई सार्वजनिक यातायातमा यात्रा गर्दा, प्रहरी चौकीमा, सार्वजनिक स्थानमा घुमफिर गर्दा वा हिँडडुल गर्दा अप्ठ्यारो महसुस हुने गरेको बताएका छन् । अन्तर्जातीय विवाहलाई स्वीकृति दिनेहरूको अनुपातमा सन् २०१७ को तुलनामा सन् २०२२ मा घटेको देखिन्छ । बिगत बर्षका सर्वेक्षणहरूले लिङ्गको पर्वाह नगरी व्यक्ति नेतृत्व भूमिकाको लागि सक्षम हुनुपर्छ भन्ने विश्वास गर्ने मानिसहरूमा उल्लेखनीय वृद्धि भएको देखाउँछ । यसै अनुरूप नेपाली जनताको सर्वेक्षण सन् २०१८ को तुलनामा सन् २०२० मा सबै प्रकारका संगठन/संस्थाका नेतृत्व पदका लागि लिङ्ग जेसुकै भए पनि व्यक्ति सक्षम हुनुपर्छ भन्ने सोच भएका व्यक्तिहरूको संख्यामा उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि भएको देखिन्छ तर सन् २०२२ मा यस्तो सोच राख्ने उत्तरदाताको संख्या स्थिर रहेको पाइएको छ यद्यपि संस्थाको नेतृत्व गर्न पुरुष र महिला दुवै समान रूपमा सक्षम छन् भनी चारमध्ये तीन जना उत्तरदाताले भनेतापनि, सामुदायिक-सम्बन्धित हैसियत (Community-Related Status) को तुलनामा कार्यकारी पदमा महिलाहरूलाई कम प्राथमिकता दिइएको पाइएको छ।

अधिकांश उत्तरदाताहरूले गत वर्षको तुलनामा स्थानीय सरकारको उत्तरदायित्वमा कुनै परिवर्तन नभएको बताएका छन् । यद्यपि, विगतका वर्षको तुलनामा २०२२ मा सरकारको उत्तरदायित्वमा सुधार भएको छ भनी प्रतिक्रिया दिनेहरूको प्रतिशत उल्लेखनीय रूपमा घटेको छ । मे १३, २०२२ मा भएको स्थानीय निर्वाचनको दोस्रो कार्यकालको सन्दर्भमा नेपालीहरूबाट आएका प्रतिक्रियाहरूको दस्तावेजीकरण गर्दा, तीन चौथाई भन्दा बढीले स्थानीय निर्वाचनमा मतदान गरेको र ती मध्ये दश मा नौ जनाले निर्वाचन स्वतन्त्र र निष्पक्ष भएको विश्वास व्यक्त गरेका थिए । तीन चौथाई भन्दा बढी मतदाताहरू निर्वाचनको परिणामसंग "धेरै खुशी", वा "खुशी" रहेका छन् । तीनवटै तहका सरकारले सन् २०२० देखि कोभिड-१९ को रोकथाम र नियन्त्रण र यसको सामाजिक-आर्थिक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न विभिन्न उपायहरू लागू गरेको कुरा सर्वविदितै छ । यसका लागि तीनै तहका सरकारले खेलेको भूमिकाको सार्थकता गर्दै सरकारको प्रयास पर्याप्त भएको प्रतिक्रिया दिएका छन् । कोरोनाको संक्रमण कम गर्न र यसलाई फैलिन नदिन सरकारले गरेका विभिन्न रोकथाम र नियन्त्रणका उपायहरूमध्ये मास्कको प्रयोग र सामाजिक दूरी धेरै प्रभावकारी रहेको देखियो भने हिड्डुल र यात्रामा लगाएको प्रतिबन्ध पनि दोस्रो प्रभावकारी उपाय रहेको पाइयो । कोरोना महामारीको समयमा त्यसको व्यवस्थापनको लागि स्थानीय सरकारले समुदायमा सबैभन्दा बढी सक्रिय भूमिका निभाएको पाइयो ।

प्रस्तुत तथ्याङ्क र आंकडाले संघीय, प्रदेश र स्थानीय, तह तीनवटै तहका सरकारहरूको कार्यसम्पादनबारे केही अन्तरदृष्टि दिनेछ भन्नेमा हामी विश्वस्त छौं । तीन तहका सरकारहरूको कार्यबारे जनताले कसरी बुझेका छन्, उनीहरूका अनुसार सरकारले गरेका कामहरूमा के कस्ता कमजोरीहरू रहेका छन् र यस्तो किन भई रहेको छ भनेर अझ बिस्तृतरूपमा बुझ्नका लागि र त्यसलाई के कसरी समाधान गर्न सकिन्छ भन्ने बारे सुझाव सहितको जानकारी तीनै तहका सरकारलाई दिन प्राप्त तथ्याङ्कको गहिरो विश्लेषण महत्त्वपूर्ण छ । तसर्थ, आउँदो वर्षहरूमा नेपाली जनताको सर्वेक्षणमा मात्रात्मक तथ्याङ्कहरूबाट प्राप्त जानकारीलाई अझ बिस्तृतरूपमा बुझ्न र व्याख्या गर्नका लागि गुणात्मक विश्लेषण थप्न आवश्यक छ ।

अन्तमा, यस सर्वेक्षण कार्यलाई सफल बनाउन र नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०२२ को यो प्रादेशिक संक्षिप्त प्रतिवेदन तयार गर्न योगदान गर्ने सबैलाई कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु । सर्वप्रथम एशिया फाउन्डेसनको टोली जसले दुई अनुदान सम्झौताहरू: एउटा अष्ट्रेलिया सरकार, विदेश मामिला र व्यापार विभागबाट, र अर्को विकास र सहयोगको लागि स्विस् एजेन्सी मार्फत हामीलाई सर्वेक्षण गर्नका लागि रकम उपलब्ध गराएकोमा उनीहरू प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी इन्टरडिसिप्लिनरी एनालिस्ट्स (आईडीए) लाई विशेष गरी प्रश्नावली तयार गर्न, क्षेत्रीय स्तरमा गणनाकर्ताहरूका लागि तालिम र प्रशिक्षण कार्य सञ्चालन गर्न, र तथ्याङ्क सङ्कलन तथा कम्पाइल गर्न सहयोगको लागि आभार प्रकट गर्दछु । साथै प्रतिष्ठित स्टीयरिंग समिति सदस्यहरूको योगदान उतिकै महत्त्वपूर्ण र हाम्रो गहिरो प्रशंसाको योग्य छन्, किनकी उनीहरूबाट प्रक्रियाको प्रत्येक चरणमा महत्त्वपूर्ण अन्तरदृष्टिको साथ परियोजनाले मार्गदर्शन प्राप्त गर्यो । काठमाडौं विश्वविद्यालय, स्कुल अफ आर्ट्सका सहकर्मीहरू जसले नेपाली जनताको सर्वेक्षण २०२२ को चुनौती स्वीकार गरे र यो प्रतिवेदन लेख्न कार्य सफलताका साथ समापन गरे, म उनीहरूको प्रयास र समर्पणलाई कदर गर्दछु । अन्त्यमा, म यस तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने सबै गणक र नेपाली जनताहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु जसको सहभागिता बिना यो सर्वेक्षण कार्य सम्भव थिएन।

एकु माया पुन

एसोसिएट प्रोफेसर/का.मु. डीन

स्कुल अफ आर्ट्स, काठमाडौं विश्वविद्यालय

विषयसूची

प्राक्कथन	७
अध्याय १	परिचय	४
अध्याय २	देशको दिशाप्रति लुम्बिनीको दृष्टिकोण	६
	२.१. देशको अवस्था	७
	२.२. आशावादी हुनुका कारणहरू	८
	२.३. समस्या र चुनौतीहरू	९
	२.४. स्थानीय क्षेत्रको अवस्था	१०
	२.५. स्थानीय क्षेत्रको अवस्थामा सुधारका कारणहरू	११
	२.६. स्थानीय क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू	१२
	२.७. घरपरिवारको अवस्था	१४
	२.८. घरपरिवारको अनुभवहरू	१५
अध्याय ३	व्यक्तिगत सुरक्षा र विवाद समाधान	१६
	३.१. हिंसा, अपराध र न्याय सम्बन्धी घरपरिवारको अनुभव	१६
	३.२. न्याय र विवाद समाधानका संयन्त्रहरू	१७
अध्याय ४	पहिचान	१९
	४.१. मातृभाषा	१९
	४.२. नेपालीबाहेक अन्य भाषा मातृभाषा हुनुका असुविधाहरू	१९
	४.३. जात/जातीयताको कारण हुने असुविधाहरू	२०
	४.४. लिङ्गका कारण भोग्नुपरेको असहजता	२१
	४.५. सामाजिक मान्यताहरू	२२
	४.६. नेपाली समाजमा महिलाको अवस्था	२३
	४.७. नेतृत्वदायी भूमिकामा लैंगिक प्राथमिकता	२४
अध्याय ५	सुशासन र राजनीतिक सहभागीता	२६
	५.१. स्थानीय निकायको पुनर्संरचना	२६
	५.२. सामाजिक सुरक्षा	२७
	५.३. संस्थाप्रतिको विश्वास	२८
	५.४. सार्वजनिक सेवाहस्तगतिको जानकारी	२८
	५.५. सार्वजनिक सेवाहरू लिंदाको अनुभव	३०
	५.६. शिक्षाप्रतिको धारणा	३१
	५.७. कोरोना महामारीको बेला शैक्षिक अवस्था	३४
	५.८. सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवाप्रतिको धारणा	३४
	५.९. सडकप्रतिको धारणा	३८
	५.१०. कर	४०
	५.११. भ्रष्टाचार	४३
	५.१२. स्थानीय शासन प्रक्रियाप्रतिको जनचेतना र सहभागीता	४४
	५.१३. निर्वाचित पदाधिकारीहस्तगतिको धारणा	४८
	५.१४. स्थानीय सरकारको उत्तरदायित्व प्रतिको धारणा	४९
	५.१५. स्थानीय निर्वाचन	५१
अध्याय ६	आर्थिक दृष्टिकोण र सूचनामा पहुँच	५३
	६.१. स्थानीय आर्थिक अवस्थाप्रतिको धारणा	५३
	६.२. घरायसी र व्यक्तिगत आय	५४
	६.३. वैदेशिक रोजगार र विप्रेषण	५७
	६.४. बीमाबारे जानकारी र पहुँच	६०
	६.५. रोजगारी र आयआर्जनका अवसरहरू	६१
	६.६. सूचनाको स्रोत	६२
अध्याय ७	कोरोना महामारीको अनुभव र असर	६५
	७.१. कोरोना महामारी व्यवस्थापनमा सरकारको भूमिका	६५
	७.२. स्थानीय स्तरमा कोरोना महामारीको बेला सक्रिय भएर लाग्ने व्यक्ति वा निकाय	६७
	७.३. कोरोना महामारीको समयमा भोग्नुपरेका मुख्य समस्याहरू र सामना गर्ने रणनीतिहरू	६७

चित्रसूची

चित्र २.१.१	Q-B1a. देशका समग्र दिशा, वर्षअनुसार.....	६
चित्र २.१.२	Q-B1b-f. देशको सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, संस्कृतिक र भौतिक (पूर्वाधार) अवस्था: वर्ष अनुसार.....	८
चित्र २.२.१	Q-B2. आशावादी हुनुका कारणहरू, वर्ष अनुसार.....	९
चित्र २.३.१	Q-B3. देशले भोगिरहेका मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरू, वर्ष अनुसार.....	१०
चित्र २.४.१	Q-B4a. स्थानीय क्षेत्रको अवस्था, वर्ष अनुसार.....	११
चित्र २.५.१	Q-B5. स्थानीय क्षेत्रको अवस्था, वर्ष अनुसार.....	१२
चित्र २.६.१	Q-B6. स्थानीय क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू, वर्ष अनुसार.....	१३
चित्र ३.२.१	Q-C8A-E. पछिल्लो एक वर्षमा विवाद समाधानबारे वास्तविक अनुभव, वर्ष अनुसार.....	१८
चित्र ४.५.१	Q-D9. अन्तर-जातीय विवाहको स्वीकृति, वर्ष अनुसार.....	२३
चित्र ५.१.१	Q-E4. स्थानीय निकायको पुनर्संरचना प्रतिको दृष्टिकोण, वर्ष अनुसार.....	२६
चित्र ५.४.१	Q-E10AM-AO1. सरकारी सेवा सुबिधाहरूप्रतिको जानकारी, वर्ष अनुसार.....	२९
चित्र ५.४.२	Q-E10AM.3_1. स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूबारे जानकारी प्रवाह गर्ने प्रभावकारी माध्यमहरू.....	३०
चित्र ५.६.१	Q-E11b र Q-E11Ai. शिक्षाको गुणस्तर प्रतिको धारणा, वर्ष अनुसार.....	३२
चित्र ५.७.१:	Q-E11f_1_A र Q-E11g.1. कोरोना महामारीको समयमा वैकल्पिक शिक्षा प्रदान गर्ने विद्यालयहरू.....	३४
चित्र ५.८.१	Q-E12a. नजिकको सार्वजनिक स्वास्थ्य चौकी/अस्पताल सम्मको दुरी, वर्ष अनुसार.....	३५
चित्र ५.८.२	Q-E12b. सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरप्रतिको धारणा, वर्ष अनुसार.....	३६
चित्र ५.८.३	Q-E12c. स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर कायम गर्ने जिम्मेवार निकाय, वर्ष अनुसार.....	३६
चित्र ५.८.४:	Q-E12d. स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरमा परिवर्तन, वर्ष अनुसार.....	३७
चित्र ५.९.१	Q-E13a. सडक मर्मत सम्भारको लागि जिम्मेवार निकाय, वर्ष अनुसार.....	३८
चित्र ५.९.२	Q-E13c. स्थानीय क्षेत्रमा सडकको गुणस्तरमा भएको परिवर्तन, वर्ष अनुसार.....	३९
चित्र ५.९.३	Q-E13f. सडक सेवाको गुणस्तर सुधार्न सुझाव.....	४०
चित्र ५.१०.१	Q-E16. राम्रो सेवाको लागि थप स्थानीय कर तिर्न इच्छुक, वर्ष अनुसार.....	४३
चित्र ५.१२.१	Q-E18. स्थानीय सरकारको विकास परियोजनाहरूबारे जानकारी, वर्ष अनुसार.....	४४
चित्र ५.१२.२	Q-E19. स्थानीय सरकारले प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने सेवाहरू, वर्ष अनुसार.....	४५
चित्र ५.१२.३	Q-E20. वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा सार्वजनिक सुनुवाइको सचेतना, वर्ष अनुसार.....	४६
चित्र ५.१२.४	Q-E21. वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा सार्वजनिक लेखापरीक्षण, वर्ष अनुसार.....	४७
चित्र ५.१२.५	Q-E23. स्थानीय विकास योजनाहरूमा सहभागीता, वर्ष अनुसार.....	४८
चित्र ५.१४.१	Q-F1A. जनताका आवश्यकताहरूप्रति स्थानीय सरकारको तदारुकता प्रतिको धारणा, वर्ष अनुसार.....	४९
चित्र ५.१४.२	Q-E13g. स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरू प्रतिको सन्तुष्टि, वर्ष अनुसार.....	५०
चित्र ५.१४.३	Q-E10H a,b,c. शिक्षा, स्वास्थ्य र सडक सम्बन्धी सेवाहरू प्रतिको औसत सन्तुष्टि, वर्ष अनुसार (अंक).....	५०
चित्र ५.१५.१	Q-F7.1. मतदानको आधार.....	५२
चित्र ६.२.१	Q-G4. औसत मासिक घरायसी आम्दानी, वर्ष अनुसार.....	५४
चित्र ६.२.२	Q-G5. घरपरिवारको आम्दानीमा आएको परिवर्तन, वर्ष अनुसार.....	५५
चित्र ६.२.३	Q-G6C. व्यक्तिगत आय, वर्ष २०२२.....	५६
चित्र ६.३.१	Q-G12. वैदेशिक रोजगारको अवस्था, वर्ष अनुसार.....	५७
चित्र ६.३.२	Q-G12.4. वैदेशिक रोजगारीमा जान प्रोत्साहित गर्ने, वर्ष अनुसार.....	५८
चित्र ६.३.३	Q-G14A. रेमिट्यान्स (विप्रेषण)मा परिवर्तन, वर्ष अनुसार.....	५९
चित्र ६.३.४	Q-G14A. रेमिट्यान्सको प्रयोग, वर्ष अनुसार.....	६०
चित्र ६.४.१	Q-G21.a. बीमाको बारेमा सचेतना, वर्ष अनुसार.....	६०
चित्र ६.५.१	Q-G23a र Q-G23b. स्थानीय क्षेत्रमा रोजगारी र आयआर्जनका अवसरहरू, वर्ष अनुसार.....	६२
चित्र ६.६.१	Q-H5. स्थानीय सरकारका गतिविधिहरूको जानकारीको स्रोत, वर्ष अनुसार.....	६३
चित्र ६.६.२	Q-H6. स्थानीय पालिकाले सार्वजनिक गर्नुपर्ने सूचनाका प्रकारहरू.....	६४
चित्र ७.१.१	Q-I3. कोभिड महामारी व्यवस्थापनमा सरकारको भूमिका.....	६५
चित्र ७.१.२	Q-I6. सरकारबाट अपेक्षा.....	६७

तालिकासूची

तालिका २.७.१	Q-B7. घरपरिवारको अवस्था, बर्ष अनुसार.....	१४
तालिका २.८.१	Q-B8. पैसा अभावका कारण घरायसी अनुभव,, बर्ष अनुसार.....	१५
तालिका ३.१.१	Q-C3A-R. विगतका बर्षहरूमा अनुभव गरिएका हिंसा तथा अपराधका घटनाहरू, बर्ष अनुसार.....	१७
तालिका ४.१.१	Q-D1. भौगोलिक क्षेत्र अनुसार मातृभाषा.....	१९
तालिका ४.२.१	Q-D2a-e. नेपालीबाहेक अन्य भाषा आफ्नो मातृभाषा भएको कारण असुविधाको महसुस, बर्ष अनुसार.....	२०
तालिका ४.३.१	Q-D3a-e. जात/जातीयताको कारण असुविधा, बर्ष अनुसार.....	२१
तालिका ४.४.१	Q-D4a-g. महिला वा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक भएकै कारण असुविधा, बर्ष अनुसार.....	२२
तालिका ४.६.१	Q-D10a-m. लैङ्गिक भूमिका र समानता सम्बन्धी धारणा, बर्ष अनुसार.....	२४
तालिका ४.७.१	Q-D11a-l. नेतृत्वदायी पदबारे धारणाहरू, बर्ष अनुसार.....	२५
तालिका ५.२.१	Q-E8a.1- E8a.10. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबारे जानकारी भएका र त्यसको लाभ प्राप्त गर्ने संख्या, बर्ष अनुसार.....	२७
तालिका ५.३.१	Q-E9a-v. संस्थाहरूप्रतिको विश्वास, बर्ष अनुसार.....	२८
तालिका ५.५.१	Q-E10a-E10p. स्थानीय सरकारबाट प्राप्त सेवाहरू र सेवा लिँदाको अनुभव, बर्ष अनुसार.....	३१
तालिका ५.६.१	Q-E11. सरकारी वा निजी विद्यालयमा बालबालिका भर्ना, वर्ष अनुसार.....	३२
तालिका ५.६.२	Q-E11c र Q-E11Aiii. शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्ने जिम्मेवार निकाय, बर्ष अनुसार.....	३३
तालिका ५.६.३	Q-E11g. विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधार्न सुभाव, बर्ष अनुसार.....	३३
तालिका ५.९.१	Q-E13a. सडकको गुणस्तरप्रतिको दृष्टिकोण, बर्ष अनुसार.....	३८
तालिका ५.१०.१	Q-E15Ai-Mi. हालको कर प्रतिको दृष्टिकोण, बर्ष अनुसार.....	४१
तालिका ५.१०.२	Q-E16Ai-iv. करमा दृष्टिकोण, बर्ष अनुसार.....	४२
तालिका ५.११.१	Q-E17a-g. सेवाको लागि घुस दिनुपरेको, बर्ष अनुसार.....	४४
तालिका ५.१३.१	Q-F1i-iv. निर्वाचित अधिकारीहरूले जनताको चासो राख्ने कुराप्रतिको विश्वास.....	४८
तालिका ६.१.१	Q-G1. स्थानीय आर्थिक अवस्थाप्रतिको धारणा, बर्ष अनुसार.....	५३
तालिका ६.३.१	Q-G13. रेमिट्यान्स (विप्रेषण) पाउने संख्या, बर्ष अनुसार.....	५८
तालिका ६.४.१	Q-G21B.A1-H1. विभिन्न प्रकारका बिमाबारे सचेतना र स्वामित्व, बर्ष अनुसार.....	६१
तालिका ७.१.१	Q-I4.A-H. कोरोना संक्रमण कम गर्न र यसलाई फैलिन नदिन सरकारले गरेका प्रयासलाई मुल्यांकन.....	६६
तालिका ७.३.१	Q-I10. कोरोना महामारीमा भोग्नुपरेका मुख्य समस्याहरू.....	६८

१. परिचय

नेपाली जनमत सर्वेक्षण २०२२, मुलुकका सातै प्रदेशका ५ सय ८८ वडा बाट प्रतिनिधिमूलक रूपमा छानिएका ७ हजार ५६ जनामा गरिएको सर्वेक्षण हो । यो प्रतिवेदन भने लुम्बिनी प्रदेशका ८४ वडा बाट प्रतिनिधिमूलक रूपमा छानिएका १ हजार ८ जनामा गरिएको सर्वेक्षणमा आधारित छ । यस प्रतिवेदनमा प्रस्तुत नतिजाहरूले देशको समग्र दिशा, घरपरिवारको अवस्था, स्थानीय अवस्था, सुरक्षा, पहिचान र सामाजिक सम्बन्ध, सुशासन, सार्वजनिक सेवा प्रवाह, निर्वाचन, राजनीतिक सहभागिता, आर्थिक दृष्टिकोण र कोभिड-१९ ले सामाजिक-आर्थिक अवस्थामा पारेको प्रभावका बारेमा लुम्बिनी प्रदेशको नेपालीजनका धारणा प्रस्तुत गर्दछ ।

यो सर्वेक्षण श्रृत्ला पहिलो पटक स्थानीय तह निर्वाचन भए लगत्तै सन् २०१७ मा शुरू गरिएको थियो । त्यसपछिका सर्वेक्षणहरू सन् २०१८ र सन् २०२० मा सम्पन्न गरिएका थिए । सन् २०२० मा गरिएको सर्वेक्षणले कोभिड-१९ अधिको अवस्थालाई समेटेको थियो भने सन् २०२२ को यो श्रृत्लाले कोभिड-१९ ले देशभर पारेको सामाजिक-आर्थिक प्रभावबारे नेपालीजनको विचारलाई प्रस्तुत गरेको छ । यस सर्वेक्षणको तथ्याङ्क संकलन कार्य मे १३, २०२२ मा सम्पन्न भएको दोस्रो स्थानीय तह निर्वाचनपछि सन् २०२२ अगष्टमा गरिएको थियो । त्यसकारण यो सर्वेक्षणका निष्कर्षहरूलाई संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारका पाँच वर्षको अवधिलाई नेपालीजनले कसरी मुल्यांकन गरेका रहेछन् भनेर हेर्ने तीनै तहका सरकारको रिपोर्ट कार्डको रूपमा पनि लिन सकिन्छ ।

नेपाली जनमत सर्वेक्षण, २०२० यता नेपाल लगायत विश्वव्यापी रूपमा महत्त्वपूर्ण घटनाहरू घटेका छन् । नेपालमा संसद विघटन भयो र सर्वोच्च अदालतको आदेशपछि पुनःस्थापना पनि भयो । यसको साथै देशमा नयाँ चुनावी गठबन्धन बन्यो, प्रधानन्यायाधीश विरूद्धको महाभियोग प्रस्ताव आयो, भ्रष्टाचार काण्डका श्रृत्ला देखापरे, राष्ट्रव्यापी रूपमा कोभिड-१९ र त्यसले निम्त्याएको बन्दाबन्दी भोग्नुपयो, आपूर्तिमा अवरोध आयो र विश्वव्यापी आर्थिक मन्दी र रूस-युक्रेन युद्धका कारण मुद्रास्फीति बढ्न गयो । यी घटनाहरूले नेपालको विकासको गति र नागरिकको दैनिक जीवनमा ठूलो प्रभाव पारेका थिए, जुन कुरा सर्वेक्षणका निष्कर्षहरूमा पनि भल्किएको छ । यद्यपि, सर्वेक्षणका निष्कर्षहरूले भने नमुनामा परेका नागरिकले तथ्याङ्क सङ्कलनको समयमा व्यक्त विचारलाई मात्र प्रतिबिम्बित गर्दछ ।

नेकपा एमालेका अध्यक्ष एवं संसदीय दलका नेता केपी ओलीको नेतृत्वको संघीय सरकार विघटन, एमाले र माओवादी केन्द्रको पुनरूत्थान र एमालेबाट माधव नेपाल समूहको फुटको प्रभाव आदिको असर लुम्बिनी प्रदेशमा पनि देख्न सकिन्छ । त्यसको असर नेकपा एमालेबाट बहुमतका साथ पहिलो मुख्यमन्त्री बनेका शंकर पोखरेल नेतृत्वको प्रदेश सरकार ढल्यो र २०२१ भदौ १२ गते चार दलीय गठबन्धनको तर्फबाट नेकपा माओवादी केन्द्रका कुलप्रसाद केसीलाई मुख्यमन्त्रीमा नियुक्त गरियो । सन् २०२२, मे १३ मा सम्पन्न भएको स्थानीय तहको निर्वाचन र नोभेम्बर २० मा सम्पन्न प्रतिनिधिसभा र प्रदेशसभाको निर्वाचन नतिजाले लुम्बिनी प्रदेशको जनमतलाई असर गरेको देखिन्छ ।

बिगतका सर्वेक्षणहरूको तुलनामा लुम्बिनी प्रदेशको यो सर्वेक्षणमा, देश सही दिशामा बढिरहेको छ भन्नेहरूको संख्या सबैभन्दा कम ५४.३% रहेको छ । कोभिड-१९ ले देश र व्यक्तिगत घरपरिवारमा पारेको सामाजिक-आर्थिक प्रभाव सर्वेक्षणको नतिजामा प्रस्ट देखिन्छ र यसबाट पुनःस्थापना हुन जनताले सरकारबाट सुधारिएको स्वास्थ्य सेवा, नगद सहयोग,

रोजगारीका अवसर र बालबालिकालाई शैक्षिक सहयोगको अपेक्षा गरेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशमा थोरै उत्तरदाताहरूले मात्र आफ्नो घरको आर्थिक अवस्था अघिल्लो बर्षको तुलनामा राम्रो भएको बताएका छन् । बढ्दो भ्रष्टाचार, मुद्रास्फीति, बिग्रेदै गएको आर्थिक अवस्था र जागिर पाउने कठिनाई जस्ता समस्याहरू यो सर्वेक्षणमा जल्दोबल्दो रूपमा देखापरेका छन् । राजनीतिक दलहरू सबैभन्दा कम विश्वास गरीएको संस्थाको रूपमा देखिएका छन् । आर्थिक गतिविधिप्रति सकारात्मक दृष्टिकोण राख्नेहरूको अनुपात सन् २०२० मा ४३.९% रहेकोमा यस सर्वेक्षणमा १८.९% मा भरेको छ ।

यो प्रदेशमा देशको समग्र दिशाप्रति आशावादी हुनेहरूको अनुपात न्यून रहनुका बावजुद स्थानीय क्षेत्र र स्थानीय सरकारप्रति जनताको अनुकूल धारणा रहेको सर्वेक्षण तथ्याङ्कले संकेत गरेको छ । सन् २०२० को तुलनामा स्थानीय अवस्था सुधार हुँदै गएको छ भनी विश्वास गर्नेहरूको प्रतिशतमा थोरै कमी आएपनि देशको समग्र दिशाको दृष्टिकोणको तुलनामा यो सख्या अझै दोब्बरभन्दा बढी छ । संघीय र प्रदेश सरकारको तुलनामा स्थानीय सरकारप्रति जनताको विश्वास बढ्दै गएको देखिन्छ । त्यसैगरी, स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाप्रति समग्र सन्तुष्टि ७१.९% मा रहेको छ ।

लुम्बिनी प्रदेशमा स्थानीय सरकारबाट सेवा लिन सहज ठान्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा बढेको छ । कोभिड-१९ को व्यवस्थापनमा स्थानीय सरकारहरूले प्रभावकारी भूमिका खेलेको कुरा धेरैले उल्लेख गरेका छन् । तीन-चौथाईभन्दा केही बढीले स्थानीय सरकारको भूमिका गत वर्ष जतिकै रहेको बताएका छन् । स्थानीय शासन प्रक्रियामा जनचेतना र सहभागीताको स्तर भने न्यून रहेको छ । लिंग, जात/जाति र नेपालीबाहेक अन्य मातृभाषाका कारण सार्वजनिक सेवाहरू प्राप्त गर्दा र आफ्नो कार्यस्थलमा कार्य गर्दा अप्ठ्यारो महसुस गर्नेहरूको संख्या पछिल्ला केही बर्षहरूमा कमी हुँदै आएको देखिएको छ । आय, हिङ्गुल र निर्णय प्रकृत्यामा महिलाको नियन्त्रण हुनुपर्छ भन्ने सन्दर्भमा पनि अनुकूल विचार राख्नेहरूको अनुपातमा वृद्धि भएको पाइएको छ ।

जातीय, लिङ्ग, शिक्षा र भौगोलिक स्थान जस्ता कुराले उत्तरदाताहरूको मतमा आउने भिन्नताहरू सर्वेक्षणको निष्कर्षहरूमा प्रस्ट रूपमा देखिन्छन् । राष्ट्रिय प्रतिवेदनले मुख्य निष्कर्षहरू र चरहस्त्रीय महत्वपूर्ण भिन्नताहरूलाई मात्र प्रस्तुत गरेको छ । यस लुम्बिनी प्रदेशको संक्षिप्त प्रतिवेदनले विशेषगरी यस प्रदेशको प्रादेशिक भिन्नताहरूलाई केही विस्तारमा प्रस्तुत गरेको छ । यो प्रादेशिक संक्षिप्त प्रतिवेदनले निम्न छ वटा बृहत् विषयमा मुख्य निष्कर्षहरू प्रस्तुत गर्दछः

जनताको दृष्टिकोण र राष्ट्रिय भावना : देशको सामान्य दिशाप्रति नेपालीजनको दृष्टिकोण, उनीहरू बसेको क्षेत्रको अवस्था र घरपरिवारको अवस्थामा; के सुधार भयो र के समस्याहरू अझै बाँकी छन् ।

सुरक्षा र विवाद समाधान : नेपालीजनको सुरक्षाको भावना, अपराध र हिंसाको अनुभव, विवाद समाधानका लागि प्राथमिकताका निकाय र तिनले न्याय प्रदान गर्दछन् भन्ने जनविश्वासको स्तर ।

पहिचान : भाषिक, जातिय र लैंगिक पहिचानले भेदभाव, सामाजिक मूल्य-मान्यताहरू र नेतृत्वसम्बन्धी धारणा ।

सुशासन र राजनीतिक सहभागीता : स्थानीय स्तरको पुनर्संरचनामा संस्थाहरूप्रतिको विश्वास; सरकारी सेवाहरू र सार्वजनिक सेवा प्रवाह र तिनको गुणस्तर (शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा र सडक) बारे चेतना; स्थानीय चुनाव र करसम्बन्धी ।

आर्थिक दृष्टिकोण र सूचनामा पहुँच : स्थानीय आर्थिक अवस्था, घरायसी आम्दानी, आप्रवास र विप्रेषण, सचेतना र बीमामा पहुँच, र सूचना र जानकारीको लागी रूचाइएका स्रोतहरू सम्बन्धी विचार ।

कोभिड-१९ को प्रभाव : कोभिड-१९ व्यवस्थापन गर्न सरकारले निर्वाह गरेको भूमिका, सामना गर्ने रणनीतिहरू र सामाजिक-आर्थिक सुधारका लागि गर्नुपर्ने आवश्यक कार्य ।

२. देशको दिशाप्रति लुम्बिनीको दृष्टिकोण

२.१ देशको अवस्था

सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा, लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरू समग्र रूपमा देश सही दिशातिर जाँदैछ भन्नेमा विश्वस्त देखिन्छन् । यो प्रदेशका आधाभन्दा बढी (५४.३%) उत्तरदाताहरूले देश सही दिशातिर जाँदैछ भन्ने विचार राखेका छन् भने राष्ट्रिय स्तरमा प्रत्येक दशमध्ये चार जना (४१.८%) ले यस्तो विश्वास व्यक्त गरेका छन् । राष्ट्रिय आँकडाको तुलनामा लुम्बिनी प्रदेशका बढि उत्तरदाताहरूले देश सही दिशामा बढेको उल्लेख गरेका छन् ।

अघिल्लो तीन वर्ष, सन् २०१७, सन् २०१८ र सन् २०२० मा लुम्बिनी प्रदेशमा गरिएका सर्वेक्षणहरूमा देश सही दिशातिर जाँदैछ भन्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात क्रमिक रूपमा बढिरहेको थियो (क्रमशः ६३.२%, ६४.७% र ७४.७%) भने सन् २०२२ मा त्यो क्रम रोकिएर अघिल्लो वर्षको अनुपातमा लगभग २०.४% अंकले घटेर ५४.३% मा सीमित रहन पुगेको छ । सबै सर्वेक्षणहरूमा, राष्ट्रव्यापी र लुम्बिनी प्रदेशको औसतलाई तुलना गर्दा, समग्रमा देश सही दिशातिर जाँदैछ भनेर आशावादी हुनेहरूको संख्या लुम्बिनी प्रदेशमा बढी पाइएको छ ।

देशको समग्र दिशा, वर्ष अनुसार

चित्र २.१.१: Q-B1a. देशको समग्र (सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, भौतिक) अवस्थालाई विचार गर्दा तपाईंलाई देश सही दिशातिर गइरहेको जस्तो लाग्छ कि, गलत दिशातिर गइरहेको जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

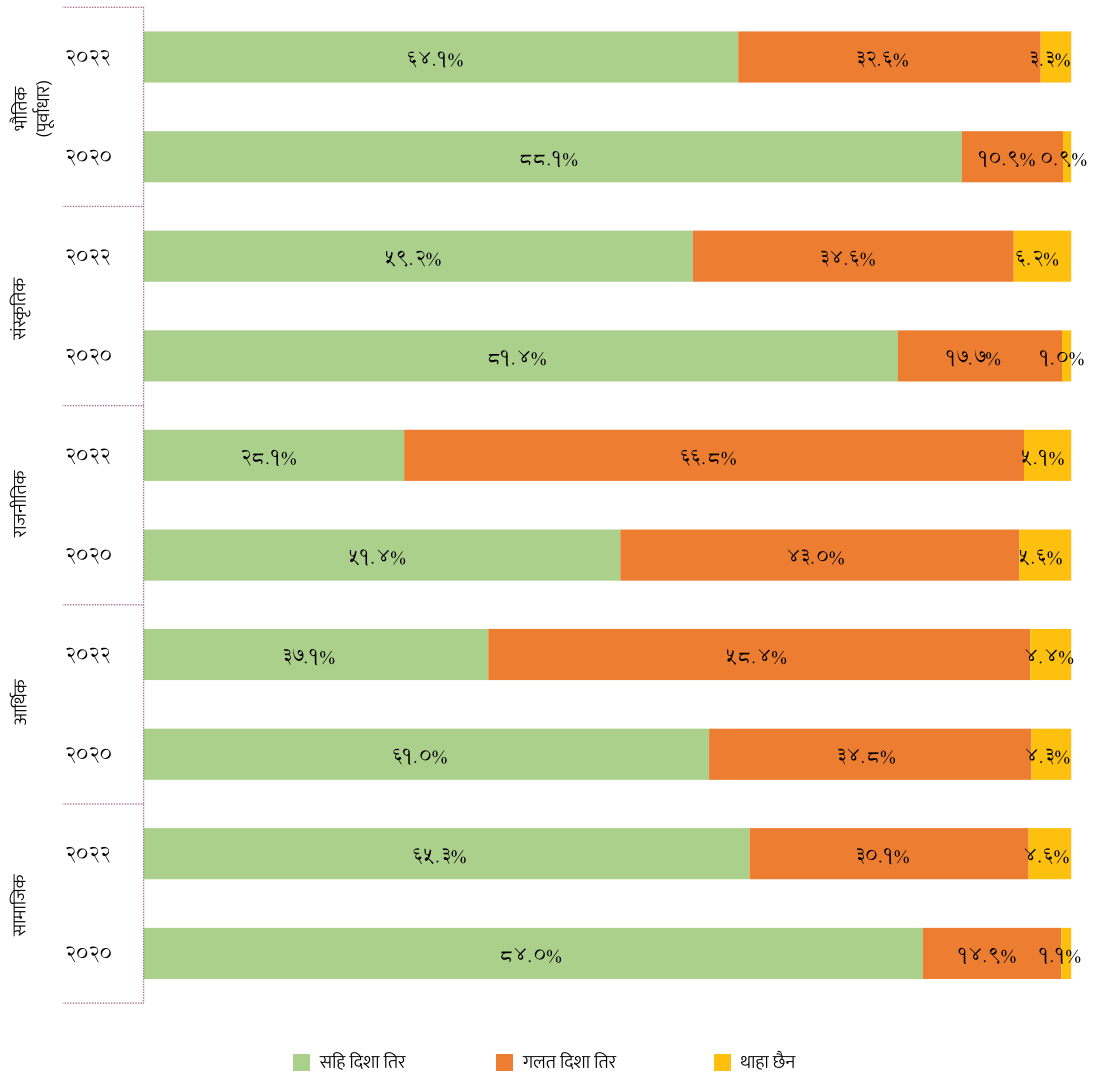
हरेक वर्षको सर्वेक्षणमा लुम्बिनी प्रदेशका बासिन्दाहरूमा देशको समग्र दिशाप्रति आशावादी हुनेको संख्या फरक-फरक रहेको देखिन्छ । सन् २०१७ र सन् २०१८ मा समग्रमा देशले लिएको दिशाप्रति आशावादी हुनेको संख्या लगभग उस्तै देखिएता पनि सन् २०२० मा देशको समग्र दिशाप्रति आशावादी हुनेहरूको हिस्सा उच्च रहेकोमा रहेको मा सन् २०२२ मा उक्त हिस्सामा उल्लेखनिय गिरावट आएको छ । सन् २०१७ मा रहेको ६३.२% को तुलना मा सन् २०१८ मा देश सही दिशातिर गएको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सामा १.५% अंकले बृद्धिभई ६४.७% पुगेकोमा सन् २०२० मा भने उक्त हिस्सामा १०% अंकले बृद्धिभई ७४.७% पुगेको मा सन् २०२२ मा उक्त हिस्सामा २०.४% अंकले गिरावटआई ५४.३% मा भरेको छ । सन् २०२२ को सर्वेक्षणले लुम्बिनी प्रदेशका अधिकांश उत्तरदाताहरू समग्रमा देशले लिएको दिशाप्रति निराशावादी रहेको देखाएको छ । सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा लुम्बिनी प्रदेशबाट सहभागी (४०.७%) उत्तरदाताहरूले देश समग्रमा हेर्दा गलत दिशामा गइरहेको बताएका छन् । देश गलत दिशामा गइरहेको छ भनी बिश्वास गर्ने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०१७ मा रहेको २२.५% मा १८.२% अंकले वृद्धि भई सन् २०२२ मा ४०.७% पुगेको देखिन्छ । यसैगरी, देश गलत दिशातिर गइरहेको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०२० मा रहेको २३.९% बाट १७% अंकले वृद्धि भएको देखिन्छ ।

उत्तरदाताहरूको जनसांख्यिकीय विशेषता अनुसार, जवाफमा केही भिन्नताहरू देखिएका छन् । उदाहरणका लागि, ५५ वर्ष र माथिको उमेर समूहका (४८.४%) उत्तरदाताहरूले भन्दा १८-२४ वर्ष उमेर समूहका बढी (५८.३%) उत्तरदाताहरूले देश सही दिशातिर बढेको छ भन्नेमा सकारात्मक दृष्टिकोण राखेका छन् । त्यस्तै, औपचारिक शिक्षा नभएका (६२.७%) उत्तरदाताहरू भन्दा उच्च शिक्षा (स्नातक डिग्री वा सोभन्दा माथि) हासिल गरेका कम (४०.४%) उत्तरदाताहरूले देश सही दिशातिर बढेको छ भन्नेमा सकारात्मक दृष्टिकोण राखेका छन् । त्यसैगरी, पहाडी भेगका उत्तरदाताहरू भन्दा तराई भेगका उत्तरदाताहरू देश सही दिशातिर अधि बढेको छ भनेर बढी आशावादी देखिएका छन् । सामाजिक-जातीय समूहको आधारमा हेर्दा, देश सही दिशामा बढिरहेको छ भन्ने मधेशी दलित समूहका (७९.१%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा पहाडी दलित (५४%), पहाडी जाति (४४.३%) र पहाडी आदिवासी/जनजाति समुदायका कम (४३.४%) उत्तरदाताहरू देशको समग्र दिशाप्रति आशावादी देखिएका छन् ।

सर्वेक्षणमा उत्तरदाताहरूलाई देशको समग्र अवस्थाको साथै सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, संस्कृतिक र भौतिक स्थितिबारे पनि आफ्नो विचार राख्न भनिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशका आधाभन्दा बढी (६५.३%) उत्तरदाताहरूले देशको सामाजिक अवस्था, ६४.१% उत्तरदाताहरूले भौतिक अवस्था र ५९.२% उत्तरदाताहरूले सांस्कृतिक अवस्था सही दिशातिर

जाँदैछ भनेर विश्वास गरेका छन् जबकि, थोरै (३७.१%) उत्तरदाताहरूले आर्थिक र २८.१% ले राजनीतिक अवस्था सही दिशातिर जाँदैछ भन्ने विश्वास गरेको देखिन्छ । लुम्बिनी प्रदेशमा, सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा देशको सामाजिक, संस्कृतिक, आर्थिक, राजनीतिक र भौतिक अवस्था सही दिशातिर गइरहेको छ भनेर विश्वास गर्नेको संख्या प्रस्ट घटेको देखिन्छ (चित्र २.१.२)

देशको सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक र भौतिक (पूर्वाधार) अवस्था: वर्ष अनुसार

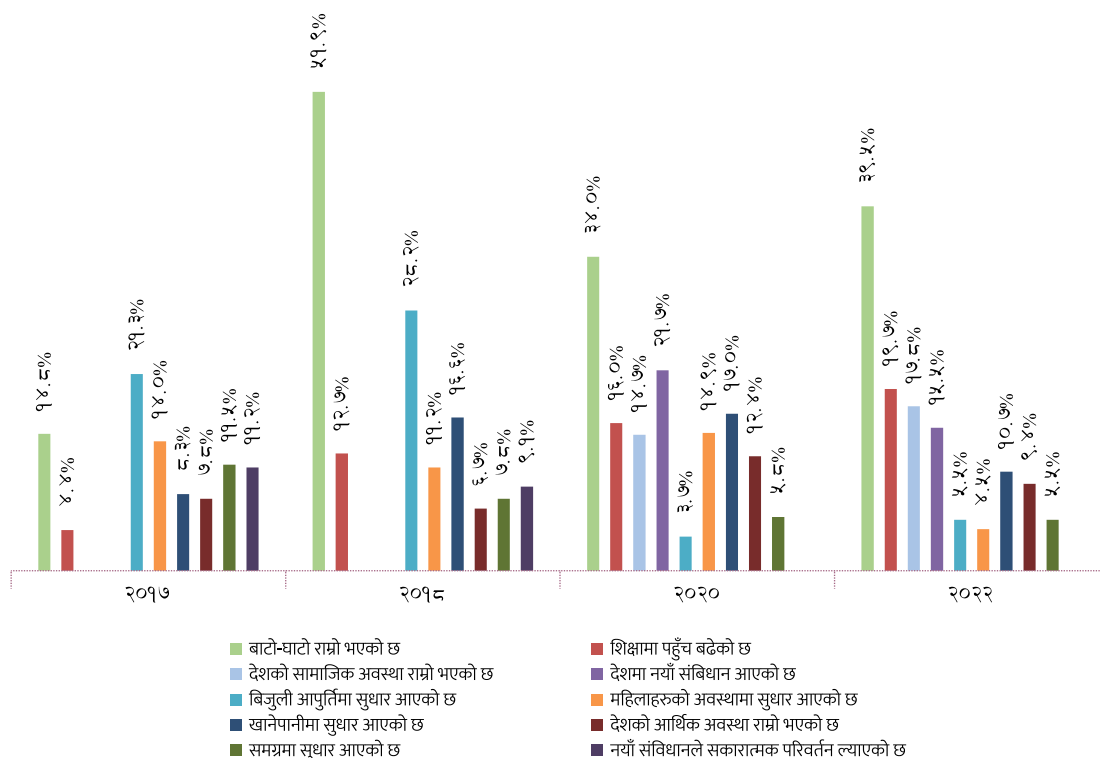
चित्र २.१२: Q-B1b-f. देशको सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, भौतिक अवस्था विचार गर्दा तपाईंलाई देश सही दिशातिर गइरहेको कि गलत दिशातिर गइरहेको जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

२.२ आशावादी हुनुका कारणहरू

सर्वेक्षणमा देश सही दिशातिर जाँदैछ भन्ने लुम्बिनी प्रदेशका (५४.३%) उत्तरदाताहरूलाई यसको कारणहरू पनि सोधिएको थियो । जवाफमा, लगभग दशमध्ये चार जना (३९.५%) उत्तरदाताहरूले बाटोघाटोको अवस्था राम्रो भएकाले भन्ने उत्तर दिएका थिए । यसैगरी उत्तरदाताहरूले शिक्षाको पहुँचमा वृद्धि हुनु (१९.७%), देशको सामाजिक अवस्था राम्रो हुनु (१७.८%) र देशमा नयाँ संविधान आउनु (१५.५%) जस्ता कारणहरूलाई पनि अन्य आशावादी हुनुका मुख्य कारणको रूपमा उल्लेख गरेका छन् ।

सर्वेक्षणका चारवटै संस्करण हेर्दा, सडकको अवस्था राम्रो हुनुलाई लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूले सबैभन्दा बढी आशावादी हुने कारणको रूपमा उल्लेख गरेका छन् । यद्यपि, बाटोघाटोको अवस्थामा सुधार भएकोलाई आशावादी हुनुका मुख्य कारण मान्ने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा केही उतारचढाव देखिन्छ । उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा सन् २०१७ मा रहेको १४.८% बाट बढेर सन् २०१८ मा ५१.९% पुगेकोमा सन् २०२० मा उत्तरदाताहरूको यो अनुपात घटेर ३४% भयो भने सन् २०२२ मा पुग्दा उत्तरदाताहरूको उक्त अनुपातमा केही बृद्धिभई ३९.५% पुगेको छ ।

आशावादी हुनुका कारणहरू, बर्ष अनुसार

चित्र २२.१: Q-B2. [गदि Q-B1 मा "देश समग्रमा सही दिशातिर गइरहेको छ" भन्ने जवाफ आएमा]
ताप्राईलाई देश समग्रमा सही दिशातिर गए जस्तो किन लाग्छ ? (संख्या = ५४७)^१

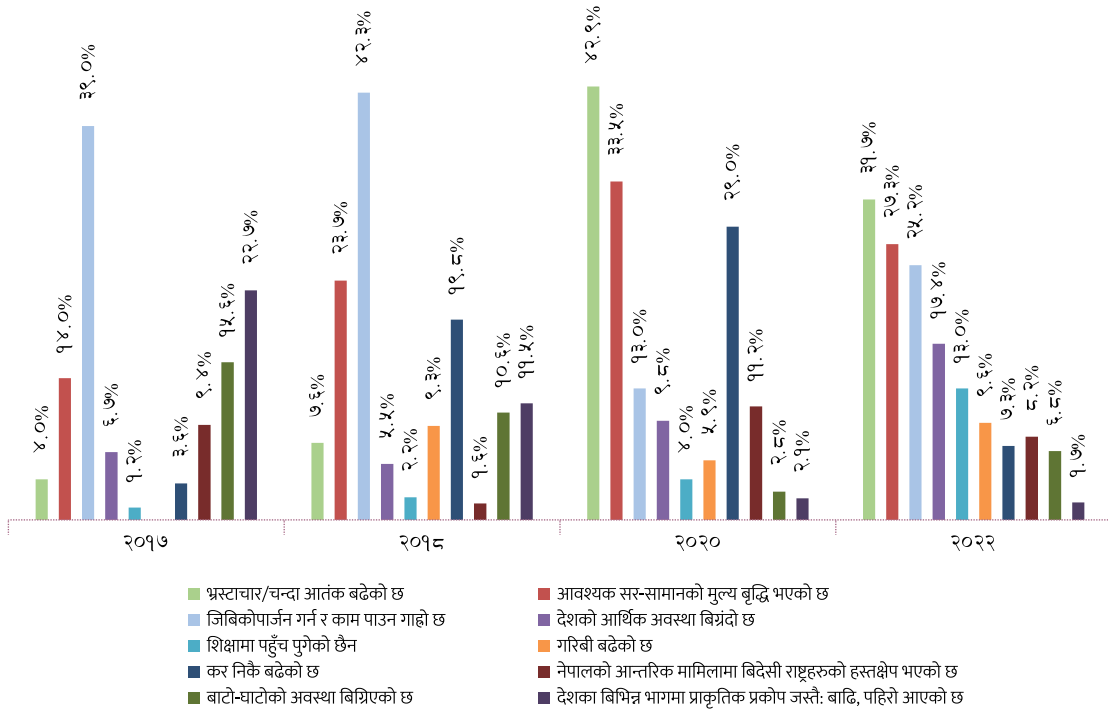
२.३ समस्या र चुनौतीहरू

सर्वेक्षणको क्रममा देशले हाल भोगिरहेका समस्या तथा चुनौतीहरू के के हुन् सक्छन् भनी जान्न लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई केही प्रश्नहरू सोधिएको थियो । जवाफमा करीब एक तिहाई (३१.७%) उत्तरदाताहरूले भ्रष्टाचारमा भएको वृद्धिलाई सबैभन्दा ठूलो समस्याको रूपमा उद्धृत गरेका छन् । त्यसैगरी, लुम्बिनी प्रदेशका २७.३% उत्तरदाताहरूले आवश्यक सर-सामानको मुल्यवृद्धि भएको, जिविकोपार्जन गर्न र काम पाउन गाह्रो (२५.२%), देशको आर्थिक अवस्था बिग्रेको (१७.४%) र शिक्षामा सीमित पहुँच हुनुलाई (१३%) पनि उत्तरदाताहरूले देशको प्रमुख समस्याको रूपमा मुल्यांकन गरेका छन् ।

(सन् २०१७ र सन् २०१८ मा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूको सानो हिस्सा (क्रमशः ४% र ७.६%) ले भ्रष्टाचारमा भएको वृद्धिलाई समस्याको रूपमा पहिचान गरेका थिए । तर, सन् २०२० मा उत्तरदाताहरूको यो अनुपातमा ३५.३% अंकले उल्लेखनिय वृद्धि भई उच्च बिन्दु (४२.९%) मा पुगेकोमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको उक्त हिस्सामा गिरावटआई ३१.७% पुगेको छ । सर्वेक्षणका चारवटै बर्षलाई तुलना गर्दा, सन् २०१७ र सन् २०१८ मा अधिकांश उत्तरदाताहरूले देशको मुख्य समस्या जिविकोपार्जन गर्न र काम पाउन गाह्रो भएको प्रतिक्रिया दिएका थिए भने सन् २०२० र सन् २०२२ मा यस प्रतिक्रियालाई बढदो भ्रष्टाचार/चन्दा आतंकले प्रतिस्थापित गरेको छ । सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूले बढदो भ्रष्टाचार/चन्दा आतंक र अत्यावश्यक वस्तुको मूल्यवृद्धि देशको प्रमुख समस्या भएको बताए पनि अधिल्लो बर्ष सन् २०२० को तुलनामा उत्तरदाताहरूको यो अनुपातमा केही कमी आएको छ । देशको बिग्रेदै गएको आर्थिक अवस्था र शिक्षामा सीमित पहुँच रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा भने अलिकति वृद्धि भएको छ ।

१ सन् २०१७ र सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूलाई आशावादी हुनुका प्रमुख दुई कारणहरू उल्लेख गर्न भनिएको थियो । तर, सन् २०२० र सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूलाई धेरै कारणहरू उल्लेख गर्न अनुमति दिइएको थियो । विभिन्न सर्वेक्षणहरूमा उत्तरदाताहरू आशावादी हुनुको कारण सही तरिकाले तुलना गर्न, सन् २०२० र सन् २०२२ मा पनि उत्तरदाताहरूको पहिलो दुई प्रतिक्रियाहरू लिएर विश्लेषण गरिएको थियो ।

देशले भोगिरहेका मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरू, बर्ष अनुसार

चित्र २.३.१: Q-B3. तपाईंलाई अहिले देशले भोगिरहेको प्रमुख समस्याहरू के के हुन् जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)^१

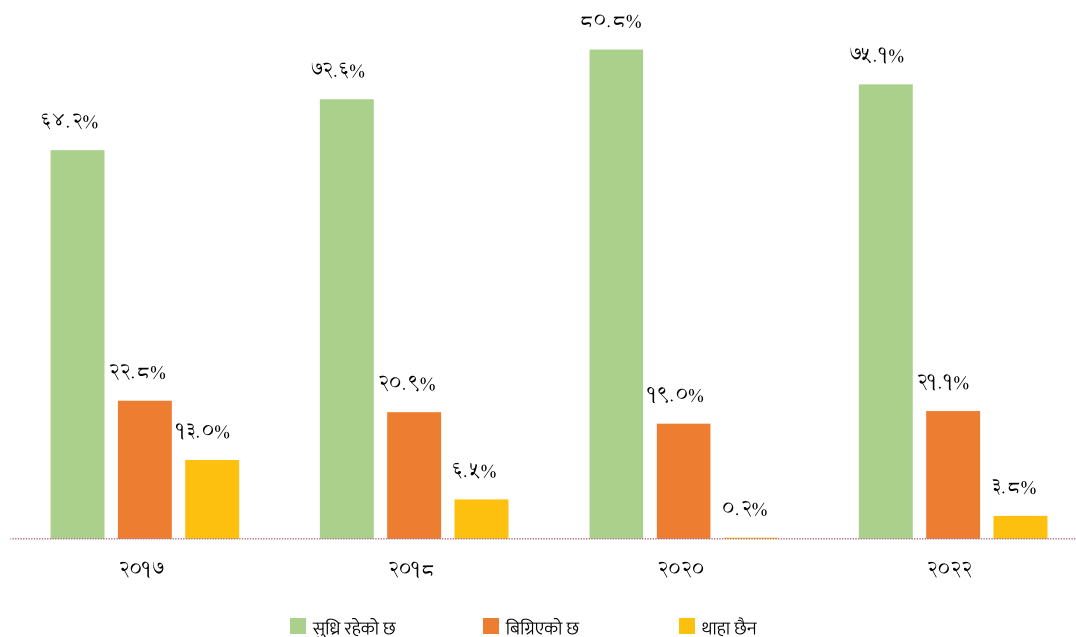
२.८ स्थानीय क्षेत्रको अवस्था

सर्वेक्षणमा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई उनीहरूको स्थानीय क्षेत्र (जहाँ उनीहरू धेरैजसो बस्छन् र काम गर्छन्) को अवस्था सुधिएको छ वा बिग्रेँदै गईरहेको छ भनेर प्रश्न सोधिएको थियो । । सर्वेक्षणमा लुम्बिनी प्रदेशका तीन चौथाई (७५.९%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको समग्र अवस्था सुधार भइरहेको बताएका थिए भने २१.९% उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको समग्र अवस्था बिग्रेँदै गएको उल्लेख गरेका छन् ।

लुम्बिनी प्रदेशमा हरेक सर्वेक्षण बर्षहरूमा आफ्ना स्थानीय तहको अवस्था सुधार हुँदै गएको बताउने उत्तरदाताहरूको हिस्सा निरन्तर वृद्धि भएको देखिएता पनि सन् २०२२ मा भने यसमा केहि गिरावट आएको छ । सन् २०१७ मा रहेको ६४.२% उत्तरदाताहरूको अनुपातमा बृद्धी भई सन् २०१८ मा ७२.६% र सन् २०२० मा उच्च ८०.८% पुगेकोमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको उक्त अनुपातमा ५.७% अंकले गिरावटआई ७५.९% पुगेको छ ।

२ सन् २०१७ र सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूलाई देशले हाल भोगिरहेका प्रमुख दुई समस्या तथा चुनौती के-के हुन् उल्लेख गर्न भनिएको थियो तर सन् २०२० र सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूलाई देशले हाल भोगिरहेका समस्या तथा चुनौतीका धेरै कारणहरू उल्लेख गर्न अनुमति दिइएको थियो । विभिन्न सर्वेक्षणहरूमा देशले हाल भोगिरहेका समस्या तथा चुनौती के-के हुन् भने प्रमुख कारणहरू सही तरिकाले तुलना गर्नको लागि सन् २०२० र सन् २०२२ मा पनि उत्तरदाताहरूको पहिलो दुई प्रतिक्रियाहरू लिएर विश्लेषण गरिएको थियो ।

स्थानीय क्षेत्रको अवस्था, बर्ष अनुसार

चित्र २४.१: Q-B4a. समग्रमा, यहाँको स्थानीय ठाउँको (गाउँपालिका/नगरपालिका) अवस्था कस्तो लाग्छ ?
/सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, भौतिक पूर्वाधारको आधारमा/ (संख्या = १००८)

लुम्बिनी प्रदेशमा ५५ वर्ष र माथि उमेर समूहका (७२.९%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा १८-२४ वर्ष उमेर समूहका बढी (७९.२%) उत्तरदाताहरूले उनीहरूको स्थानीय अवस्था सुधार भइरहेको विश्वास गरेका छन् । त्यस्तै, औपचारिक शिक्षा नभएका (६५.८%) उत्तरदाताहरू भन्दा उच्च शिक्षा (स्नातक डिग्री वा सोभन्दा माथि) हासिल गरेका बढी (७८.३%), उत्तरदाताहरू स्थानीय अवस्था सुधार भइरहेकोमा आशावादी देखिएको छ । शहरी नगरपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने (७२.४%) उत्तरदाताहरू भन्दा गाउँपालिकाका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बढी (७८.०%) उत्तरदाताहरू आफ्नो स्थानीय ठाँउको अवस्था सुधिरहेको छ भन्नेमा आशावादी देखिन्छन् । जात र जातीय समूहको आधारमा हेर्दा, अन्य जातजातिको तुलनामा, मधेशी दलित समुदायका र पहाडी दलित समुदायका बढी (क्रमशः ८९.१%, ८३.०%) उत्तरदाताहरू आफ्नो स्थानीय ठाँउको अवस्था सुधिरहेको छ भन्नेमा आशावादी देखिएका छन् । प्रादेशिक औसत (७५%) को तुलनामा, मधेशी (आदिवासी/जनजाति) समुदायका थोरै (६३.५%) उत्तरदाताहरू आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको अवस्था सुधिरहेको छ भनेर आशावादी रहेका छन् ।

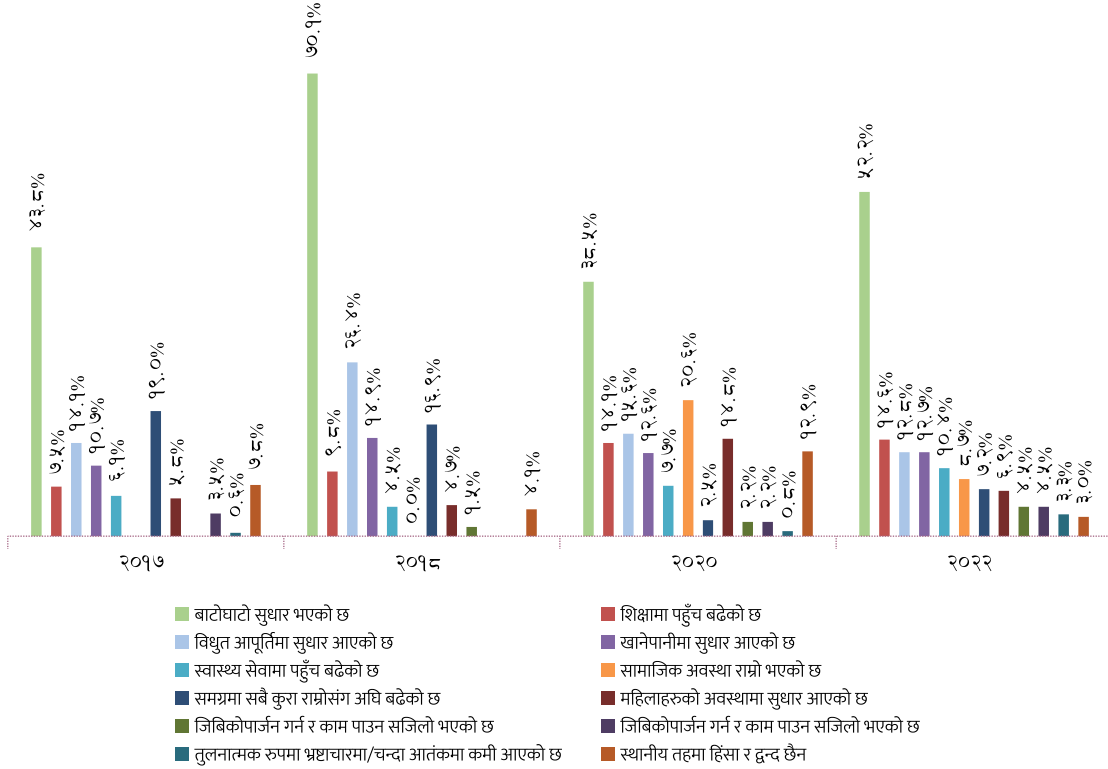
२.५ स्थानीय क्षेत्रको अवस्थामा सुधारका कारणहरू

आफ्नो स्थानीय तहको समग्र अवस्था सुधारोन्मुख रहेको बताउने लुम्बिनी प्रदेशका (७५.१%) उत्तरदाताहरूलाई सुधारोन्मुख हुनुका प्रमुख कारणहरू सोधिएको थियो । जवाफमा, अधिकांश उत्तरदाताहरूले सडकमा सुधार हुनु, शिक्षामा पहुँच बढ्नु, विद्युत आपूर्तिमा सुधार आउनु, खानेपानीमा सुधार आउनु, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढ्नुनै स्थानीय तहको समग्र अवस्था सुधारोन्मुख हुनुको प्रमुख कारण बताएका छन् । सडक अवस्थामा सुधार भएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा ३८.५% रहेकोमा सन् २०२२ मा उक्त हिस्सामा १३.७% अंकले बढेर ५२.२% कायम रहेको छ । त्यसैगरी, शिक्षामा पहुँच बढेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सर्वेक्षण वर्षहरूमा क्रमशः बढ्दै गईरहेको देखिन्छ (सन् २०१७ मा रहेको ७.५% बाट बढेर सन् २०२२ मा १४.६% पुगेको छ) ।

सर्वेक्षणका चारवटै संस्करणमा, सडक अवस्थामा सुधार हुनु सबैभन्दा बढी उल्लेख गरिएको कारण रहेको छ । सन् २०१७ मा ४३.८% उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय तहका सडक अवस्थामा सुधार भएको उल्लेख गरेकोमा सन् २०१८ मा उक्त हिस्सामा वृद्धि भई ७०.१% पुगेको थियो भने सन् २०२० मा उत्तरदाताहरूको उक्त अनुपातमा केही गिरावट आई ३८.५% पुग्यो र सन् २०२२ मा भने केहि वृद्धिभई ५२.२% पुगेको छ । साथै चित्र २.५.१ देखिए अनुसार, सन् २०२२ मा स्वास्थ्य सेवामा

पहुँच बढेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अंशमा वृद्धि देख्न सकिन्छ । त्यसैगरी, विद्युत आपूर्तिमा सुधार आउनुलाई स्थानीय अवस्थाप्रति आशावादी बनाएको व्यक्त गर्ने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०१७ मा १४.१% रहेकोमा उक्त अंशमा बृद्धी भई सन् २०१८ मा २६.४% रहयो भने सन् २०२० मा उक्त हिस्सामा केहि गिरावटआई १५.६% भएकोमा सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा भने उक्त हिस्सा १२.८% कायम रहेको छ ।

स्थानीय क्षेत्रको अवस्था, वर्ष अनुसार

चित्र २.५१: Q-B5. [यदि Q-B4a.df "सुधिरहेको छ" भन्ने जवाफ आएमा] समग्रमा गएको एक वर्ष र अहिलेको अवस्थालाई तुलना गर्दा तपाईं बसेको स्थानीय (गाउँपालिका/नगरपालिका) ठाउँमा के के कुराहरूमा सुधार भएको जस्तो लाग्छ ? (संख्या = ७५७)^३

२.६ स्थानीय क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू

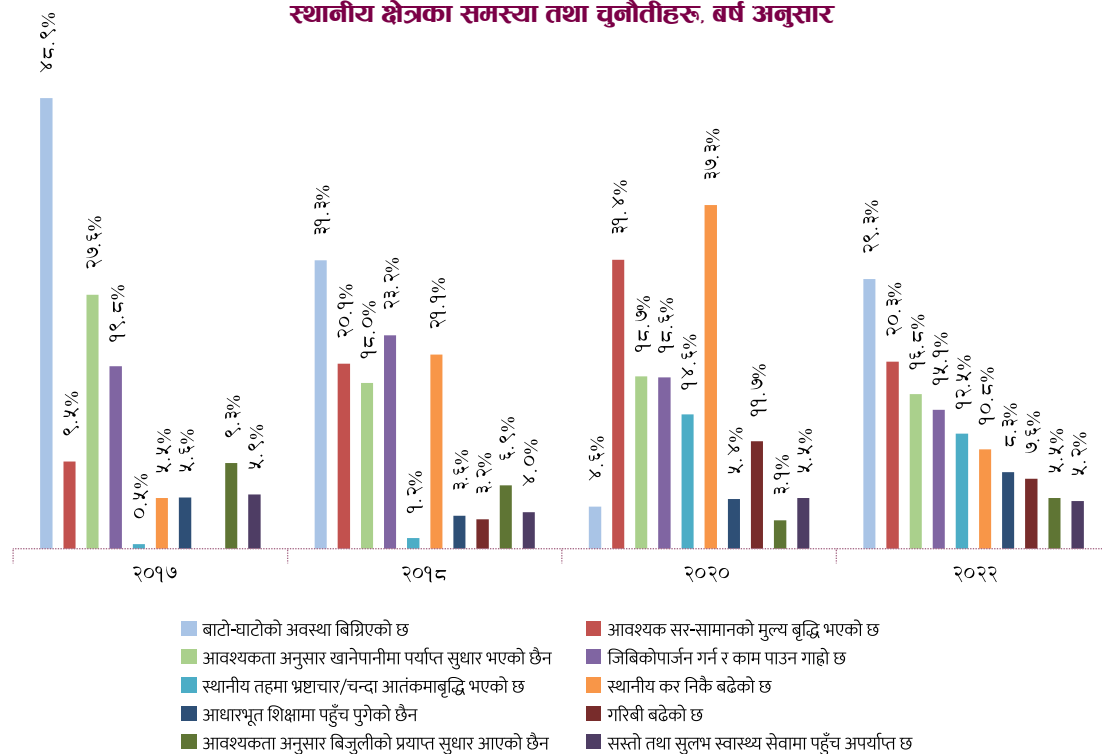
लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई सर्वेक्षणमा आफ्नो स्थानीय तहमा रहेको समस्या र चुनौतीहरूको बारेमा बताउनुस् भनी सोधिएको थियो । सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा, सडकको अवस्था बिग्रिनुलाई (२९.३%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय तहमा रहेको प्रमुख समस्या रूपमा उल्लेख गरेका छन् भने आवश्यक सर-सामानको मुल्य वृद्धिलाई (२०.३%) दोश्रो सबैभन्दा बढी उधृत गरिएको प्रतिक्रियाका रूपमा समाविष्ट गरेका छन् । त्यस्तै, खानेपानीमा पर्याप्त सुधार नभएको (१६.८%), जिविकोपार्जन गर्न र काम पाउन गाह्रो भएको (१५.१%), भ्रष्टाचार/चन्दा आतंक बढेको (१२.५%) र स्थानीय कर निकै बढेकोलाई (१०.८%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रूपमा चित्रण गरेका छन् ।

सर्वेक्षणका वर्षहरूमा, स्थानीय बाटोघाटोको अवस्था बिग्रिनुलाई लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूले प्रमुख समस्याका रूपमा लिएता पनि उत्तरदाताहरूको हिस्सामा लगातार गिरावट आएको छ । सन् २०१७ मा बाटोघाटोको अवस्था बिग्रिनुलाई समस्याको रूपमा उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा ४८.९% रहेकोमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यस हिस्सामा तीव्र गिरावटआई २९.३% कायम रहेको छ । बाटोघाटोको बिग्रँदो अवस्था उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा

३ सन् २०१७ र सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूलाई स्थानीय क्षेत्रमा सुधार हुनुका प्रमुख दुई कारणहरू उल्लेख गर्न भनिएको थियो तर सन् २०२० र सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूलाई स्थानीय क्षेत्रमा सुधार हुनुका धेरै कारणहरू उल्लेख गर्न अनुमति दिइएको थियो । विभिन्न सर्वेक्षणहरूमा स्थानीय क्षेत्रमा सुधार हुनुका प्रमुख कारणहरू सही तरिकाले तुलना गर्नको लागि सन् २०२० र सन् २०२२ मा पनि उत्तरदाताहरूको पहिलो दुई प्रतिक्रियाहरू लिएर विश्लेषण गरिएको थियो।

न्युन ४.६% रहेको थियो । यसैगरी सर्वेक्षणका तीन बर्षहरूमा, आवश्यक सर-सामानको मुल्यवृद्धिलाई स्थानीय क्षेत्रको प्रमुख समस्याका रूपमा लिने लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूको हिस्सा लगातार बढिरहेकोमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यस हिस्सामा केहि गिरावट आएको छ (सन् २०१७ मा ९.५%, सन् २०१८ मा २०.१%, सन् २०२० मा ३१.४% र सन् २०२२ मा २०.३%) । त्यसैगरी, आवश्यकता अनुसार खानेपानीमा पर्याप्त सुधार नभएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१७ मा रहेको २७.६% बाट सन् २०२२ मा १६.८% मा भरेको छ ।

स्थानीय क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू, बर्ष अनुसार

चित्र २६.१: Q-B6. तपाईंको विचारमा यहाँका स्थानीय स्तरका प्रमुख समस्याहरू के के हुन् ? (संख्या = १००८)^४

लुम्बिनी प्रदेशमा भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा पनि उत्तरदाताहरूको प्रतिक्रियाहरूमा केही भिन्नताहरू रहेको देखिन्छ । पहाडी क्षेत्रका ४२.९% उत्तरदाताहरूले सडकको अवस्था बिग्रिनु, आवश्यकता अनुसार खानेपानीमा पर्याप्त सुधार नहुनु (३०.३%), प्राकृतिक प्रकोप जस्तै: बाढि, पहिरो आउनु (१६.९%), आवश्यक सर-सामानको मुल्यवृद्धि हुनु (१८.७%), आवश्यकता अनुसार बिजुलीको प्रयाप्त सुधार नआउनु (१२.६%) जस्ता प्रतिक्रियालाई उत्तरदाताहरूले स्थानीय क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रूपमा चित्रण गरेका छन् भने तराई क्षेत्रका उत्तरदाताहरूले जिविकोपार्जन गर्न र काम पाउन गाह्रो भएको (१६.२%), भ्रष्टाचार/चन्दा आतंक बढेको (१६.२%) र ढल व्यवस्थापन राम्रो नभएको (१४.९%) जस्ता प्रतिक्रियालाई स्थानीय क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रूपमा चित्रण गरेका छन् ।

पालिका अनुसार वर्गीकरण गर्दा, गाउँपालिकाका उत्तरदाताहरूले सडकको अवस्था बिग्रिनु (३२%), आवश्यकता अनुसार खानेपानीमा पर्याप्त सुधार नहुनु (२२.४%) लाई आफ्नो स्थानीय क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रूपमा लिएका छन् भने शहरी नगरपालिकाका उत्तरदाताहरूले जिविकोपार्जन गर्न र काम पाउन गाह्रो भएको (१६.४%), आवश्यक सर-सामानको मुल्यवृद्धि भएको (१९.२%), स्थानीय कर निकै बढेको (१९%) र फोहरमैला व्यवस्थापन राम्रो नभएको (१२.६%) लाई आफ्नो स्थानीय क्षेत्रका प्रमुख समस्याको रूपमा लिएका छन् ।

^४ सन् २०१७ र सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूलाई स्थानीय क्षेत्रका प्रमुख दुई समस्याहरू उल्लेख गर्न भनिएको थियो तर सन् २०२० र सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूलाई स्थानीय क्षेत्रका धेरै समस्याहरू उल्लेख गर्न अनुमति दिइएको थियो । विभिन्न सर्वेक्षणहरूमा स्थानीय क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू सही तरिकाले तुलना गर्नको लागि, सन् २०२० र सन् २०२२ मा पनि उत्तरदाताहरूको पहिलो दुई प्रतिक्रियाहरू लिएर विश्लेषण गरिएको थियो ।

२.७ घरपरिवारको अवस्था

अघिल्ला तीन वर्ष जसरी नै सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा पनि सम्पूर्ण उत्तरदाताहरूसँग भएको एक वर्ष र अहिलेको अवस्थालाई तुलना गर्दा उनीहरूको घरपरिवारको अवस्था सुधिएको छ कि, उस्तै छ कि वा बिग्रिएको छ भनी सोधिएको थियो । जस अन्तर्गत आर्थिक अवस्था, वासस्थानको भौतिक अवस्था, शारीरिक तथा स्वास्थ्य अवस्था, समुदायका अन्य मानिसहरूसँगको सम्बन्ध, सरकार र अधिकारीहरू सँगको सम्बन्ध, बिजुलीमा उनीहरूको पहुँच र खानेपानी आपूर्तिमा पहुँच लगायत नौ वटा शीर्षकमा प्रश्नहरू समावेश गरिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई नौ वटा शीर्षकमा आफ्नो राय दिदा एक देखि तीनको स्केलमा एक वर्षको अवधिलाई सम्भेर दिनुहोला भनी भनीएको थियो । जसमा १ ले "सुधिएको", २ ले "उस्तै रहेको" र ३ ले "अघिल्लो वर्ष भन्दा बिग्रिएको" भन्ने जनाउँद थियो ।

सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका अधिकांश उत्तरदाताहरूले आफ्नो समग्र घरायसी अवस्था गत वर्षको जस्तै रहेको बताएता पनि, घरपरिवारको अवस्था सुधिएको छ भनी उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात विगतका वर्षको तुलनामा सन् २०२२ मा अत्यधिक घटेको छ । घरपरिवारको आर्थिक अवस्था सुधिएको छ भनी उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१७ मा ३९.१% थियो भने सन् २०१८ मा ३७.९% र सन् २०२० मा ५५.६% रहेको मा सन् २०२२ मा घटेर ३१.४% पुगेको छ । त्यसैगरी, विद्युत आपूर्तिको पहुँच बढेको/ सुधिएको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१७ मा ३९.०% बाट क्रमशः बढेर सन् २०२० मा ५९.७% पुगेको थियो भने सन् २०२२ मा लगभग ३१% अंकले घटेर २९.१% पुगेको छ ।

सन् २०२२ सोधिएको नौ वटा शीर्षकहरू मध्ये लुम्बिनी प्रदेशमा घरपरिवारको सदस्यहरूको स्वास्थ्यको अवस्था बिग्रिएको छ र घरपरिवारको आर्थिक अवस्था बिग्रिएको बताउने उत्तरदाताहरू बढी पाइएको छ । घरपरिवारको सदस्यहरूको स्वास्थ्यको अवस्था बिग्रिएको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा रहेको ७.६% बाट बढेर सन् २०२२ मा ९.८% पुगेको छ । त्यसैगरी, घरको आर्थिक अवस्था बिग्रिएको प्रतिक्रिया दिने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२२ मा ८.३% रहेको छ, जुन सन् २०२० को तुलनामा ४% अंकले बढी हो । उल्लेखित सातवटै कथनहरूमा घरको आर्थिक अवस्था सुधिएको बताउने उत्तरदाताहरूको अनुपात उल्लेखनीय रूपमा घटेको छ भने घरायसी अवस्था बिग्रिएको बताउनेहरूको अनुपात विगतका वर्षहरूको तुलनामा केही बढेको छ (तालिका २.७.१) ।

घरपरिवारको अवस्था, वर्ष अनुसार

	वर्ष	सुधिएको छ	उस्तै छ	बिग्रिएको छ	थाहा छैन
घरको आर्थिक अवस्था	सन् २०१७	३९.१%	४९.९%	११.०%	०.०%
	सन् २०१८	३७.९%	५४.५%	७.४%	०.२%
	सन् २०२०	५५.६%	४०.१%	४.३%	०.०%
	सन् २०२२	३१.४%	६०.३%	८.३%	०.०%
घर/वासस्थानको भौतिक अवस्था	सन् २०१७	३०.१%	६४.७%	५.२%	०.०%
	सन् २०१८	२४.१%	७२.८%	२.९%	०.२%
	सन् २०२०	४३.६%	५४.३%	२.१%	०.०%
	सन् २०२२	२६.८%	७०.५%	२.७%	०.०%
घरका सदस्यहरूको स्वास्थ्यको अवस्था	सन् २०१७	३३.८%	५३.०%	१३.३%	०.०%
	सन् २०१८	२४.९%	६२.२%	१२.७%	०.२%
	सन् २०२०	५१.८%	४०.६%	७.६%	०.०%
	सन् २०२२	२८.९%	६१.३%	९.८%	०.०%
समुदायका अन्य मानिसहरूसँगको सम्बन्ध	सन् २०१७	३४.८%	६३.१%	१.९%	०.१%
	सन् २०१८	३३.२%	६६.२%	०.४%	०.२%
	सन् २०२०	६४.८%	३४.९%	०.३%	०.०%
	सन् २०२२	३०.०%	६८.७%	१.३%	०.०%
स्थानीय सरकार र सरोकारवाला संगको सम्बन्ध	सन् २०१७	२१.७%	६३.९%	३.१%	११.३%
	सन् २०१८	१९.३%	७५.६%	३.२%	२.०%
	सन् २०२०	५१.३%	४६.५%	१.२%	१.०%
	सन् २०२२	२५.८%	७३.१%	१.१%	०.०%

	बर्ष	सुधिएको छ	उस्तै छ	बिगिएको छ	थाहा छैन
विधुत आपूर्तिको पहुँच	सन् २०१७	३९.०%	४२.५%	१८.४%	०.१%
	सन् २०१८	४८.०%	४६.७%	४.५%	०.९%
	सन् २०२०	५९.७%	३८.७%	१.७%	०.०%
	सन् २०२२	२९.१%	६६.०%	४.९%	०.०%
खानेपानीमा पहुँच	सन् २०१७	१८.९%	५५.२%	२५.८%	०.१%
	सन् २०१८	२६.८%	६५.७%	७.४%	०.१%
	सन् २०२०	३७.९%	५३.९%	८.२%	०.०%
	सन् २०२२	२२.३%	७३.१%	४.७%	०.०%
बजारहस्मा पहुँच	सन् २०२२	२२.४%	७६.०%	१.६%	०.०%
सार्वजनिक यातायातमा पहुँच	सन् २०२२	२९.१%	६८.३%	२.६%	०.०%

तालिका २७१: Q-B7. गएको एक बर्ष र अहिलेको अवस्थालाई तुलना गर्दा अहिले निम्नको सन्दर्भमा तपाईंको घरपरिवारको अवस्था कस्तो छ, सुधिएको छ, उस्तै छ वा बिगिएको छ ? (संख्या = १००८)

२.८ घरपरिवारको अनुभवहरू

गएको एक बर्षमा पैसा नभएको कारण उत्तरदाताहरूले खान नपाएको वा औषधी उपचार गर्न नपाएको अथवा बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन नपाएको अवस्था भोग्नुपर्यो भनी सोध्दा लुम्बिनी प्रदेशका बहुसंख्यक उत्तरदाताहरूले यस्तो अवस्था भोग्नु नपरेको बताएका छन् । तर, विगतका बर्षहरूको तुलनामा, गएको एक बर्षमा पैसा नभएको कारण "कहिलेकाहिँ" औषधी उपचार गर्न नपाएको (२५.८%) र बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन नपाएको (२२.७%), खानाखान नपाएको (९.४%) अवस्था आईपर्यो भन्ने उत्तरदाताहरूको संख्यामा वृद्धि भएको छ ।

पैसा अभावका कारण घरायसी समस्या. बर्ष अनुसार

		सधैँजसो	प्राय जसो	कहिले काहिँ	कहिल्यै भएन
पैसा नभएको कारण खाना किन्न नपाएर खाना नखाएको	सन् २०१८	०.३%	१.५%	८.१%	९०.१%
	सन् २०२०	०.०%	०.०%	४.७%	९५.३%
	सन् २०२२	०.०%	०.०%	९.४%	९०.६%
पैसा नभएको कारण औषधी उपचार गर्न नपाएको	सन् २०१८	०.६%	२.६%	१४.६%	८२.२%
	सन् २०२०	०.०%	०.८%	९.४%	८९.८%
	सन् २०२२	०.४%	२.३%	२५.८%	७१.५%
पैसा नभएको कारण बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन नपाएको	सन् २०१८	०.९%	१.०%	७.५%	९०.७%
	सन् २०२०	०.१%	०.१%	५.४%	९४.३%
	सन् २०२२	०.४%	१.७%	२२.७%	७५.२%

तालिका २८१: Q-B8. गत १२ महिनामा तपाईं वा तपाईंको घरपरिवारले पैसा नभएको कारणले तल उल्लेखित समस्याहरू कतिको सामना गर्नु पर्यो ? (संख्या = १००८) (भन्न चाहन्न र 'लग्नु नहुने' भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

३. व्यक्तिगत सुरक्षा र विवाद समाधान

३.१ हिंसा, अपराध र न्याय सम्बन्धी घरपरिवारको अनुभव

विभिन्न किसिमका हिंसा तथा अपराधका गतिविधिप्रतिको अनुभवलाई बुझ्न सर्वेक्षणको पहिलो चरणदेखि नै यस विषयवस्तुसंग सम्बन्धित केही प्रश्नहरू सोधिदै आइएको छ । विभिन्न १७ वटा हिंसा वा अपराधका शीर्षकहरू उत्तरदातालाई पढेर सुनाई उत्तरदाता वा उनको परिवारको अन्य कुनै सदस्यहरूले विगत एक बर्षमा त्यस्ता कुनै अपराधिक घटनाहरूको अनुभव गर्नुभयो कि भएन भनेर सोधिएको थियो ।

सर्वेक्षण नतिजा अनुसार, लुम्बिनी प्रदेशका बहुसंख्यक (९८%) उत्तरदाताहरूले विगत एक बर्षमा कुनै पनि किसिमका हिंसा वा अपराधका घटनाहरू सामना नगरेको बताएका छन् । यद्यपि, बढीमा (१.६%) उत्तरदाताहरू वा उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले विगत एक बर्षमा पढेर सुनाईएका हिंसा वा अपराधका घटनाहरू मध्ये कम्तिमा कुनै एक किसिमका हिंसा वा अपराधका घटना सामना गरेको उल्लेख गरेका छन् । उदाहरणको लागि, सबैभन्दा धेरै (१.६%) उत्तरदाताहरू वा उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले विगत एक बर्षमा उधारो वा लेनदेनबाट ठगिएको उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी, १.६% उत्तरदाताहरूले चोरीबाट पीडित भएको बताएका छन् र ०.१% ले वैदेशिक रोजगारीमा आर्थिक शोषणको सामना गर्नुपरेको बताएका छन् ।

सर्वेक्षणका चार बर्षको तुलना गर्दा, सन् २०१७, सन् २०१८ र सन् २०२० मा भन्दा सन् २०२२ मा उल्लेखित सबै प्रकारका हिंसा तथा अपराधका घटनाहरू अनुभव गर्नेहरूको हिस्सा सापेक्षित रूपमा कम रहेको छ । उदाहरणको लागि, परिवारको कसै न कसैले गत एक बर्षभित्र चोरीको अनुभव गरेको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२२ मा १.६% रहेको छ भने सन् २०२० मा ४.३%, सन् २०१८ मा ४.४% र सन् २०१७ मा ३.०% रहेको थियो । यसैगरी, उधारो वा लेनदेनबाट ठगिएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० मा रहेको २.५% बाट घटेर सन् २०२२ मा १.६% पुगेको छ । समग्रमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको सानो अनुपातले स्वयं वा परिवारका अन्य कुनै सदस्यहरूले कुटपिट/शारिरिक दुर्व्यवहार भोग्नुपरेको (०.३%), गाईवस्तु चोरी (०.२%) र हातहतियारबाट प्रहार (०.१%) जस्ता हिंसा तथा अपराधका घटनाहरू अनुभव गर्नुपरेको उल्लेख गरेका छन् ।

विगतका वर्षहरूमा अनुभव गरिएका हिंसा तथा अपराधका घटनाहरू, वर्ष अनुसार

	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
चोरी	३.०%	४.४%	४.३%	१.६%
कुटपिट/शारिरिक दुर्व्यवहार	२.१%	१.४%	०.८%	०.३%
हतियारबाट प्रहार	०.६%	०.१%	०.३%	०.१%
चन्दा आतंक	१.७%	२.९%	०.४%	-
लेनदेनमा ठगिनु	-	-	२.५%	१.६%
डकैती, लुट	०.४%	०.२%	०.३%	-
सवारी साधन वा पार्टपुर्जा वा सवारीबाट समानको चोरी	०.७%	०.५%	०.९%	०.२%
गाईवस्तु चोरी	०.९%	०.९%	०.७%	०.२%
राजनैतिक सभा सम्मेलन, बन्द, हडतालमा कुनै किसिमको हिंसाको शिकार हुनुपरेको	१.०%	०.७%	०.१%	०.०%
अपहरण	०.४%	०.०%	०.१%	०.०%
हत्या वा हत्याको प्रयास	०.५%	०.१%	०.३%	०.१%
यौनजन्य दुर्व्यवहार	०.५%	०.२%	०.३%	०.०%
मानव बेचबिखन	०.३%	०.०%	०.२%	०.०%
लैंगिक घरेलु हिंसा, कुरिती जस्तै बोक्सीको आरोप, छाउपडी, दाइजो	०.०%	०.४%	०.५%	०.१%
वैदेशिक रोजगारीको सिलसिलामा व्यहोरेको शारीरिक शोषण	०.०%	०.०%	०.२%	०.०%
वैदेशिक रोजगारीको सिलसिलामा व्यहोरेको यौनजन्य शोषण	०.०%	०.०%	०.१%	०.०%
वैदेशिक रोजगारीको सिलसिलामा व्यहोरेको आर्थिक शोषण	०.०%	१.७%	०.९%	०.१%

तालिका ३.१.१: Q-C3A-R. गएको वर्ष भित्रमा तपाईं वा तपाईंका परिवारका कोही सदस्यहरू तलकामध्ये कुनै किसिमका चोरी, अपराध वा हिंसाबाट पीडित हुनुपरेको थियो ? (संख्या = १००८)

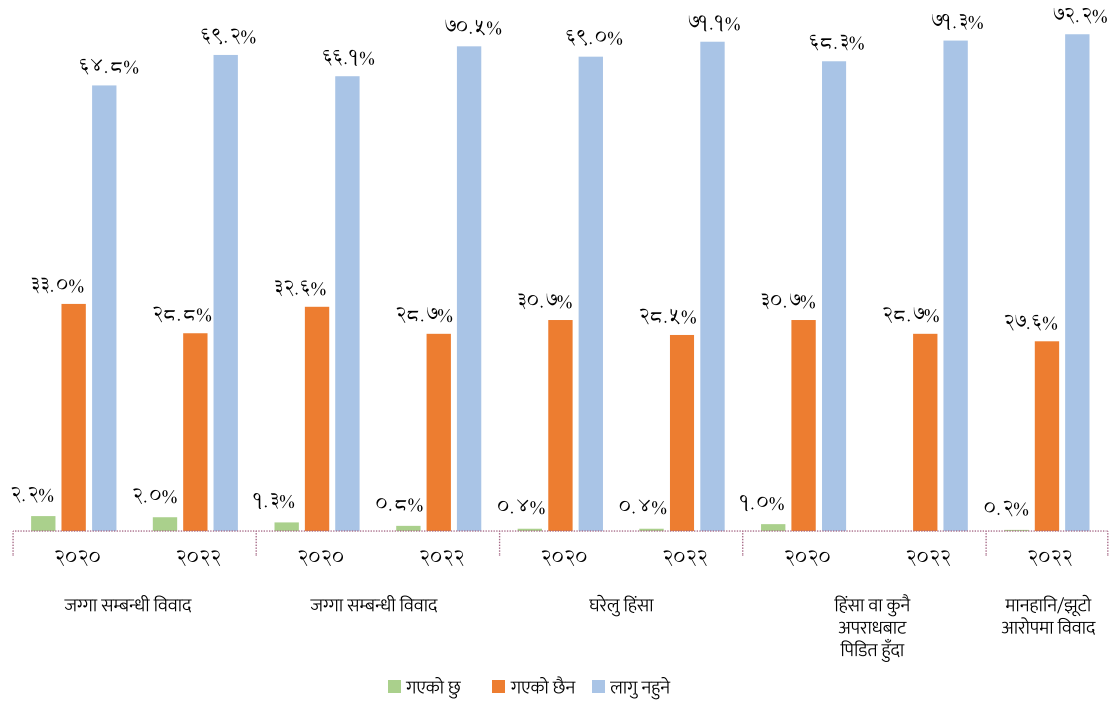
३.२ न्याय र विवाद समाधानका संयन्त्रहरू

यस सर्वेक्षणमा लुम्बिनी प्रदेशका जनताले विभिन्न किसिमका विवादहरू जस्तै: जग्गा सम्बन्धी, लेनदेन/ऋण सम्बन्धी, घरेलु हिंसा सम्बन्धी, अन्य कुनै अपराध सम्बन्धी र मानहानी/भुटो आरोप जस्ता विवादहरूबाट पीडित हुँदा त्यसको समाधानको लागि उनीहरूको सबैभन्दा बढी रोजाईमा पर्ने निकाय पत्ता लगाउने प्रयास यस खण्डमा गरिएको छ ।

सन् २०२२ मा, प्रत्येक दशमध्ये सात जना उत्तरदाताहरूले कुनै प्रकारको विवादको सामना नगरेकोले उनीहरूलाई यो प्रश्न लागु नहुने भनेर प्रतिक्रिया दिएका छन् । त्यसैगरी, उत्तरदाताहरूको एकदम सानो अनुपात (०.२% देखि २.०% सम्म) ले विगत एक वर्षमा आफू वा आफ्नो परिवारका सदस्यहरू कुनै न कुनै संस्था, अधिकारी वा व्यक्तिसंग विवाद समाधानका लागि मद्दत लिन गएको बताएका छन् । सन् २०२० र सन् २०२२ दुबैमा जग्गा सम्बन्धी विवाद समाधानका लागि मद्दत खोज्ने उत्तरदाताहरूको अंश अन्य भन्दा अपेक्षाकृत बढी (क्रमशः २.२% र २.०%) रहेको छ । त्यसैगरी, १% भन्दा कम उत्तरदाताहरूले सन् २०२२ मा उधारो/ऋण, घरेलु हिंसा, अन्य प्रकारका हिंसा र मानहानीका मुद्दाहरूमा मद्दत खोजेको उल्लेख गरेका छन् ।

त्यसैगरी, सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा कुनै प्रकारको विवादको सामना नगरेको भनेर प्रतिक्रिया दिने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा बढोत्तरी भएको छ । उदाहरणका लागि, जग्गा सम्बन्धी विवाद भोग्नु नपरेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा ६४.८% रहेकोमा सन् २०२२ मा बढेर ६९.२% पुगेको छ । त्यसैगरी, कुनै प्रकारको घरेलु हिंसा अनुभव नगरेको बताउने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० मा ६९.३% थियो भने सन् २०२२ मा उक्त हिस्सा बढेर ७१.१% भएको छ । त्यस्तै, विभिन्न किसिमका घटनाहरूको अनुभव गरेर पनि समाधानको लागि भनेर कहिले कतै पनि सम्पर्क गरेनौं भनेर उल्लेख गर्नेहरूको हिस्सामा भने सन् २०२२ मा गिरावट आएको छ ।

पछिल्लो एक बर्षमा विवाद समाधानबारे वास्तविक अनुभव, बर्ष अनुसार

चित्र ३.२१: Q-C&A-E. विगत एक वर्षमा तपाईं वा तपाईंको परिवारका सदस्यहरू निम्नलिखित विवाद वा भै-भगडा समाधानका लागि कुनै संस्था, अधिकारी वा व्यक्तिसँग विवाद समाधानका लागि मद्दत लिन जानुभएको छ ? (संख्या = १००८)

हिंसा वा विवाद अनुभव गरेपछि आफूले सहयोग खोजेको बताउने लुम्बिनी प्रदेशका एकदम सानो हिस्सा (२%) उत्तरदाताहरूलाई उनीहरूले सम्पर्क गरेका संस्था, अधिकारी वा व्यक्तिहरूबारे थप सोधिएको थियो । जग्गा सम्बन्धी विवाद समाधानका लागि ४१.२% उत्तरदाताहरूले प्रहरी समक्ष सहयोग लिने गरेको उल्लेख गरेका छन् भने जिल्ला अदालतमा जानेको संख्या ३७.७% रहेको छ । त्यसैगरी, लेनदेन/ऋण सम्बन्धी विवादमा प्रत्येक दशमध्ये छ (५७.३%) जना उत्तरदाताहरूले, वडाध्यक्ष वा वडा सदस्यसमक्ष सहयोग लिने गरेको उल्लेख गरेका छन् भने प्रहरीसमक्ष जाने उत्तरदाताहरूको हिस्सा ५३.८% रहेको छ । घरेलु हिंसाको मामिलामा, प्रहरी समक्ष सहयोग लिन जाने उत्तरदाताहरूको अनुपात १००% रहेको छ भने तीन चौथाई भन्दा बढी (७८.३%) उत्तरदाताहरूले वडाध्यक्ष/सदस्य समक्ष पनि सहयोग खोज्न जाने गरेको बताएका छन् । त्यसैगरी, मानहानी/भूटो आरोप सम्बन्धी विवादका लागि लुम्बिनी प्रदेशका प्राय मानिसहरू वडाध्यक्ष/सदस्य समक्ष जाने गरेको बताउछन् ।

तथ्यांक अनुसार, सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरू विभिन्न किसिमका विवादहरूमा मद्दतको लागि अन्य संघ-संस्थामा जाने अनुपात बढेपनि प्रहरी र वडाध्यक्ष/सदस्य समक्ष सहयोग खोज्न जाने क्रम भने अरु संघ-संस्था भन्दा बढिरहेको छ ।

गएको एक बर्षमा विवाद समाधानको लागि आफ्नो रोजाईमा परेको विभिन्न संस्था वा अधिकारीहरूसँग गएको बताउने लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई विवाद समाधान प्रक्रियाको नतिजाबारे थप सोधिएको थियो । जग्गा सम्बन्धी विवाद समाधानका लागि विवाद समाधान संयन्त्रमा पुगेका २% उत्तरदाताहरू मध्ये ४४.७% ले न्याय पाएको दाबी गरे, २४.१% ले प्रक्रियामा रहेको र ३१.१% ले न्याय नपाएको बताएका छन् । त्यसैगरी, घरेलु हिंसाको अनुभव गर्दा, विवाद समाधानका लागि विभिन्न निकाय पुगेका (०.४%) उत्तरदाताहरूमध्ये बहुमतले (८४.२%) ले न्याय पाएको उल्लेख गरे भने १५.८% ले न्याय नपाएको उल्लेख गरका छन् ।

सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका एकदम सानो हिस्सा उत्तरदाताहरूले मात्र हिंसा वा विवाद समाधान लागी आफूले सहयोग खोजेको बताएकोले विभिन्न हिंसा वा विवाद समाधानका मुद्दाहरूमा न्याय पाउने उत्तरदाताहरूको प्रतिशत अधिल्लो बर्षको तुलनामा बढी रहेको देखिन्छ ।

४. पहिचान

४.१ मातृभाषा

सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा सहभागी सबै उत्तरदाताहरूलाई उनीहरूको मातृभाषाको बारेमा सोध्दा, लुम्बिनी प्रदेशका ५५.२% उत्तरदाताहरूले नेपालीबाहेक अन्य भाषा आफ्नो मातृभाषा भएको उल्लेख गरेका थिए भने ४४.८% उत्तरदाताहरूले आफ्नो मातृभाषा नेपाली भएको बताएका थिए^५ । सन् २०२२ को सर्वेक्षणले लुम्बिनी प्रदेशको पहाडी क्षेत्रमा प्राय नेपाली भाषीको बाहुल्य र तराई क्षेत्रमा नेपाली बाहेक अन्य भाषीहरूको बाहुल्य रहेको देखिन्छ । लुम्बिनी प्रदेशमा नेपाली भाषा पछि सबैभन्दा बढी उत्तरदाताहरूले अवधि भाषालाई आफ्नो मातृभाषा (२१.७%) भनी उल्लेख गरेका छन्, भने त्यसपछि ८.४% उत्तरदाताहरूले थारु भाषालाई आफ्नो मातृभाषा भएको उल्लेख गरेका छन् ।

भौगोलिक क्षेत्र अनुसार मातृभाषा

		समग्रमा	भौगोलिक क्षेत्र		
			हिमाल	पहाड	तराई
समग्र देशमा	नेपाली	४८.३%	६९.६%	६६.९%	२९.४%
	नेपालीबाहेक अरु	५१.७%	३०.४%	३३.१%	७०.६%
लुम्बिनी प्रदेश	नेपाली	४४.८%	-	८३.८%	२८.७%
	नेपालीबाहेक अरु	५५.२%	-	१६.२%	७१.३%

तालिका ४.१.१: Q-D1. तपाईंको मातृभाषा के हो ? (संख्या = १००८)

४.२ नेपालीबाहेक अन्य भाषा मातृभाषा हुनुका असुविधाहरू

नेपाली भाषा आफ्नो मातृभाषा होइन भनेर बताउने ५५.२% उत्तरदाताहरूलाई आफ्नो मातृभाषाको सट्टा नेपाली भाषा बोल्नु पर्दा काम गर्ने ठाउँमा साथीभाईसंग कुरा गर्दा, प्रहरी चौकीमा उजुरी गर्न जाँदा, सरकारी कार्यालयमा कुनै सेवा लिन जाँदा, स्वास्थ्य चौकी वा अस्पतालमा उपचार गर्न जाँदा, विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा पढ्दा र सार्वजनिक कार्यक्रममा भाग लिँदा भाषाको कारणले कुनै असजिलो वा असुविधा भोग्नुपरेको छ भनी सोधिएको थियो ।

लुम्बिनी प्रदेशको अधिकांश उत्तरदाताहरूले उल्लिखित पाँचवटा अवस्थामा भाषाको कारणले आफुहरूलाई कुनै प्रकारको असुविधा महसुस गर्नु नपरेको उल्लेख गरेका छन् । यद्यपि, लगभग ७.१% देखि १८.२% उत्तरदाताहरूले आफ्नो मातृभाषाको सट्टा नेपाली भाषा बोल्नुपर्दा अप्ठ्यारो महसुस गर्नुपरेको बताएका छन् । जसमध्ये धेरै अनुपातमा (२०%) उत्तरदाताहरूले प्रहरी चौकी उजुरी गर्न जाँदा भाषाको कारणले असुविधा अनुभव गरेको बताएका छन् भने सबैभन्दा कम (७.१%) उत्तरदाताहरूले विद्यालय वा विश्वविद्यालय पढ्दा असुविधा भएको अनुभव गरेका छन् ।

सर्वेक्षणका चार वर्षको तथ्यांकलाई हेर्दा, विभिन्न स्थानहरूमा आफ्नो मातृभाषाको सट्टा नेपाली भाषा बोल्नुपर्दा असुविधा महसुस गर्नेहरूको अनुपात सन् २०१७ को तुलनामा सन् २०२२ मा उल्लेख्य रूपमा घटेको पाइएको छ । उदाहरणका लागि, सन् २०१७ मा ३७.१% उत्तरदाताहरूले काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी/अन्तर्क्रिया गर्दा

^५ सन् २०११ को जनगणना अनुसार नेपाली कुल जनसंख्याको ४४.६ प्रतिशतले मातृभाषाको रूपमा बोल्छन् । सन् २०२१ को जनगणनाको प्रारम्भिक निष्कर्षमा मातृभाषाहरूको बारेमा पछिल्लो जनगणनाको तथ्याङ्क उपलब्ध छैन ।

नेपाली भाषा बोल्नुपर्दा अप्ठ्यारो महसुस गरेको बताएका थिए भने यो अनुपात सन् २०२२ मा घटेर १६.७% मा पुगेको छ । त्यस्तै, सन् २०१७ मा २६.९% उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य चौकी, अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न जाँदा भाषाको कारणले असुविधा अनुभव गरेको बताएका छन् भने यो अनुपात सन् २०२२ मा घटेर १४.५% पुगेको छ । सन् २०१७ मा ३२.९% उत्तरदाताहरूले सरकारी कार्यालयमा सेवा लिन जाँदा असुविधा अनुभव गरेको बताएका छन् भने यो अनुपात सन् २०२२ मा घटेर १४.६% मा पुगेको छ ।

नेपालीबाहेक अन्य भाषा आफ्नो मातृभाषा भएको कारण असुविधाको महसुस बर्ष अनुसार

	असुविधा महसुस	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी गर्दा	भएको छ	३७.१%	३२.१%	२१.६%	१६.७%
	भएको छैन	६२.९%	६७.९%	७८.४%	८३.३%
आफूलाई परेको समस्या प्रहरीमा उजुरी गर्दा	भएको छ	२८.९%	११.४%	१५.७%	१८.२%
	भएको छैन	७१.१%	८८.६%	८४.३%	८१.८%
सरकारी कार्यालयमा नागरिकता जन्मदर्ता, विवाहदर्ता आदि सेवा प्राप्त गर्न	भएको छ	३२.९%	२५.४%	२२.३%	१४.७%
	भएको छैन	६७.१%	७४.६%	७७.७%	८५.३%
स्वास्थ्य चौकी, अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न	भएको छ	२६.९%	२५.३%	२४.५%	१४.५%
	भएको छैन	७३.१%	७४.७%	७५.५%	८५.५%
विद्यालय वा विश्वविद्यालय अध्ययन गर्न	भएको छ	२४.५%	२०.७%	१२.९%	७.९%
	भएको छैन	७५.५%	७९.३%	८७.१%	९२.९%
सार्वजनिक कार्यक्रममा सहभागी हुँदा	भएको छ	-	-	-	१४.६%
	भएको छैन	-	-	-	८५.४%

तालिका ४.२.१: Q-D2a-e. /यदि Q-D1 मा मातृभाषा "नेपाली होइन" भन्ने आएमा/ तलका बिभिन्न अवस्थामा तपाईंको आफ्नो मातृभाषाको साट्टो नेपाली भाषा बोल्नुपर्दा असुविधा महसुस भएको छ ? (संख्या = ५५६) (थाहा छैन, भन्न चाहन्न र लागू नहुने भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

सर्वेक्षणमा आफ्नो मातृभाषा अवधि बताउने (३१.७%), थारू बताउने (११.३%) उत्तरदाताहरूले र भोजपुरी बताउने (३.३%) उत्तरदाताहरूले काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी/अन्तरक्रिया गर्नुपर्दा आफ्नो मातृभाषाको साट्टो नेपाली भाषा बोल्नुपर्दा असुविधा महसुस गरेको बताएका छन् । त्यस्तै, प्रहरीबाट सेवा लिँदा अवधि, थारू र भोजपुरी भाषी (क्रमशः ३५.३%, ६.८% र २.४%), सरकारी कार्यालयमा नागरिकता जन्मदर्ता, विवाहदर्ता बनाउन जाँदा (क्रमशः २५.५%, ९.६% र ४.२%) र स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न जाँदा (क्रमशः २६.९%, ९.०% र ४.२%) अवधि, थारू र भोजपुरी भाषी उत्तरदाताहरूले मातृभाषाका कारण अप्ठ्यारो महसुस हुने गरेको बताएका छन् । आफ्नो मातृभाषा "मगर" बताउने उत्तरदाताहरूमध्ये ४.९% उत्तरदाताहरूले मातृभाषाका कारण सरकारी कार्यालयमा नागरिकता जन्मदर्ता, विवाहदर्ता आदि बनाउन जाँदा र ४.३% उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न जाँदा आफ्नो मातृभाषाका कारण अप्ठ्यारो महसुस हुने गरेको बताएका छन् ।

४.३ जात/जातीयताको कारण हुने असुविधाहरू

लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई उनीहरूको आफ्नो जात/जातीयताको कारणले गर्दा काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी/अन्तरक्रिया गर्दा, प्रहरीमा उजुरी गर्दा, सरकारी कार्यालयमा नागरिकता जन्मदर्ता, विवाहदर्ता आदि बनाउन जाँदा, स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा उपचार गर्न जाँदा र विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा पढ्दा कुनै असुविधा महसुस गर्नुपरेको छ कि छैन भनेर सोधिएको थियो । सन् २०२२ को तथ्यांक अनुसार, उल्लिखित सबै पाँच अवस्थाहरूमा उल्लेखनीय संख्यामा उत्तरदाताहरूले आफ्नो जात/जातिको कारणले आफूलाई अप्ठ्यारो महसुस गर्नु नपरेको बताएका छन् । जस्तै: काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी/अन्तरक्रिया गर्दा (९५.०%), प्रहरीमा उजुरी गर्दा (९६.६%), सरकारी कार्यालयमा नागरिकता जन्मदर्ता/विवाहदर्ता आदि बनाउन जाँदा (९६.४%), स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा उपचार गर्न जाँदा (९६.८%) र विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा पढ्दा (९७.७%) उत्तरदाताहरूले जात/जातिको कारणले आफूहरूलाई अप्ठ्यारो महसुस नभएको प्रतिक्रिया दिएका छन् ।

उत्तरदाताहरूको एकदमै सानो अनुपात २.३% देखि ५.०% सम्मले उनीहरूको आफ्नो जात/जातीयताको कारणले उल्लिखित अवस्थाहरूमा अप्ठ्यारो महसुस गरेको बताएका छन् । त्यसमध्ये, सबैभन्दा बढी अनुपातमा (५%) उत्तरदाताहरूले काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी गर्दा आफ्नो जात/जातीयताको कारणले अप्ठ्यारो महसुस

गरेको उल्लेख गरेका छन् भने सबैभन्दा कम (२.३%) उत्तरदाताहरूले विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा पढ्दा आफ्नो जात/जातीयताको कारणले अप्ठ्यारो महसुस गरेको प्रतिक्रिया दिएका छन् । सन् २०१७ को तुलनामा सन् २०२२ मा आफ्नो जात/जातीयताको कारणले विभिन्न कार्यहरू गर्दा असहज महसुस भएको भन्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा घटेको छ ।

जात/जातीयताको कारण असुविधा, वर्ष अनुसार

	असुविधा महसुस	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी गर्दा	भएको छ	१२.१%	६.६%	६.२%	५.०%
	भएको छैन	८७.९%	९३.४%	९३.८%	९५.०%
प्रहरी चौकीमा उजुरी गर्दा	भएको छ	१२.०%	३.६%	५.८%	३.४%
	भएको छैन	८८.०%	९६.४%	९४.२%	९६.६%
सरकारी कार्यालयमा नागरिकता जन्मदर्ता, विवाहदर्ता आदि बनाउन जाँदा	भएको छ	९.८%	३.८%	५.४%	३.६%
	भएको छैन	९०.२%	९६.२%	९४.६%	९६.४%
स्वास्थ्य चौकी, अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न जाँदा	भएको छ	९.२%	४.२%	५.४%	३.२%
	भएको छैन	९०.८%	९५.८%	९४.६%	९६.८%
विद्यालय वा विश्वविद्यालय अध्ययन गर्न	भएको छ	१०.०%	४.६%	२.६%	२.३%
	भएको छैन	९०.०%	९५.४%	९७.४%	९७.७%

तालिका ४.३.१: Q-D3a-e. उल्लेखित विभिन्न अवस्थामा तपाईंको आफ्नो जातजाति/समुदायको पहिचानले गर्दा तपाईंलाई असुविधा महसुस भएको छ ? (संख्या = १००८) ('थाहा छैन', 'भन्नु चाहन्छु' र 'लग्न नहुने' भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

लुम्बिनी प्रदेशको तराई भेगका नगरपालिकाहरूमा विभिन्न निकायबाट सेवा लिँदा आफ्नो जात/जातीयताको कारणले गर्दा असुविधाको महसुस गर्ने उत्तरदाताहरूको संख्या बढी देखिन्छ । लुम्बिनी प्रदेशको प्रादेशिक औसत ५% को तुलनामा मुस्लिम समुदायका (११.४%) र मधेशी दलित समुदायका (१३.७%) उत्तरदाताहरूले काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिसहरूसँग कुराकानी/अन्तरक्रिया गर्दा उनीहरूको जात/जातीयताको कारणले गर्दा असुविधा महसुस गरेको उल्लेख छन् । मुस्लिम समुदायको ठुलो हिस्सा (१३%) ले विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा पढ्दा जात/जातिको कारणले अप्ठ्यारो महसुस गरेको बताएका छन् ।

४.४ लिङ्गका कारण भोग्नुपरेको असहजता

सर्वेक्षणमा महिला उत्तरदाताहरूको एक सानो संख्याले विभिन्न परिस्थितिहरूमा महिला भएकै कारण असुविधा वा असजता महसुस गरेको उल्लेख गरेका छन् । महिला भएकै कारणले असुविधा वा असहजता महसुस गर्नेहरूको संख्या सानो भएपनि, सार्वजनिक यातायातमा यात्रा गर्दा (८.१%) र सार्वजनिक स्थानहरूमा घुमफिर गर्दा (४.१%) महिलाहरूले अप्ठ्यारो महसुस गर्ने गरेको उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी, आफूलाई परेको समस्या प्रहरीमा उजुरी गर्न जाँदा (३.७%), स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न जाँदा (२.३%), सरकारी कार्यालयमा सरकारी सेवाहरू प्राप्त गर्दा (१.९%), काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा ग्राहकसँग कुराकानी गर्दा (२.४%) र विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा पढ्दा (०.९%) महिलाहरूले महिला भएकै कारणले असुविधा वा असजता महसुस गरेको उल्लेख गरेका छन् ।

विगतका वर्षहरूको तुलनामा, महिला भएकै कारणले विभिन्न परिस्थितिहरूमा असुविधा भएको महसुस गर्नेको संख्या घटेको छ । उदाहरणको लागि, सन् २०१७ मा १३.७% उत्तरदाताहरूले काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा ग्राहकसँग कुराकानी/अन्तरक्रिया गर्दा असुविधा महसुस गरेका थिए भने उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०२२ मा २.४% रहेको छ । त्यसैगरी, सन् २०१७ मा स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न जाँदा महिला भएकै कारणले असुविधा भएको महसुस गर्नेको अनुपात ७.९% रहेको मा अहिले सन् २०२२ मा यो अनुपात घटेर २.३% मा पुगेको छ । त्यस्तै, सन् २०१७ मा ९.१% उत्तरदाताहरूले सार्वजनिक सेवा लिन सरकारी कार्यालयमा जाँदा महिला भएकै कारणले असुविधा भएको महसुस गरेका थिए । यद्यपि, यो अनुपात सन् २०२२ मा १.९% मा घटेको छ ।

महिला वा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक भएकै कारण असुविधा, वर्ष अनुसार

	असुविधा महसुस	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा ग्राहकसंग कुराकानी गर्दा	भएको छ	१३.७%	१०.०%	६.३%	२.४%
	भएको छैन	८६.३%	९०.०%	९३.७%	९७.६%
आफूलाई परेको समस्या प्रहरीमा गएर उजुरी गर्दा	भएको छ	१३.०%	६.७%	६.७%	३.७%
	भएको छैन	८७.०%	९३.३%	९३.३%	९६.३%
सरकारी कार्यालयमा सरकारी सेवाहरू प्राप्त गर्दा	भएको छ	९.९%	४.७%	६.३%	१.९%
	भएको छैन	९०.९%	९५.३%	९३.७%	९८.९%
स्वास्थ्य चौकी, अस्पतालमा सेवा वा उपचार गर्न जाँदा	भएको छ	७.९%	५.०%	५.८%	२.३%
	भएको छैन	९२.९%	९५.०%	९४.२%	९७.७%
विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा पढ्दा	भएको छ	६.९%	५.४%	३.७%	०.९%
	भएको छैन	९३.९%	९४.६%	९६.३%	९९.९%
सार्वजनिक यातायातमा यात्रा गर्दा	भएको छ	०.०%	१६.३%	१३.४%	८.९%
	भएको छैन	०.०%	८३.७%	८६.६%	९१.९%
सार्वजनिक स्थानहरूमा घुम्दा/हिँड्दा	भएको छ	०.०%	०.०%	१०.९%	४.९%
	भएको छैन	०.०%	०.०%	८९.९%	९५.९%

तालिका ४.४.१: Q-D4a-g. [महिला र यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक महिलालाई मात्र सोधिएको] महिला वा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक भएकै कारणले उल्लेखित विभिन्न अवस्थामा तपाईंलाई असुविधा महसुस भएको छ ? (संख्या = ५२३) (थाहा छैन, भन्न चाहन्न र लागू नहुने भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

लुम्बिनी प्रदेशमा न्यून आय भएका घरपरिवार र मुस्लिम, मधेसी जात (स्तर-२) र पहाडी दलित समुदायका बढी महिलाहरूले विभिन्न परिस्थितिमा महिला भएकै कारणले असुविधा वा असजता महसुस गरेको उल्लेख गरेका छन् । उदाहरणका लागि, ३५.७% मुस्लिम महिलाहरूले सार्वजनिक यातायातमा यात्रा गर्दा र सार्वजनिक स्थानहरूमा घुमफिर गर्दा (१७.३%) महिला भएकै कारणले बेफाइदा भएको बताउँछन् । त्यसैगरी, ३.६% पहाडी दलित, ८.८% मधेसी जाति (स्तर-२) र ११.६% मुस्लिम महिलाले आफ्नो काम गर्ने ठाउँमा सहकर्मी वा अरु मानिससंग कुराकानी गर्दा महिला भएकै कारणले अप्ठेरो महसुस गरेको बताएका छन् ।

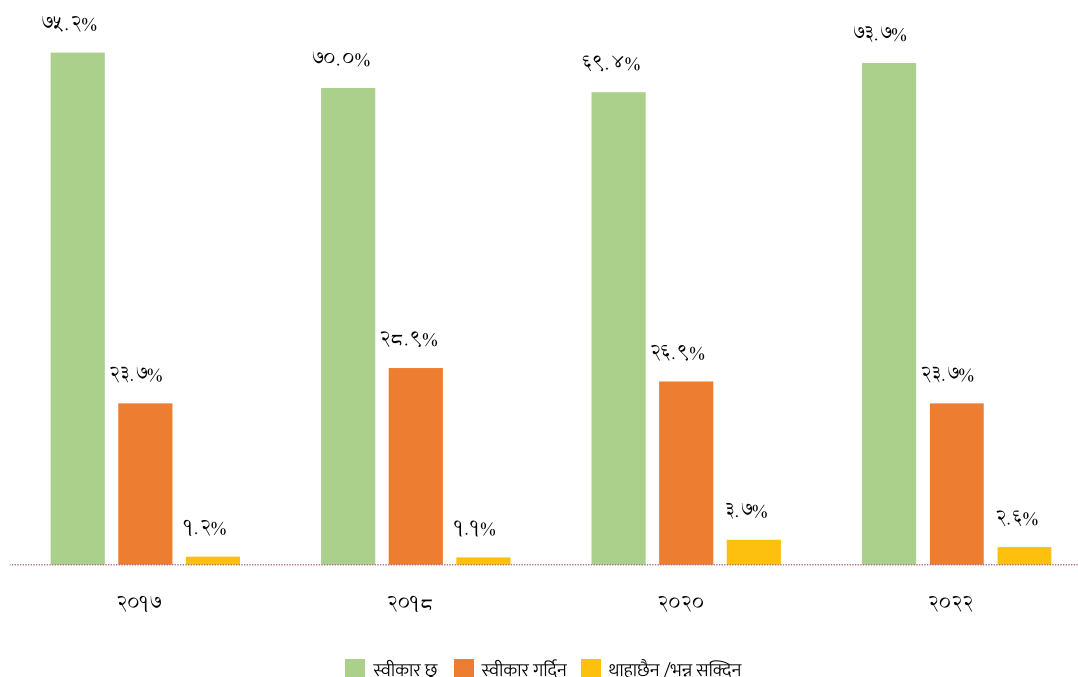
४.५ सामाजिक मान्यताहरू

अन्तर-जातीय विवाहप्रतिको धारणा

सर्वेक्षणमा अन्तर-जातीय विवाहप्रति उत्तरदाताहरूको धारणा पनि बुझ्ने कोसिस गरिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशमा दशमध्ये सात (७३.७%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो छोरा वा छोरीले आफ्नो भन्दा फरक जात-समुदायको केटा वा केटीसंग विवाह गरेमा स्वीकार गर्ने बताएका छन् भने यसको विपरीत करीब एक चौथाई (२३.७%) उत्तरदाताहरूले अन्तरजातीय विवाहको स्वीकार नगर्ने बताएका छन् ।

आफ्नो छोराछोरीले अर्को जातिको छोराछोरीसंग विवाह गर्दा कुनै फरक पर्दैन भन्नेहरूको अनुपात विगतका वर्षमा क्रमिक रूपमा घट्दै गइरहेकोमा (सन् २०१७ मा ७५.२%, सन् २०१८ मा ७०.०% र २०२० मा ६९.४%) सन् २०२२ मा भने उत्तरदाताहरूको उक्त अनुपातमा केही बृद्धी भएर (७३.७% पुगेको छ, अर्कोतर्फ, आफ्ना छोराछोरीलाई आफ्नो जात बाहिर विवाह गर्न विरोध गर्नेहरूको अनुपात सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा ३.२% अंकले बढेको छ ।

अन्तर-जातीय विवाहको स्वीकृति, बर्ष अनुसार

चित्र ४.५१: Q-D9. तपाईंको सन्तानले आफ्नो भन्दा फरक जातसंग बिहे गरेका खण्डमा स्वीकार गर्नुहुन्छ कि गर्नुहुन्न ?
(संख्या = १००६) ('भन्न चाहन्न' र 'लागू नहुने' भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

समग्र पालिकाको तुलना गर्दा, लुम्बिनी प्रदेशमा अन्तर-जातीय विवाहलाई स्वीकार गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात गाउँपालिकामा अधिकतम (८२.४%) रहेको छ । त्यस्तै, अन्तर-जातीय विवाहलाई स्वीकार गर्ने प्रवृत्ति लुम्बिनी प्रदेशको प्रादेशिक औसत (७३.७%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा पहाडी दलित समुदायका (९६%), मधेशी आदिवासी/जनजाति समुदायका (८६.३%) र पहाडी आदिवासी/जनजाति समुदायका (७८.८%) उत्तरदाताहरूमा बढी नै रहेको देखिन्छ । यसको विपरीत, ४७.९% मुस्लिम समुदायका र ३४.९% मधेशी दलित समुदायका उत्तरदाताहरूले आफ्ना छोराछोरीले अर्को जातको व्यक्तिसंग विवाह गरेमा अस्वीकार गर्ने बताएका छन् ।

४.६ नेपाली समाजमा महिलाको अवस्था

लुम्बिनी प्रदेशमा महिलाको स्थितिबारे धारण बुझ्न उत्तरदाताहरूलाई महिलाहरूको अवस्था, लैंगिक समानता, लैंगिक पहिचान र लैंगिक भूमिकासंग सम्बन्धित आठ वटा कथनहरू प्रस्तुत गरिएको थियो । जसमाथि उनीहरूले "पूर्ण सहमत", "केही सहमत", "केही असहमत" र "पूर्ण असहमत" भनी आफ्नो प्रतिक्रिया दिन सक्थे ।

लुम्बिनी प्रदेशका करीब दशमध्ये नौ (८८.९%) जना उत्तरदाताहरू महिलाहरू राजनीतिमा संलग्न हुनुहुँदैन र महिलालाई घरबाहिरको कामको लागि प्रोत्साहन गर्नुहुँदैन (८७.२%) भन्ने भनाई प्रति असहमत^७ देखिन्छन् । त्यस्तै उत्तरदाताहरूको ठुलो संख्या (८५.८%) ले परिवारमा छोरीभन्दा छोराको महत्त्व बढी हुन्छ, सीमित जागिर हुँदा पुरुषहरूको लागि बढी अवसर हुनुपर्छ (७९.०%), श्रीमान बाहेक परिवारका अन्य पुरुष सदस्यहरूले (जस्तै: ससुरा, जेठाजु, देवर...) भनेको नमानेको खण्डमा बुहारीलाई सजाय दिने अधिकार हुन्छ (८५%) भन्ने भनाईहरू प्रति असहमत रहेको जनाएका छन् । यसैगरी आयआर्जन गर्ने, घुमफिर गर्ने तथा अन्य निर्णय प्रक्रियामा महिलाहरूको नियन्त्रण हुनुहुँदैन भन्ने भनाइसँग असहमत हुने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा विगतका बर्षहरूदेखि नै निरन्तर वृद्धि भएको देखिन्छ । सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूको यो संख्या ५६%, थियो भने सन् २०२० मा ५८.८% थियो र सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो संख्यामा वृद्धि भएर ६३.५% पुगेको देखिन्छ । त्यसैगरी, महिलालाई घरबाहिरको कामको लागि प्रोत्साहन गर्नुहुँदैन भन्ने भनाइसँग असहमत हुने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा पनि क्रमशः वृद्धि भएको देखिन्छ । उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा सन् २०१८ मा रहेको ८६%

^७ महिलालाई राजनीतिमा संलग्न हुनुहुँदैन र महिलालाई घरबाहिर काम गर्न प्रोत्साहन गरिनु हुँदैन भन्ने भनाइसँग कडा रूपमा असहमत र केही हदसम्म असहमत रहेको संयुक्त आंकडा

बाट बढेर सन् २०२० मा ९०.४% पुगेको थियो र अहिले सन् २०२२ मा पुनः वृद्धि भएर ९४.३% पुगेको पाइन्छ । लिङ्गका आधारमा प्रतिक्रिया दिनेहरूमा थोरै भिन्नता देखिएता पनि कुनै उल्लेखनीय भिन्नताहरू देखिएन ।

लैङ्गिक भूमिका र लैङ्गिक समानता सम्बन्धी धारणा: वर्ष अनुसार

	वर्ष	पूर्ण सहमत	केही सहमत	केही असहमत	पूर्ण असहमत	थाहा छैन
परिवारमा छोरीभन्दा छोराको महत्व बढी हुन्छ	सन् २०१७	३.२%	१२.४%	३६.०%	४८.५%	-
	सन् २०१८	४.३%	६.९%	२९.६%	५९.२%	-
	सन् २०२०	१.६%	४.४%	९.७%	८४.३%	-
	सन् २०२२	५.८%	८.४%	१४.२%	७१.६%	-
महिलालाई घरबाहिरको कामको लागि प्रोत्साहन गर्नुहुँदैन	सन् २०१७	८.२%	५.८%	३५.९%	५०.१%	-
	सन् २०१८	२.६%	७.०%	४२.४%	४८.०%	०.१%
	सन् २०२०	१.०%	४.६%	९.८%	८४.५%	-
महिलाहरूले राजनीतिमा संलग्न हुन सुहाउँदैन	सन् २०२२	५.५%	७.२%	१७.०%	७०.२%	०.१%
	सन् २०१७	११.५%	१२.०%	३१.४%	४४.२%	०.९%
	सन् २०१८	४.८%	९.९%	४१.१%	४४.२%	०.१%
आयआर्जन गर्ने, घुमाफिर गर्ने तथा अन्य निर्णय प्रक्रियामा महिलाहरूको नियन्त्रण हुनुहुँदैन	सन् २०२०	०.९%	३.६%	१०.९%	८४.५%	०.१%
	सन् २०२२	५.३%	५.७%	२०.१%	६८.८%	०.१%
	सन् २०१८	१०.३%	३३.३%	४०.२%	१५.८%	०.३%
श्रीमानले भनेको नमानेमा, श्रीमानले श्रीमतीलाई सजाय दिने अधिकार हुन्छ	सन् २०२०	२५.३%	१५.९%	९.५%	४९.३%	-
	सन् २०२२	२६.९%	९.६%	१५.६%	४७.९%	-
	सन् २०१८	१०.८%	२९.१%	३५.२%	२४.८%	०.१%
जब जागिर सिमित हुन्छ तब जागिर प्राप्त गर्न पुरुषहरूको लागि बढी अवसर हुनुपर्छ	सन् २०२०	१.३%	७.०%	१४.५%	७७.१%	०.०%
	सन् २०२२	११.५%	१७.३%	१७.०%	५४.१%	०.२%
	सन् २०१८	७.५%	२०.२%	४३.८%	२७.२%	१.३%
परिवारको आर्थिक आवश्यकता पुरा गर्ने जिम्मेवारी पुरुषको हो	सन् २०२०	२.०%	४.४%	१२.२%	८१.१%	०.३%
	सन् २०२२	१०.१%	१०.९%	१६.३%	६२.७%	०.०%
	सन् २०१८	१७.७%	३५.२%	३०.०%	१७.०%	०.१%
श्रीमान बाहेक परिवारका अन्य पुरुष सदस्यहरूले भनेको नमानेको खण्डमा तिनमा बुहारीलाई सजाय दिने अधिकार हुन्छ	सन् २०२०	३.६%	१०.५%	११.१%	७४.८%	-
	सन् २०२२	१६.७%	९.५%	१४.४%	५९.५%	-
	सन् २०२०	०.८%	३.१%	११.६%	८४.६%	-
सन् २०२२	८.१%	६.९%	२०.८%	६४.२%	-	

तालिका ४.६.१: Q-D10a-m. नेपाली समाजमा रहेका महिला र पुरुषहरूको स्थानका बारेमा केही भनाइहरू पढेर सुनाईन्छ, ती भनाइप्रति तपाईं सहमत हुनुहुन्छ कि असहमत ? (संख्या = १००८) (भन्नु चाहन्छु भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

४.७ नेतृत्वदायी भूमिकामा लैंगिक प्राथमिकता

राष्ट्रिय देखि स्थानीय स्तर सम्मका विभिन्न सरकारी र गैरसरकारी संस्थाहरूका दश वटा फरक-फरक तहको नेतृत्वदायी पदमा लुम्बिनी प्रदेशका जनताले कसको नेतृत्वलाई स्वीकार्छन् भनेर बुझ्न केही प्रश्नहरू सोधिएको थियो । जसमा उत्तरदाताहरूलाई "पुरुष", "महिला" वा "मुख्य कुरा व्यक्तिको सक्षमता हो, महिला पुरुष जो भएपनि हुन्छ" भन्ने कुरा रोज्न लगाइएको थियो ।

सन् २०२२ मा धेरैजसो उत्तरदाताहरूले संगठन, संस्था वा राजनीतिक दलहरूमा नेतृत्वको पदका लागि लिङ्ग महत्वपूर्ण होइन भन्ने भनाई राखेका छन् । प्रत्येक दशमध्ये सात जनाले, सबै दश वटा निकाय वा संस्थाका नेतृत्वदायी पदमा लैंगिक हिसावले भन्दा पनि सक्षम व्यक्ति हुनुपर्ने भुकाव राखेका छन् । यद्यपि, निकाय वा संस्थाका नेतृत्वदायी पदमा सक्षम व्यक्तिभन्दा पनि लैंगिक हिसावले नेतृत्वलाई स्वीकार गर्छन् भन्ने विश्वास गर्नेहरूबीच केही भिन्नताहरू छन् । लैंगिक हिसावले सबै निकाय वा संस्थाका नेतृत्वदायी पदमा महिला भन्दा पुरुष हुनुपर्छ भन्नेमा आफ्नो विचार राख्ने उत्तरदाताहरूको संख्या सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा अनुपातको हिसाबले बढी रहेको तर बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाको अध्यक्षमा पुरुष (१४.६%) भन्दा महिला (१६.९%) हुनुपर्छ भन्नेको अनुपात केही बढी रहेको छ ।

समग्रमा “मुख्य कुरा व्यक्तिको सक्षमता हो, महिला पुरुष जो भएपनि हुन्छ” भन्ने उत्तरदाताको अनुपात सन् २०१८ र सन् २०२० क्रमश बढ्ने क्रममा रहेकोमा सन् २०२२ मा भने सन् २०२० को तुलनामा केही गिरावट आएको छ । उदाहरणका लागि, संघीय सरकारको कार्यकारी प्रमुखको पदमा लैंगिक हिसावले भन्दा पनि सक्षम व्यक्ति हुनुपर्ने भन्ने सोच राख्ने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०२० मा रहेको ८३.३% बाट सन् २०२२ मा ७२.३% मा घटेको छ र अन्य पदहरूमा पनि अनुपात त्यस्तै रहेको छ ।

नेतृत्वदायी पदबारे धारणाहरू, बर्ष अनुसार

	बर्ष	महिला	पुरुष	सक्षम व्यक्ति	थाहा छैन
संघीय सरकारको कार्यकारी प्रमुखको पदमा	सन् २०१८	२८.०%	२०.२%	५१.८%	-
	सन् २०२०	१२.४%	४.३%	८३.३%	-
	सन् २०२२	१०.२%	१६.८%	७२.३%	०.७%
प्रदेश सरकारको कार्यकारी प्रमुखको पदमा	सन् २०१८	२४.६%	२१.१%	५४.३%	-
	सन् २०२०	११.१%	४.६%	८४.३%	-
	सन् २०२२	८.१%	१७.९%	७३.१%	१.०%
स्थानीय सरकारको कार्यकारी प्रमुखको पदमा	सन् २०१८	२५.६%	२०.४%	५४.०%	-
	सन् २०२०	११.५%	४.६%	८३.९%	-
	सन् २०२२	९.३%	१८.६%	७१.४%	०.७%
वडाध्यक्ष पदमा	सन् २०१८	२९.३%	२०.८%	४९.९%	-
	सन् २०२०	१२.६%	४.८%	८२.६%	-
	सन् २०२२	१०.४%	२०.५%	६८.८%	०.४%
राजनीतिक दलको अध्यक्ष पदमा	सन् २०१८	१९.७%	२५.०%	५५.३%	-
	सन् २०२०	९.९%	५.५%	८४.७%	-
	सन् २०२२	६.९%	२१.०%	७१.७%	०.४%
उपभोक्ता समूहहरूको अध्यक्ष पदमा	सन् २०१८	३१.४%	१९.१%	४९.५%	-
	सन् २०२०	११.२%	५.२%	८३.६%	-
	सन् २०२२	१२.२%	१८.०%	६९.४%	०.४%
बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाको अध्यक्ष पदमा	सन् २०१८	४०.४%	१३.५%	४६.१%	-
	सन् २०२०	१२.९%	४.३%	८२.८%	-
	सन् २०२२	१६.९%	१४.६%	६८.१%	०.४%
विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष पदमा	सन् २०१८	२४.८%	२३.५%	५१.७%	-
	सन् २०२०	१०.९%	५.३%	८३.८%	-
	सन् २०२२	९.२%	१७.६%	७२.८%	०.४%
निजी कम्पनी/ संस्थाको कार्यकारी प्रमुख पदमा	सन् २०१८	१८.६%	२८.९%	५२.५%	-
	सन् २०२०	१०.०%	४.८%	८५.२%	-
	सन् २०२२	५.१%	२०.२%	७४.३%	०.५%

तालिका ४७.१: Q-D11a-1. विभिन्न संघ संस्थामा नेतृत्वको बारेमा सोच्दा, उल्लेखित विभिन्न संघ संस्थाहरूमा तपाईंलाई महिला वा पुरुष कसको नेतृत्व बढी स्वीकार्य हुन्छ जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००६) (‘भन्न चाहन्न’ भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

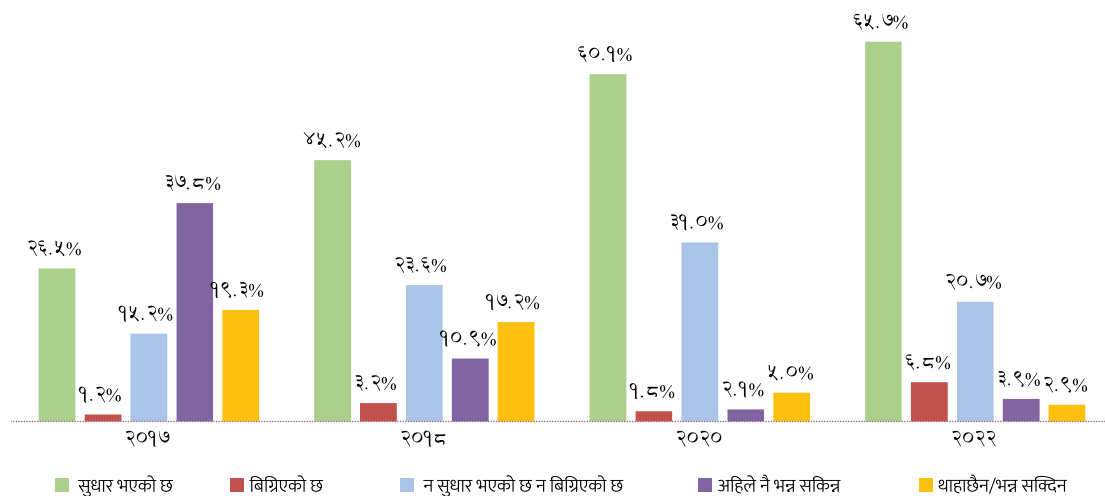
५. सुशासन र राजनीतिक सहभागीता

५.१ स्थानीय निकायको पुनर्संरचना

लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई स्थानीय निकायको पुनर्संरचनापछि आफ्नो स्थानीय सरकारको सेवा प्रवाहमा कुनै परिवर्तन आएको छ भनेर सोधिएको थियो । लगभग दुई तिहाई (६५.७%) उत्तरदाताहरूले पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारको सेवा प्रवाह क्षमतामा सुधार ल्याएको महसुस गरेका छन् । त्यस्तै, पाँचमध्ये एक (२०.७%) उत्तरदाताले स्थानीय निकायको पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारको सेवा प्रवाह क्षमता उस्तै रहेको (न सुधार भएको न बिग्रीएको) जानकारी दिएपनि थोरै (६.८%) ले भने पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारको सेवा प्रवाह क्षमता बिग्रीएको धारणा व्यक्त गरेका छन् ।

सर्वेक्षण वर्षहरूमा, स्थानीय निकायको पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारको सेवा प्रदान गर्ने क्षमतामा सुधार भएको विश्वास गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात क्रमशः बढ्दै गएको छ । उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१७ मा रहेको २६.५% बाट बढेर सन् २०१८ मा ४५.२% पुगेको थियो भने सन् २०२० मा उक्त हिस्सामा १४.९% अंकले बृद्धिभई ६०.१% पुगेकोमा सन् २०२२ मा उक्त हिस्सामा पुनः बृद्धिभई ६५.७% पुगेको छ । अर्कोतर्फ स्थानीय निकायको पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारको सेवा प्रवाह क्षमता 'न सुधार भएको न बिग्रीएको' भन्ने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०१७ मा रहेको १५.२% बाट क्रमशः बढ्दै गएर सन् २०२० मा यो हिस्सा ३१% पुगेकोमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा घटेर २०.७% पुगेको छ । पुनर्संरचनाले स्थानीय निकायको सेवा प्रवाह गर्ने क्षमता बारे अहिले नै भन्न सकिन्न भन्ने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०१७ मा सबैभन्दा बढी (३७.८%) रहेकोमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा घटेर ३.९% पुगेको छ ।

स्थानीय निकायको पुनर्संरचना प्रतिको दृष्टिकोण, वर्ष अनुसार

चित्र ५.१.१: Q-E4. तपाइको विचारमा पुनर्संरचनापछि जनतालाई सेवा प्रदान गर्ने स्थानीय सरकारको क्षमतामा कस्तो परिवर्तन भएको छ जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

लुम्बिनी प्रदेशको तराई भेगमा बस्ने ७३.५% उत्तरदाताहरूले पुनर्संरचनापछि जनतालाई सेवा प्रदान गर्ने स्थानीय सरकारको क्षमतामा सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी, ५० बर्ष र सोभन्दा माथि उमेर समूह (५९.६%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा १८-२४ वर्ष उमेर समूहका बढी (७२.५%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय निकायको पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारको सेवा प्रवाह क्षमतामा सुधार ल्याएको महसुस गरेका छन् । त्यसैगरी, पहाडी आदिवासी/जनजाति (५३.८%), पहाडी दलित (५४.०%) र पहाडी जाति समुदायका (५६.३%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा मुस्लिम (८४%), मधेसी दलित (७७.३%), मधेसी जाति (स्तर-२) (७७.३%) र मधेसी (आदिवासी/जनजाति) (७५.८%) समुदायका बढी उत्तरदाताहरूले पुनर्संरचनाले स्थानीय सरकारको सेवा प्रदान गर्ने क्षमतामा सुधार भएको विश्वास गरेका छन् ।

५.२ सामाजिक सुरक्षा

सर्वेक्षणमा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूले सरकारले शुरू गरेका विभिन्न नौ प्रकारका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू र सामाजिक सुरक्षा लाभहरूका बारेमा सुनेका छन् कि छैनन् भन्ने पनि बुझ्न खोजिएको थियो । सरकारले लागु गरेका विभिन्न प्रकारका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू (जुन तालिका ५.२.१ मा सूचीबद्ध गरिएको छ) मध्ये उत्तरदाताहरूको ठूलो संख्या (९८.४%) ले ज्येष्ठ नागरिक भत्ता, ९४.७% उत्तरदाताहरूले एकल महिला भत्ता, ८५.६% उत्तरदाताहरूले अपाङ्गता भत्ता र ७३.३% उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य बीमा लाभ बारेमा सुनेको बताएका छन् । त्यस्तै, आधा भन्दा धेरै (६५.४%) ले बालबालिका सुरक्षा र ६३.८% ले बालबालिका पोषण भत्ताबारे सुनेको बताएका छन् । गर्भवती, सीमान्तकृतले सामाजिक सुरक्षा अनुदानबारे नगण्य (०.९%) ले मात्र सुनेका उल्लेख गरिएको छ ।

लुम्बिनी प्रदेशमा सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा स्वास्थ्य बीमा लाभ, बाल संरक्षण अनुदान र बालबालिका पोषण भत्ताको बारेमा आफूहरू जानकार रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अंशमा वृद्धि भएको छ भने बाँकी छ प्रकारका सामाजिक सुरक्षा सुविधा/भत्ताहरूको बारेमा सुनेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा घटेको छ ।

सरकारले ल्याएको सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबारे सचेत उत्तरदाताहरूलाई उनीहरू आफू वा उनीहरूको परिवारका सदस्यहरूले कुनै सामाजिक सुरक्षा सुविधा पाएका छन् वा छैनन् भनी सोधिएको थियो । जेष्ठ नागरिक भत्ता बारे सचेत रहेको बताउनेमध्ये करीब एक चौथाई (२३%) उत्तरदाताहरूले आफू वा आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले जेष्ठ नागरिक भत्ता प्राप्त गरेको बताएका छन् । त्यस्तै, १५.६% ले स्वास्थ्य बीमा लाभ प्राप्त गरेको बताएका छन् । त्यसैगरी, उत्तरदाताहरूको थोरै प्रतिशत (१४.९%) ले आफू वा आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले बालबालिका पोषण भत्ता, एकल महिला भत्ता (१४%) र बालबालिका सुरक्षा अनुदान (११%) जस्ता सामाजिक सुरक्षा लाभहरू प्राप्त गरेको उल्लेख गरेका छन् ।

सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा सामाजिक सुरक्षा सुविधा/लाभहरू प्राप्त गरेको बताउने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा कमी आएको छ । उदाहरणको लागि ज्येष्ठ नागरिक भत्ता (सन् २०२० मा रहेको ३७.८% बाट घटेर सन् २०२२ मा २३%), एकल महिला भत्ता (सन् २०२० मा रहेको २०.२% बाट घटेर सन् २०२२ मा १४%), अशक्तता (अपाङ्ग) भत्ता (सन् २०२० मा रहेको ८.२% बाट घटेर सन् २०२२ मा ३.८%), बेरोजगारी भत्ता (सन् २०२० मा रहेको १.९% बाट घटेर सन् २०२२ मा ०.७%), स्वास्थ्य बीमा लाभ (सन् २०२० मा रहेको २२.२% सन् २०२२ मा १५.६%) र बाल पोषण अनुदान (सन् २०२० मा रहेको १७.८% बाट घटेर सन् २०२२ मा १४.९%) मा कमी आएको छ ।

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबारे जानकारी भएका र त्यसको लाभ प्राप्त गर्ने संख्या, बर्ष अनुसार

सामाजिक सुरक्षा प्राबधान	हो, मैले सुनेको छु		हो, हामीले प्राप्त गरेका छौं	
	सन् २०२०	सन् २०२२	सन् २०२०	सन् २०२२
जेष्ठ नागरिक भत्ता	९८.८%	९८.४%	३७.८%	२३.०%
एकल महिला भत्ता	९७.९%	९४.७%	२०.२%	१४.०%
अशक्तता (अपाङ्ग) भत्ता	९०.९%	८५.६%	८.२%	३.८%
बेरोजगारी भत्ता	६३.५%	४५.४%	१.९%	०.७%
स्वास्थ्य बीमा लाभ	६६.२%	७३.३%	२२.२%	१५.६%
बालबालिका सुरक्षा	५४.७%	६५.४%	५.४%	११.०%
रोजगारमा योगदान गरे वाफतको लाभ	३९.९%	१८.२%	१.५%	४.८%
बालबालिका पोषण भत्ता	५९.०%	६३.८%	१७.८%	१४.९%
लोपोन्मुख आदिवासी भत्ता	३८.३%	१८.५%	१.९%	६.६%

तालिका ५.२.१: Q-E8a.1-E8a.10. तपाईंले विभिन्न प्रकारका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरूको बारेमा सुन्नुभएको छ ? (संख्या = १००८)।
E8-b.1-E8b.10. तपाईंले वा परिवारका सदस्यहरूले उक्त सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरूको लाभ लिनुभएको छ ?

सामाजिक सुरक्षाप्रतिको सन्तुष्टि

आफू वा आफ्नो परिवारका सदस्यहरूले सामाजिक सुरक्षा भत्ता पाएका छन् भन्ने जवाफ दिने लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई शून्य देखि दशको स्केलमा सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्रति उनीहरूको सन्तुष्टिको मूल्याङ्कन गर्न भनिएको छ । शून्यले 'अत्यधिक असन्तुष्ट' र दशले 'अत्यन्तै सन्तुष्ट' रहेको जनाउँछ । सन् २०२२ को सर्वेक्षण तथ्यांकले सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरूमा लुम्बिनी प्रदेशको उत्तरदाताहरूको सन्तुष्टिको औसत स्तर (७.२२ अंक) रहेको देखाएको छ जुन राष्ट्रिय स्तरभन्दा माथि छ । यस औसतले सरकारको सामाजिक सुरक्षा भत्ताप्रति लुम्बिनी प्रदेशका मानिसहरूको सन्तुष्टिको स्तर सन्तोषजनक रहेको देखाउँछ ।

५.३ संस्थाप्रतिको विश्वास

लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई चारै सर्वेक्षणका वर्षहरूमा विभिन्न व्यक्ति, संघ, संस्था र निकायप्रति उनीहरूको कति को आस्था वा विश्वास छ भनेर मापन गर्न प्रश्नहरू सोधिएको थियो । सन् २०२२ मा, उत्तरदाताहरूको ठुलो हिस्सा (९३.९%) ले लोकसेवा आयोगलाई विश्वास गरेको उल्लेख गरेका छन् त्यसपछि क्रमशः सञ्चारमाध्यम (टेलिभिजन, रेडियो, समाचार पत्र) लाई ९१.५% उत्तरदाताहरूले र नेपाली सेनालाई ९०.७% उत्तरदाताहरूले र समुदायमा आधारित सामाजिक समूहहरू जस्तै: आमा समूह, ऋण तथा बचत समूह, वन उपभोक्ता समूहलाई ९०.३% उत्तरदाताहरूले विश्वास गरेको देखिन्छ । त्यस्तै, ८९.२% र ८५.८% उत्तरदाताहरूले क्रमशः सशस्त्र प्रहरी, नेपाल प्रहरीलाई विश्वास गरेको देखिन्छ । अर्कोतर्फ, उत्तरदाताहरूको भन्दा समान अनुपातले सरकारी कर्मचारी (८४.३%) र अदालतहरू (८४.२%) प्रति आफ्नो विश्वास व्यक्त गरेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूले सबैभन्दा कम विश्वास गर्ने संस्थाहरूमा राजनीतिक दलहरू (५९.७%), प्रदेश सरकार (५६.३%) र संघीय सरकार (५५%) रहेको देखिन्छ ।

संस्थाहरूप्रतिको विश्वासः वर्ष अनुसार

	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
संघीय सरकार	७३.७%	६९.६%	६९.४%	५५.०%
प्रदेश सरकार	लागु नहुने	६३.३%	६९.६%	५६.३%
जिल्ला समन्वय समिति	लागु नहुने	७२.४%	७५.७%	६६.०%
नगरपालिका/गाउँपालिका/स्थानीय सरकार	लागु नहुने	लागु नहुने	८३.५%	७८.३%
गाउँपालिका/नगरपालिका वडा	लागु नहुने	लागु नहुने	लागु नहुने	८०.९%
स्थानीय समुदायका नेताहरू	लागु नहुने	लागु नहुने	८५.८%	७५.९%
राजनीतिक दलहरू	६०.९%	८३.९%	५४.६%	५९.७%
अदालतहरू	८८.४%	९०.९%	८६.३%	८४.२%
न्यायिक समितिहरू	लागु नहुने	८०.७%	८६.३%	८०.८%
प्रहरी	८८.०%	८६.८%	८७.७%	८५.८%
सशस्त्र प्रहरी बल	८७.९%	८५.९%	८८.२%	८९.२%
नेपाली सेना	८९.८%	८८.९%	८९.९%	९०.७%
मिडिया (टेलिभिजन, रेडियो, समाचार पत्र)	९४.९%	९२.२%	९०.५%	९१.५%
गैरसरकारी संस्थाहरू/मानव अधिकारवादी	८७.९%	८०.४%	८०.५%	८२.७%
धार्मिक/जातिमा आधारित संगठनहरू	८५.५%	७४.५%	८९.८%	८२.३%
समुदायमा आधारित सामाजिक समूहहरू	९४.०%	९०.०%	८८.४%	९०.३%
लोक सेवा आयोग	लागु नहुने	७८.५%	८६.९%	९३.९%
सामाजिक सञ्जाल (फेसबुक/ट्विटर आदि)	लागु नहुने	लागु नहुने	६८.९%	७६.४%
सरकारी कर्मचारी	लागु नहुने	लागु नहुने	८४.७%	८४.३%

तालिका ५.३.१: Q-E9a-v: अब तपाईंलाई नेपालका विभिन्न संघ/संगठन, संस्थाहरूको बारेमा सोधिन्छ । तपाईं यी संघ/संगठन, संस्थाहरूलाई कतिको विश्वास गर्नुहुन्छ ? (धेरै विश्वास, केही विश्वास, त्यति विश्वास गर्दिन, पटककै विश्वास गर्दिन) (संख्या = १००६)
(“भन्न चाहान्” र “थाहा छैन” भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

५.४ सार्वजनिक सेवाहरूप्रतिको जानकारी

लुम्बिनी प्रदेशका सबै उत्तरदाताहरूलाई तीन तहका सरकारहरू (स्थानीय, प्रदेश र संघीय) बाट उपलब्ध गराइने विभिन्न सेवाबारे उनीहरू सचेत छन् कि छैनन् भन्ने जान्नका लागि प्रश्न सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशका ४३.९% उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाहरू बारेमा आफुहरू जानकार रहेको उल्लेख गरेका छन् । त्यस्तै,

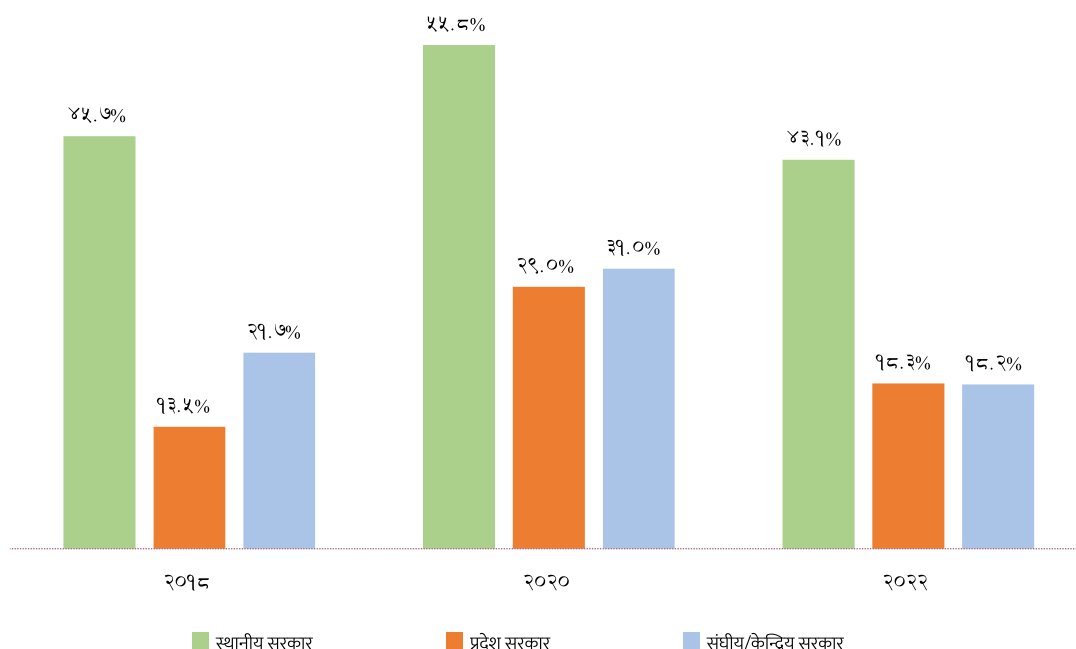
८ “पूर्णविश्वास” र “मध्यम विश्वास” ब्युत्पन्न गरेर तय गरिएको “विश्वास” को आँकडा

प्रदेश सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूबारे जानकारी रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा १८.३% रहेको छ भने संघीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूबारे आफूहरू जानकारी रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा १८.२% रहेको छ ।

स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूबारे जानकारी भएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात, सर्वेक्षण वर्षहरूमा केही तल माथि भएको देखिन्छ । उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा सन् २०१८ मा रहेको ४५.७% बाट केही बृद्धिभई सन् २०२० मा ५५.८% पुगेको थियो भने सन् २०२२ मा उक्त हिस्सामा १२.७% अंकले घटेर ४३.९% मा पुगेको छ ।

त्यसैगरी, २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा प्रदेश र संघीय सरकारले दिने सेवाहरूको बारेमा थाहा पाएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सामा सन् केही गिरावट आएको छ । प्रदेश सरकारले दिने सेवाहरूको बारेमा थाहा पाएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको प्रतिशत सन् २०१८ मा रहेको १३.५% बाट बढेर सन् २०२० मा २९% पुगेको थियो भने सन् २०२२ मा उक्त हिस्सामा गिरावटआई १८.३% मा पुगेको छ । यसैगरी संघीय सरकारले उपलब्ध गराउने सेवाहरूबारे सचेत रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको प्रतिशत सन् २०१८ मा रहेको २१.७% बाट बढेर सन् २०२० मा ३१% पुगेको मा उक्त हिस्सामा १२.८% अंकले गिरावटआई सन् २०२२ मा १८.२% कायम रहेको छ ।

सरकारी सेवा सुविधाहरूप्रतिको जानकारी, वर्ष अनुसार

चित्र ५.४.१: Q-E10AM-AOI. तपाईंको स्थानीय, प्रदेश र संघीय सरकारले प्रदान गर्ने सार्वजनिक सेवाहरूको बारेमा जानकारी हुनुहुन्छ ? (संख्या = १००८) ("भन्नु चाहान्नु" भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

लुम्बिनी प्रदेशमा, स्थानीय सरकारहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको सन्दर्भमा पुरुष (४९.३%) उत्तरदाताहरू भन्दा कम (३७.३%) महिला उत्तरदाताहरू सचेत रहेका छन् । त्यसैगरी, पहाडी भेगमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको तुलनामा तराईका भेगमा बसोबास गर्ने बढी (४५.९%) उत्तरदाताहरू स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाबारे सचेत रहेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशमा मुस्लिम समुदायका र मधेसी दलित समुदायका आधाभन्दा बढी (क्रमशः ५७.४% र ५४.९%) उत्तरदाताहरू स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूबारे सचेत रहेका छन् । त्यसैगरी मधेसी (आदिवासी/जनजाति) समुदायका ४२.७% र पहाडी (आदिवासी/जनजाति) समुदायका ३३.६% उत्तरदाताहरू स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूबारे जानकारी भएको देखिन्छ ।

सरकारले प्रदान गरेका विभिन्न सेवाहरू

सर्वेक्षणमा प्रत्येक तहका सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूबारे जानकारी भएका उत्तरदाताहरूलाई प्रत्येक सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूको नाम उल्लेख गर्न भनिएको थियो । यस सन्दर्भमा सबैभन्दा बढी (६९.९%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय सरकारहरूले बनाएको सडक/भौतिक पूर्वाधारको नाम लिएका छन् भने, त्यसपछि क्रमशः शिक्षा सम्बन्धी सेवा ४२.८% उत्तरदाताहरूले

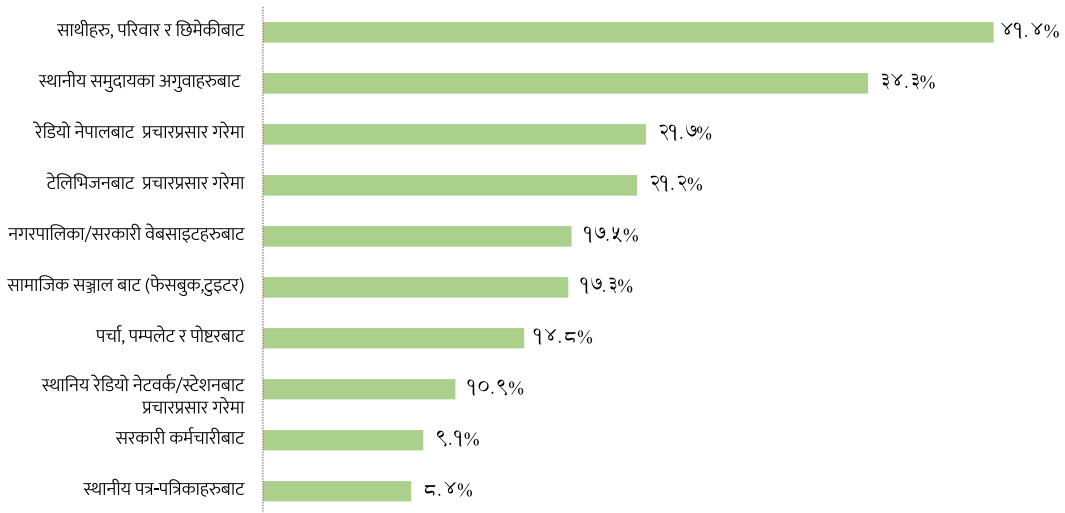
र सरकारी कागजात सम्बन्धी सेवाहरू जस्तै: जन्मदर्ता, विवाहदर्ता ३९.५% उत्तरदाताहरूले उल्लेख गरेका छन् । त्यस्तै, प्रत्येक दशमध्ये तीन (३०.२%) उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी नाम उल्लेख गरेका छन् भने एकचौथाई (२८.९%) उत्तरदाताहरूले खानेपानी सम्बन्धी र १३% ले विद्युतजस्ता स्थानीय सरकारी सेवाको नाम उल्लेख गरेका थिए ।

प्रदेश सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूमा पनि यही ढाँचा देखिन्छ, अधिकांश (७१%) उत्तरदाताहरूले सडक/भौतिक पूर्वाधार, त्यसपछि क्रमशः शिक्षा (६७.९%), स्वास्थ्य (३८.०%), खानेपानी (२७.२% र रोजगारी सम्बन्धी सेवाहरू (१२%) को नाम उल्लेख गरेका छन् । हरेक दशमध्ये एक (१२.९%) उत्तरदाताले विद्युत सम्बन्धी सेवाहरूको नाम उल्लेख गरेका छन् ।

संघीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूको सन्दर्भमा, अधिकांश (७९.९%) उत्तरदाताहरूले उच्च शिक्षा त्यसपछि क्रमशः राष्ट्रिय राजमार्ग/भौतिक पूर्वाधार (४३.७%), सामाजिक सुरक्षा (३६.३%), स्वास्थ्यसम्बन्धी नीति तथा सेवाहरू (३३.८%), टुला जलविद्युत योजनाहरू (२३.९%), रोजगारीसम्बन्धी सेवा (१८.२%) र नागरिता र राहदानीसम्बन्धी सेवा (१०.३%) उल्लेख गरेका छन् ।

स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूको बारेमा जानकारी नभएको बताउने उत्तरदाताहरूलाई स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूको बारेमा जनतासम्म जानकारी पुर्याउने प्रभावकारी माध्यम के हुन्छ होला भनी सुझाव दिन अनुरोध गरिएको थियो । त्यस सन्दर्भमा धेरैजसो (४९.४%) उत्तरदाताहरूले अनौपचारिक स्रोतहरू जस्तै: साथीहरू, परिवार र छिमेकीहरू त्यसपछि क्रमशः ३४.३% ले समुदायका अगुवाहरू र २१.२% उत्तरदाताहरूले रेडियो/टेलिभिजनलाई स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूको बारेमा जनतासम्म जानकारी पुर्याउने प्रभावकारी माध्यम हुनसक्ने राय व्यक्त गरेका छन् । त्यसैगरी, करीब १७% उत्तरदाताहरूले सरकारी वेबसाइट र सामाजिक संजाल (फेसबुक/ट्वीटर) स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरू को बारेमा जनतासम्म सूचना पुर्याउन प्रभावकारी माध्यम हुनसक्ने उल्लेख गरेका छन् ।

स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूबारे जानकारी प्रवाह गर्ने प्रभावकारी माध्यमहरू

चित्र ५४.२: Q-E10AM.3.1. [यदि Q-E10AM.1 मा "थाहा छैन" भन्ने जवाफ आएमा तपाईंको क्षेत्रमा स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरू बारे तपाईंलाई सजिलैसँग सचेत गराउन के गर्नुपर्छ? (संख्या = ५७३)

५.५ सार्वजनिक सेवाहरू लिंदाको अनुभव

सर्वेक्षणमा उत्तरदाताहरूलाई स्थानीय सरकारबाट प्राप्त हुने विभिन्न १५ वटा सेवाहरूको नाम उल्लेख गर्दै विगत एक वर्षमा उनीहरूले उक्त कुनै सेवा लिए कि लिएनन् भनेर सोधिएको थियो । सेवाहरू जस्तै: नागरिकताको लागि सिफारिस, सामाजिक सुरक्षा सेवाहरू (अपाङ्गता, ज्येष्ठ नागरिक आदि) को लागि सिफारिस, एकल महिला, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता लागि सामाजिक सुरक्षा भत्ता, जन्म प्रमाणपत्र, मृत्यु प्रमाणपत्र, विवाह प्रमाणपत्र, सम्बन्ध-विच्छेद प्रमाणपत्र, अपाङ्गता परिचय पत्र, सरकारी विद्यालयमा भर्ना, सरकारी स्वास्थ्य चौकी/अस्पताल आदिमा स्वास्थ्य जाँच गराउन लगायत सेवाहरू प्रश्नावलीमा समावेश गरीएका थिए । साथै, उनीहरूलाई यी सेवाहरू प्राप्त गर्न कतिको सजिलो छ भनेर पनि सोधिएको थियो ।

सन् २०२२ मा, उत्तरदाताहरूको ठुलो हिस्साले अधिकांश सेवाहरू नलिएको उल्लेख गरेका छन् । विगत एक वर्षमा आफ्नो गाउँ/नगरपालिकाबाट उपलब्ध गराइएका सार्वजनिक सेवाहरू लिएको जवाफ दिनेहरूको ठुलो हिस्साले गाउँ/नगरपालिकाबाट

उपलब्ध गराइएका सार्वजनिक सेवाहरू लिंग सजिलो महसुस भएको जनाएका छन् । उदाहरणका लागि, दशमध्ये सात जना भन्दा बढी (७६.८%) उत्तरदाताहरूले नागरिकताको सिफारिस सम्बन्धि कुनै पनि सेवा नलिएको जनाएका छन् भने उक्त सेवा लिने उत्तरदाताहरू मध्ये ८९.६% ले सेवा प्राप्त गर्न सहज भएको जवाफ दिएका छन् त्यस्तै, १०.४% उत्तरदाताहरूले भने उक्त सेवा लिन गाह्रो भएको बताएका छन् । समग्रमा स्थानीय नगरपालिकाले दिएको सेवा प्राप्त गरेका दुई तिहाई भन्दा बढी उत्तरदाताहरूले (रोजगारसंग सम्बन्धित सेवा ७६.९% देखि सरकारी विद्यालयमा भर्ना हुने ९९.४%) स्थानीय नगरपालिकाले दिएको सेवाहरू लिन सहज भएको बताए ।

सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा स्थानीय सरकारबाट दिइने विभिन्न सेवाहरू प्राप्त गर्न सहज भएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सामा केही हदसम्म बृद्धी भएता पनि सन् २०२२ मा न्यायिक समितिका सेवाहरूको लागि भने यो घटेको छ ।

स्थानीय सरकारबाट प्राप्त सेवाहरू र सेवा लिंदाको अनुभव, बर्ष अनुसार

सेवाका प्रकारहरू	विगत एक बर्षमा स्थानीय सरकारबाट प्राप्त सेवाहरू		सेवा लिएमा, ती सेवा सुविधा लिन कतिको सजिलो/गाह्रो परेको थियो	
	२०२०		२०२०	
			सजिलो ^१	
नागरिकताको लागि सिफारिस	१५.०%	२३.२%	८३.८%	८९.६%
सामाजिक सुरक्षा भत्ता (एकल महिला, ज्येष्ठ नागरिक, शारीरिक रूपमा अशक्त)	२६.४%	१८.१%	९१.५%	९१.४%
जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाई प्रमाणपत्र	१४.९%	१६.८%	९३.६%	९४.९%
बसाई सराई प्रमाणपत्र	लागु नहुने	०.६%	लागु नहुने	८९.९%
रोजगारीसंग सम्बन्धित सेवाहरू	४.१%	४.८%	६७.७%	७६.९%
न्यायिक समितिद्वारा प्रदानहुने सेवाहरू	२.४%	१.६%	९६.८%	८६.०%
भूमि कर/राजस्व सम्बन्धित सेवाहरू	६४.९%	४२.९%	९६.४%	९७.५%
सरकारी विद्यालयमा भर्नाको लागि	४१.२%	५०.६%	९८.२%	९९.४%
सरकारी स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा स्वास्थ्य जाँचको लागि	७५.२%	८०.३%	९४.७%	९४.७%
प्रहरीबाट सेवा	४.९%	६.५%	७७.०%	९४.५%
व्यापार लाइसेन्स	५.६%	५.४%	८८.०%	९२.०%
कर सम्बन्धित काम	५५.८%	४१.४%	९४.१%	९८.२%
अन्य सरकारी कामको लागि सिफारिस	७.५%	११.९%	९०.६%	९६.१%
असक्षमता विशेष सेवाहरूको लागि	लागु नहुने	४.२%	लागु नहुने	९१.२%

तालिका ५५१: Q-E10A-P गत १ वर्षमा तपाईंले आफ्नो गाउँपालिका/नगरपालिकामा प्राप्त हुने विभिन्न सेवा सुविधा लिनुभएको छ ? तपाईंको विगत एक बर्षको अनुभवका आधारमा स्थानीय तहमा निम्न सार्वजनिक सेवाहरू प्राप्त गर्न कतिको सहज वा कठिन छ ?

स्थानीय सरकारबाट कुनै पनि सेवा प्राप्त गर्न प्रयास गर्दा "गाह्रो" भएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूले निम्न कारणहरू उल्लेख गरेका छन्: "सेवा प्राप्त गर्न जटिल/भ्रमकटिलो प्रक्रिया", "सेवामा ढिलाइ" र "अधिकारीहरूको गैरजिम्मेवार मनोवृत्ति" अन्य कठिनाईहरूमा प्रहरी सेवा पहुँच गर्दा भेदभावपूर्ण व्यवहार, रोजगारी सम्बन्धी सेवाहरूमा राजनीतिक प्रभाव र सरकारी स्वास्थ्य चौकी/अस्पतालमा स्वास्थ्य जाँचका लागि कठिनाई र दुर्गम भौतिक पूर्वाधार वा सेवाहरू समावेश छन् ।

५.६ शिक्षाप्रतिको धारणा

विद्यालयको प्रकार र शिक्षाको गुणस्तर

लुम्बिनी प्रदेशका धेरै (६७.३%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो बालबालिकालाई सरकारी विद्यालयमा भर्ना गरेको उल्लेख गरेका छन् भने एक चौथाई (२५.५%) उत्तरदाताहरूले निजी विद्यालयमा भर्ना गरेको उल्लेख गरेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशका नगरपालिकाका (६२.७%) उत्तरदाताहरूले भन्दा गाउँपालिकाका धेरै (७२.७%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो बालबालिकालाई

१ उत्तरदाताहरूले भनेको "धेरै सजिलो" र "सजिलो" दुवै पक्षलाई जोडेर यहाँ "सजिलो" मात्र भनिएको छ ।

सरकारी विद्यालयमा भर्ना गरेको उल्लेख गरेका छन् त्यसैगरी, पहाडी क्षेत्रका (७८.८%) उत्तरदाताहरूले भन्दा तराई भेगका कम (६२.६%) उत्तरदाताहरूले आफ्ना बालबालिकालाई सरकारी विद्यालयमा भर्ना गरेको जानकारी दिएका छन् । त्यस्तै, दुई तिहाई (६६.७%) मुस्लिम जाति र पाँचमध्ये तीन (५९.९%) पहाडी दलित उत्तरदाताहरूले आफ्ना बालबालिकालाई सरकारी विद्यालयमा भर्ना गरेको उल्लेख गरेका छन् ।

सरकारी वा निजी विद्यालयमा बालबालिका भर्ना, वर्ष अनुसार

	सरकारी विद्यालय			निजी विद्यालय			दुवै (सरकारी र निजी)		
	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
समग्र	५६.६%	५५.३%	५७.२%	३५.७%	३६.८%	३५.६%	७.७%	७.९%	७.२%
लुम्बिनी प्रदेश	५५.९%	५६.९%	६७.३%	३८.०%	३५.८%	२५.५%	६.९%	८.९%	७.२%

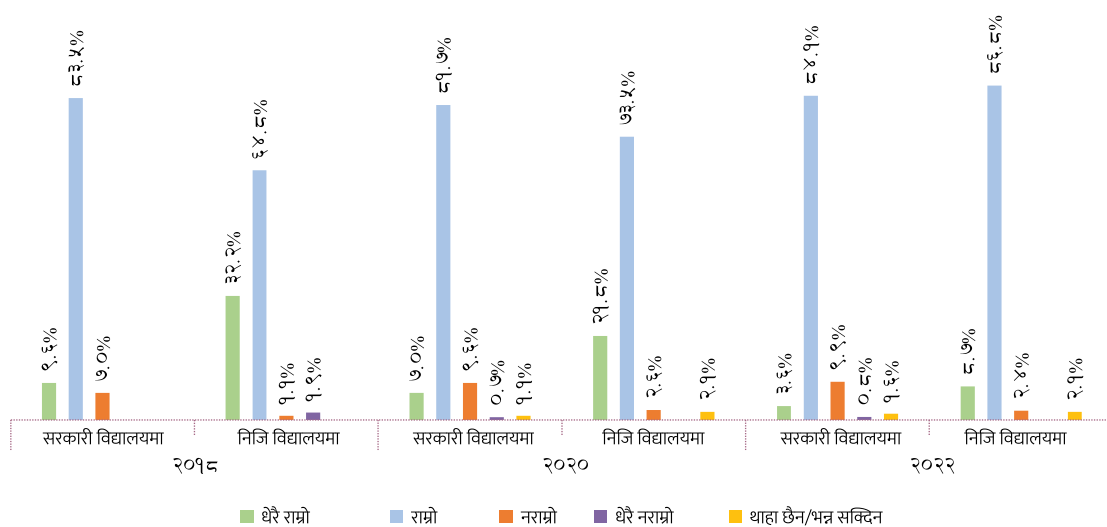
तालिका ५६.१: Q-E11. तपाईंको परिवारमा सरकारी विद्यालयमा पढिरहेका बालबालिका छन् ? Q-E11A. तपाईंको परिवारमा निजी विद्यालय मा पढिरहेका बच्चाहरू छन् ? (संख्या = ६६२) ("लागू नहुने" भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

विद्यालयसम्मको दुरी र शिक्षाको गुणस्तर

सरकारी विद्यालयमा भर्ना भएका अधिकांश (९४.४%) बालबालिकालाई र निजी विद्यालयमा भर्ना भएका (९८.५%) बालबालिकालाई विद्यालयसम्म पुग्न एक घण्टाभन्दा कम समय लाग्ने बताएका छन् । उत्तरदाताहरूको थोरै अनुपातले मात्र आफ्ना छोराछोरीहरूलाई घरबाट विद्यालय पुग्न एक घण्टाभन्दा बढी समय लाग्ने बताएका छन् ।

बहुसंख्यक अभिभावकहरूले सरकारी र निजी दुवै विद्यालयहरूमा शिक्षाको गुणस्तरलाई "धेरै राम्रो" वा "राम्रो" भनेर मूल्याङ्कन गरेका छन् । सरकारी विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तर राम्रो भन्नेहरूको अनुपात सर्वेक्षण वर्षहरूमा स्थिर रहेको देखिएता पनि सन् २०२० मा केही कम देखिएको छ । निजी विद्यालयहरूमा शिक्षाको गुणस्तरलाई राम्रो भनेर मूल्याङ्कन गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात हरेक सर्वेक्षण वर्षहरूमा क्रमशः बढ्दै गएको छ । सरकारी विद्यालय शिक्षाको गुणस्तरलाई "धेरै राम्रो" भनेर मूल्याङ्कन गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१८ मा रहेको ९.६% बाट घटेर सन् २०२२ मा ३.६% पुगेको छ साथै निजी विद्यालय शिक्षाको गुणस्तरलाई "धेरै राम्रो" भनेर मूल्याङ्कन गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१८ मा रहेको ३२.२% बाट घटेर सन् २०२२ मा ८.७% पुगेको छ (चित्र ५६.१) ।

शिक्षाको गुणस्तर प्रतिको धारणा, वर्ष अनुसार

चित्र ५६.१: Q-E11b र Q-E11Aii. त्यस विद्यालयको शिक्षाको गुणस्तरलाई कसरी मूल्याङ्कन गर्नुहुन्छ ?^{१०}

१० सन् २०१७ मा गरिएको सर्वेक्षणमा निजी विद्यालयको शिक्षाको गुणस्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रश्न सोधिएको थिएन ।

(संख्या = ४९४ सरकारी विद्यालयमा जाने बालबालिका र संख्या = २१७ निजी विद्यालयमा जाने बालबालिकाका अभिभावकहरूसँग सोधिएको)

विद्यालयमा प्रदान गरिने शिक्षाको गुणस्तरको लागि जिम्मेवार निकायहरू

धेरैजसो अभिभावकहरूले सरकारी र निजी (क्रमशः ८२.६% र ७७.१%) विद्यालयहरूमा शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्न प्रमुख जिम्मेवार स्थानीय सरकार हो भन्ने राय ब्यक्त गरेता पनि उक्त अनुपात क्रमशः घट्दै गएको देखिन्छ । आफ्नो क्षेत्रमा रहेको सरकारी विद्यालयहरूमा शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्ने प्रमुख जिम्मेवार स्थानीय सरकार नै हो भन्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० मा रहेको ८६.५% बाट घटेर सन् २०२२ मा ८२.६% पुगेको छ । यसैगरी निजी विद्यालयहरूमा शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्ने प्रमुख जिम्मेवार स्थानीय सरकार हो भन्ने राय ब्यक्त गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० मा रहेको ८९% बाट घटेर सन् २०२२ मा ७७.१% भरेको छ । उत्तरदाताहरूको सानो अनुपात (१२.३%) ले निजी विद्यालयहरूमा शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्न विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक वा अभिभावकलाई जिम्मेवार निकायको रूपमा विश्वास गरेका छन् भने सरकारी विद्यालयहरूका लागि यो अनुपात ०.९% रहेको छ ।

शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्ने जिम्मेवार निकाय, बर्ष अनुसार

	सरकारी विद्यालयमा				निजी विद्यालयमा ^१		
	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
स्थानीय सरकार	८०.६%	८१.९%	८६.५%	८२.६%	७९.६%	८९.०%	७७.१%
प्रदेश सरकार	०.३%	१.२%	३.०%	३.८%	०.३%	१.२%	०.६%
संघीय सरकार	१०.७%	४.६%	५.८%	६.९%	६.०%	२.०%	२.४%
अन्य	०.२%	५.४%	०.९%	०.०%	४.२%	३.२%	१२.३%
थाहा छैन	८.२%	७.७%	३.९%	६.७%	९.९%	२.७%	७.६%

तालिका ५.६.२: Q-E11c र Q-E11Aiii. तपाईंको छोरा/छोरी अध्ययन गरिरहेको विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तर राम्रो बनाउने प्रमुख जिम्मेवारी कस्को हो ? (संख्या = ४९४ सरकारी विद्यालयमा जाने बालबालिका र संख्या = २१७ निजी विद्यालयमा जाने बालबालिकाका अभिभावकहरूसँग सोधिएको)

विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधार्न सुझाव

सर्वेक्षणमा सबै उत्तरदाताहरूलाई विद्यालयहरूमा शिक्षाको गुणस्तर सुधार्न के गर्नुपर्ला भनेर राय मागिएको थियो । धेरैजसो (५१.६%) उत्तरदाताहरूले शिक्षाको गुणस्तर सुधार्न शिक्षण विधि राम्रो हुनुपर्ने, कर्मचारीको उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्ने (४६.५%) र विद्यालय व्यवस्थापनको गुणस्तर राम्रो हुनुपर्ने (४६.५%) जस्ता राय ब्यक्त गरे । शिक्षाको गुणस्तर सुधार्न शिक्षण विधि राम्रो हुनुपर्छ भन्ने महसुस गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० र सन् २०२२ मा लगभग उस्तै रहेको छ ।

विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधार्न सुझाव, बर्ष अनुसार

	सन् २०२०	सन् २०२२
शिक्षण विधिहरू राम्रो/सुधारिएको हुनुपर्छ	५०.५%	५१.६%
विद्यालयमा कर्मचारीको व्यवस्था राम्रो हुनुपर्छ	५७.९%	५१.९%
विद्यालय व्यवस्थापनको गुणस्तर राम्रो हुनुपर्छ	५६.५%	४६.५%
पाठ्यक्रम/पाठ्यक्रमको गुणस्तर सुधार गर्नुपर्छ	४०.९%	२५.३%
विद्यालय भवनको गुणस्तर राम्रो हुनुपर्छ	३५.५%	२३.९%
कापी, किताब, विद्यालय पोशाकको मुल्य कम हुनुपर्छ	३५.२%	२१.९%
बच्चाहरू जाने विद्यालयहरू नजिकै हुनुपर्छ	२९.६%	२१.०%
आवश्यक परेका बिद्यार्थीहरूले छात्रवृत्ति पाउनुपर्छ	३५.२%	१८.९%
पढाउने भाषामा परिवर्तन हुनुपर्छ । बालबालिकाहरूले अंग्रेजीमा सिक्न सक्षम हुनुपर्छ	२३.५%	११.९%
शिक्षकहरूलाई समावेशी शिक्षामा तालिम दिनुपर्छ र विभिन्न अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई पढाउन सक्षम हुनुपर्छ	-	८.३%
विभिन्न अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पनि विविध आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न पर्याप्त लचिलो हुनुपर्छ ।	-	१.९%
अशक्तता र विभिन्न आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूको आवश्यकता सम्बोधन गर्न सिक्ने/सिकाउने विधिहरू सजिलो र सबैको पहुँच हुने प्रकारको बनाउनुपर्छ	-	१.६%

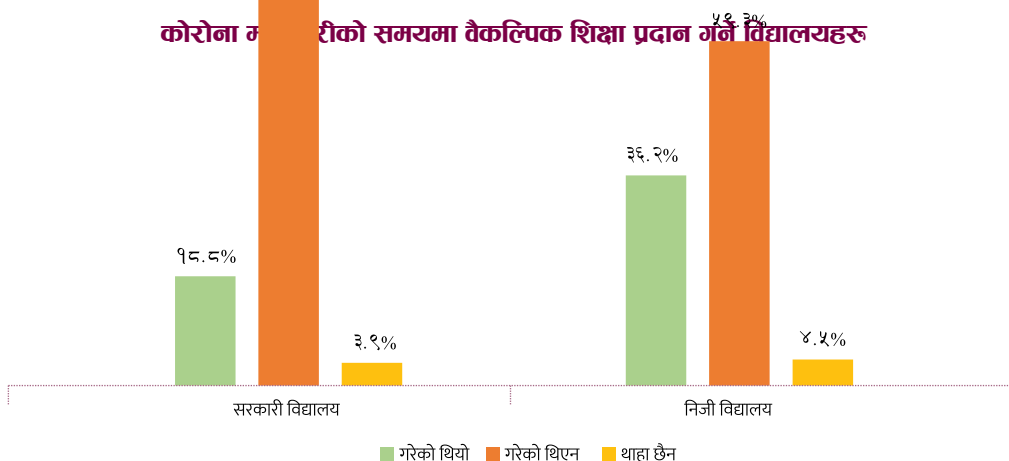
	सन् २०२०	सन् २०२२
अपाङ्गता भएका बालबालिकाको विभिन्न किसिमका आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न शिक्षण विधिहरूमा उनीहरूको पहुँच पुराउन लचिलो हुनुपर्छ	-	०.९%

तालिका ५.६.३: Q-E11g. तपाईंको क्षेत्रका सामुदायिक/निजी विद्यालयहरूको गुणस्तर सुधार गर्न के के गर्नुपर्छ ? (संख्या = १००८)

५.७ कोरोना महामारीको बेला शैक्षिक अवस्था

सर्वेक्षणले कोभिड-१९ को अवधिमा सरकारी र निजी विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन नापन विद्यालय जाने बालबालिका भएका घरपरिवारका उत्तरदाताहरूका लागि प्रश्नहरू समावेश गरेको थियो । उनीहरूलाई कोरोना महामारीको बेला सरकारी र निजी विद्यालयहरूले वैकल्पिक कक्षाको व्यवस्था गरे नगरेको बारे सोधिएको थियो । कोरोना महामारीका बेला १८.८% सरकारी विद्यालयहरूको तुलनामा धेरै (३६.२%) निजी विद्यालयहरूले वैकल्पिक कक्षाहरू सञ्चालन गरेको पाइयो । लुम्बिनी प्रदेशका सरकारी र निजी विद्यालयहरूले समग्रमा राष्ट्रिय औसत (सरकारी २३%, निजी ५३.८%) को तुलनामा कम वैकल्पिक कक्षाहरू सञ्चालन गरेको देखिन्छ ।

लुम्बिनी प्रदेशमा, शहरी नगरपालिकाको तुलनामा गाउँपालिकामा रहेका विद्यालयहरूले महामारीको समयमा बढी वैकल्पिक कक्षाहरू सञ्चालन गरेको देखिन्छ । उच्चशैक्षिक, उत्तरदाताहरूले पहाडी क्षेत्रको तुलनामा तराई भेगका विद्यालयहरूले बढी वैकल्पिक कक्षाहरूको व्यवस्था गरेको देखिन्छ ।

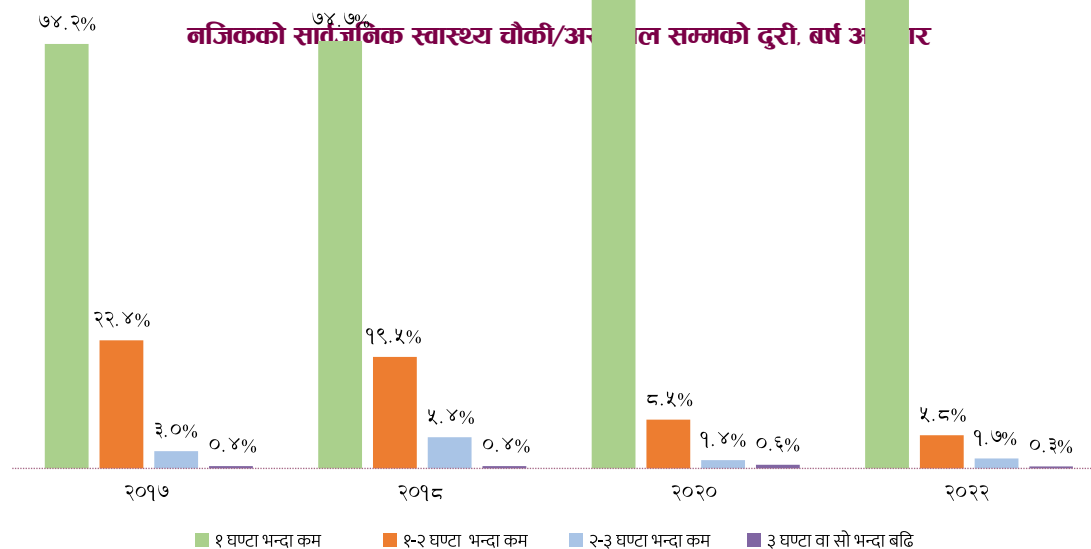
चित्र ५.७.१: Q-E11f.1.A र Q-E11g.1. तपाईंको बच्चा पढ्ने स्कुलले कोरोना महामारीको समयमा कुनै अरु विधिबाट पठनपाठन गराएको थियो ? (जस्तै- अनलाइन कक्षा, शिक्षक घरमै आएर वा समुदायमा आधारित) (संख्या = ४९४ सरकारी विद्यालयमा जाने बालबालिका र संख्या = २१७ निजी विद्यालयमा जाने बालबालिकाका अभिभावकहरूसँग सोधिएको)

कोरोना महामारीको समयमा आफ्ना छोराछोरीहरूले विद्यालयबाट वैकल्पिक शिक्षा पाएको उल्लेख गर्ने धेरैजसो उत्तरदाताहरूले सरकारी र निजी दुबै किसिमका विद्यालयहरूले कोरोना महामारीमा अनलाइन कक्षाहरू सञ्चालन गरी पढाई सुचारु गराएको जनाएका छन् । केही सरकारी विद्यालयहरूले भने शिक्षकहरूलाई घरमा पठाएर र समुदायमा आधारित शिक्षाको माध्यमबाट पनि वैकल्पिक शिक्षा उपलब्ध गराएको पाइयो । आफ्नो स्थानीय सरकारी/निजी विद्यालयले वैकल्पिक शिक्षा उपलब्ध गराएको उल्लेख गरेका कूल उत्तरदाताहरूमध्ये अधिकांशले आफ्ना बालबालिकाले वैकल्पिक कक्षा लिएको उल्लेख गरेका छन् । सरकारी विद्यालय पढाउने (८१.५%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा निजी विद्यालय मा छोराछोरी पढाउने धेरै (८६.९%) उत्तरदाताहरूले विद्यालयले उपलब्ध गराएको वैकल्पिक कक्षाको सकारात्मक मूल्याङ्कन गरेको देखिन्छ ।

५.८ सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवाप्रतिको धारणा

नजिकको सार्वजनिक स्वास्थ्य चौकी/अस्पताल सम्मको दुरी

लुम्बिनी प्रदेशको तथ्याङ्कलाई हेर्दा, घरपायक सार्वजनिक स्वास्थ्य चौकी/अस्पताल रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको संख्या क्रमशः बढ्दै गएको देखिन्छ । सार्वजनिक स्वास्थ्य चौकी/अस्पताल बाट एक घण्टा भित्रको दुरीमा बसोबास गर्ने उत्तरदाताहरूको संख्या सन् २०१७ मा रहेको ७४.२% बाट बढेर सन् २०२२ मा ९२.२% पुगेको छ । त्यस्तै, नजिकैको स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न लाग्ने समयमा पनि निकै कमी आएको छ ।

चित्र ५८.१: Q-E12a. सबैभन्दा सहज माध्यमको प्रयोग गरी (हिडेर वा गाडी चढेर वा दुबैको प्रयोग गरी), तपाईंलाई आफ्नो घरबाट नजिकको स्वास्थ्य सेवा केन्द्र (स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल) पुग्न कति समय लाग्छ ? (संख्या = १००८)

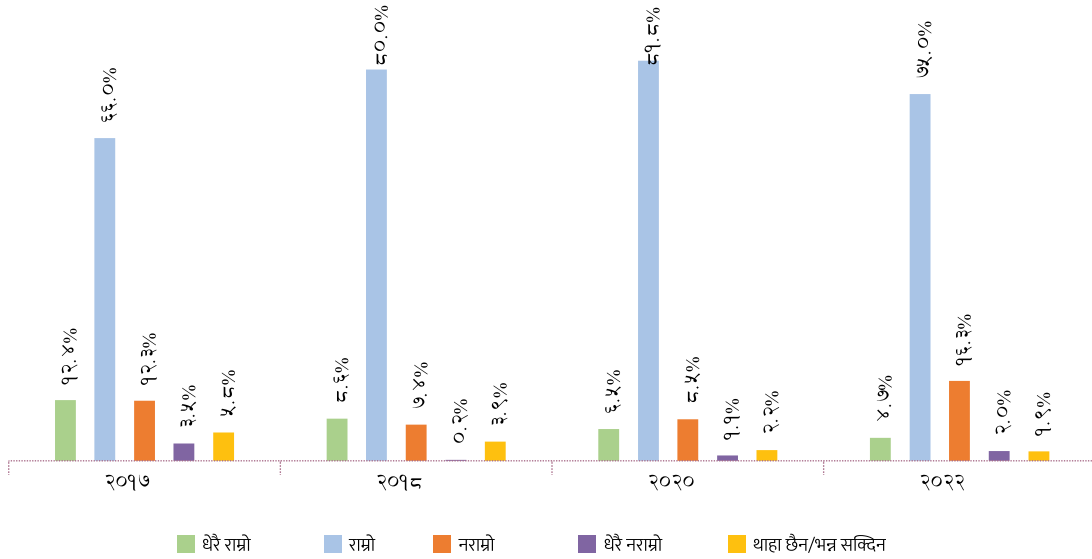
स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरप्रतिको धारणा

लुम्बिनी प्रदेशमा (७५%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो वरपरको स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको सेवाको गुणस्तर “राम्रो” भनेका छन् भने ४.७% ले यसलाई “धेरै राम्रो” भन्ने बताएका छन् । यसको विपरीत, १६.३% ले यसलाई “नराम्रो” र २% ले “धेरै नराम्रो” भन्ने जवाफ दिएका छन् । विगतका बर्षहरूमा, स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरप्रति आशावादी (राम्रो र धेरै राम्रो) हुने उत्तरदाताहरूको अनुपात क्रमशः बढेको छ । उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०१७ मा रहेको ७८.४% बाट अत्यधिक बढेर सन् २०१८ मा ८८.६% पुगेको थियो^{१२} भने सन् २०२२ मा घटेर ७९.७% पुगेको छ ।

स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर “धेरै राम्रो” भन्ने उत्तरदाताहरूको संख्या सन् २०१७ को सर्वेक्षणको तुलनामा अरु बर्षहरूमा धेरै घटेको छ । त्यसैगरी, स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर “नराम्रो” भन्नेको संख्या पनि सन् २०१८ यता बढेको छ । स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर “नराम्रो” भएको विश्वास गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० मा रहेको ८.५% को तुलनामा सन् २०२२ मा फन्डै दोब्बर (१६.३%) अंकले बढेको छ । सर्वेक्षणका बर्षहरूमा स्थानीय सरकारले उपलब्ध गराउने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर राम्रो रहेको जानकारी दिने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१७ मा रहेको ६६% बाट लगातार बढ्दै सन् २०१८ मा ८०% र सन् २०२० मा ८१.८% पुगेकोमा सन् २०२२ मा भने उत्तरदाताहरूको यो अनुपातमा ६.८% अंकले गिरावट आई ७५% पुगेको छ ।

१२ उत्तरदाताहरूले भनेको “धेरै राम्रो” र “राम्रो” दुवै पक्षलाई जोडेर यहाँ “राम्रो” मात्र भनिएको छ ।

सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरप्रतिको धारणा, बर्ष अनुसार

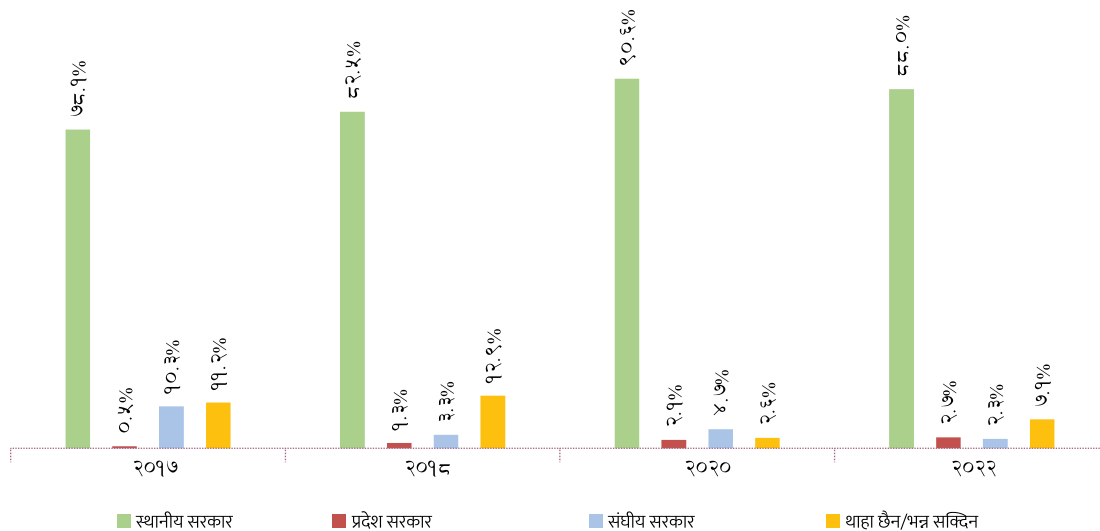

चित्र ५८२: Q-E12b. यहाँको स्थानीय क्षेत्रमा (गाउँपालिका/नगरपालिकामा) रहेका स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको सेवा गुणस्तर कस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर कायम राख्ने जिम्मेवार निकाय

स्थानीय क्षेत्रमा (गाउँपालिका/नगरपालिकामा) रहेका स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको सेवाको गुणस्तर कायम राख्ने दायित्व स्थानीय सरकारको हो भन्ने उत्तरदाताहरूको संख्या बर्षेपिच्छे बढ्दै गएको छ । उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा सन् २०१७ मा रहेको ७८.१%, बाट बृद्धिभई सन् २०१८ मा ८२.५% कायम रहेको र सन् २०२० मा उच्च बिन्दु (९०.६%) मा पुगेर उक्त हिस्सा सन् २०२२ मा केही तल ८८% भरेको छ ।

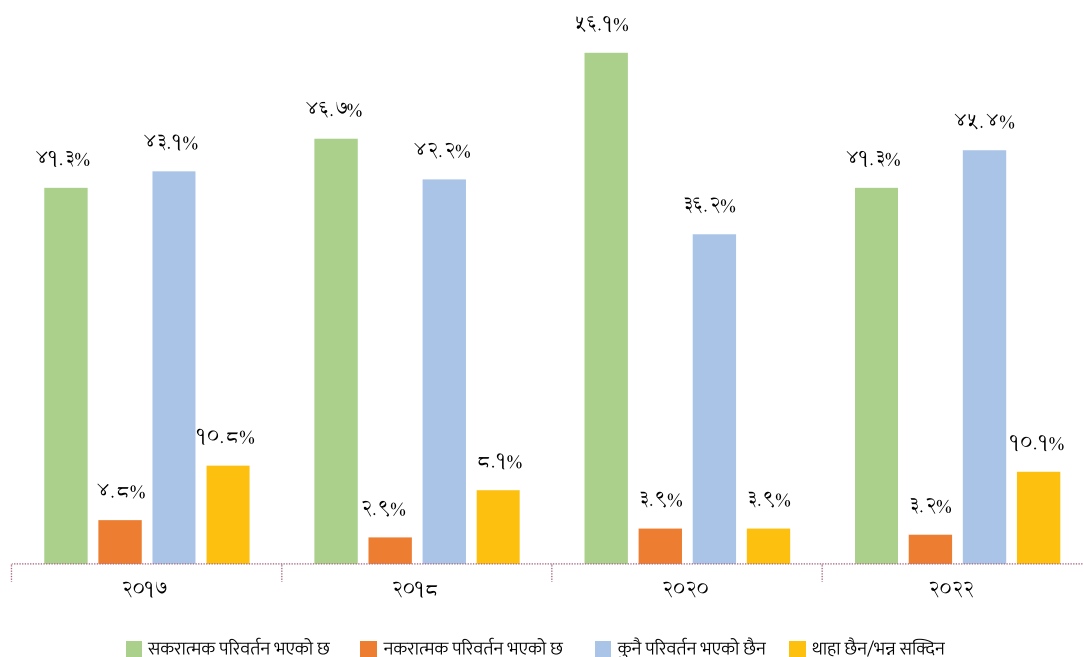
स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर कायम गर्ने जिम्मेवार निकाय, बर्ष अनुसार

चित्र ५८३: Q-E12c. तपाईंलाई यहाँका स्थानीय क्षेत्रमा रहेका स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको गुणस्तरको लागि विभिन्न सरकारी निकायमध्ये प्रमुख जिम्मेवारी कसको हो जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

लुम्बिनी प्रदेशमा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरमा सकारात्मक परिवर्तन भएको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा क्रमशः बढदै गएकोमा सन् २०२२ मा भने घटेको छ । उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा सन् २०१७ मा रहेको ४१.३% बाट बढेर सन् २०१८ मा ४६.७% पुगेको थियो भने सन् २०२० मा पुनः बढेर हालसम्मको सर्वेक्षणमा सबैभन्दा उच्च ५६.१% पुगेको मा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको उक्त हिस्सामा केही अंकले गिरावट आई ४१.३% पुगेको छ ।

स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरमा परिवर्तन, वर्ष अनुसार

चित्र ५.८४: Q-E12d. विगत एक वर्षमा यहाँका स्थानीय क्षेत्रमा (गाउँपालिका/नगरपालिकामा) रहेका स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको गुणस्तरमा कुनै किसिमको परिवर्तन भएको छ जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

सर्वेक्षणमा स्वास्थ्य सेवामा सकारात्मक परिवर्तन भएको भन्ने उत्तरदाताहरूलाई त्यस्तो लाग्नुको कारणहरू पनि सोधिएको थियो । जवाफमा लुम्बिनी प्रदेशका, ४३.५% उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य सेवामा भएको सकारात्मक परिवर्तनको प्रमुख कारणमा स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरूमा औषधीको उपलब्धतालाई मानेका छन् । त्यसैगरी, ३६.१% ले स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको व्यवस्थापनमा सुधार भएको, ३५.५% ले स्वास्थ्य सेवा केन्द्र नजिकै भएको, ३३.८% ले स्थानीय स्वास्थ्य केन्द्रको सेवामा गुणस्तरीय सुधार आएको, २६.४% ले कर्मचारीको व्यवस्थापनमा सुधार भएको र १४.७% उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा सेवाको मूल्य घट्नु जस्ता अन्य कारणहरू पनि उल्लेख गरेका छन् ।

स्थानीय क्षेत्र (नगरपालिका/गाउँपालिका) मा रहेको स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरूबाट उपलब्ध गराइने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुधारन के गर्नुपर्छ भनेर सबै उत्तरदाताहरूलाई सोधिएको थियो । अधिकांश (७२.६%) उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुधारन औषधीको व्यवस्था राम्रो हुनुपर्ने, राम्रो प्रयोगशालाको व्यवस्था हुनुपर्ने (४६.६%), सक्षम स्वास्थ्यकर्मी उपलब्ध हुनुपर्ने (४५.४%), बिरामी जाँच्ने विधि राम्रो हुनुपर्ने (४२.८%) र कर्मचारीको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्ने (३५.६%) बताएका छन् । केही उत्तरदाताहरूले भने स्थानीय क्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुधारन स्वास्थ्य सेवा केन्द्र नजिकै हुनुपर्ने (२८.६%) र स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क हुनुपर्ने (२८.६%) सुभाव दिएका छन् ।

५.५ सडकप्रतिको धारणा

सडकको गुणस्तर

धेरैजसो उत्तरदाताहरू आफ्नो नगरपालिका/गाउँपालिकाको सडकको गुणस्तरसंग सन्तुष्ट रहेको पाइएको छ । लुम्बिनी प्रदेशका दुई तिहाई (६६.७%) उत्तरदाताहरूले सडकको गुणस्तर "राम्रो" भएको उल्लेख गरेका छन्, भने एक चौथाईभन्दा बढी (२८.३%) ले सडकको गुणस्तर "नराम्रो" र केहीले (२.४%) उत्तरदाताहरूले "धेरै नराम्रो" भएको जवाफ दिएका छन् ।

सन् २०१७ देखि सन् २०२० सम्म हेर्दा, उत्तरदाताहरूको तुलो हिस्साले सडकको गुणस्तर "राम्रो" भनी उल्लेख गरेका छन् । यद्यपि, सन् २०२० मा रहेको ७६.३% को तुलनामा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो अंश ९६% अंकले घटेको छ । त्यसैगरी, सन् २०२२ मा आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा सडकको गुणस्तर "नराम्रो" भएको भन्ने उत्तरदाताहरूको संख्या वृद्धि भएको छ । सन् २०२० मा १०.६% मा रहेको यो अनुपात सन् २०२२ मा अन्य वर्षको तुलनामा उच्चतम बिन्दु २८.३% पुगेको छ ।

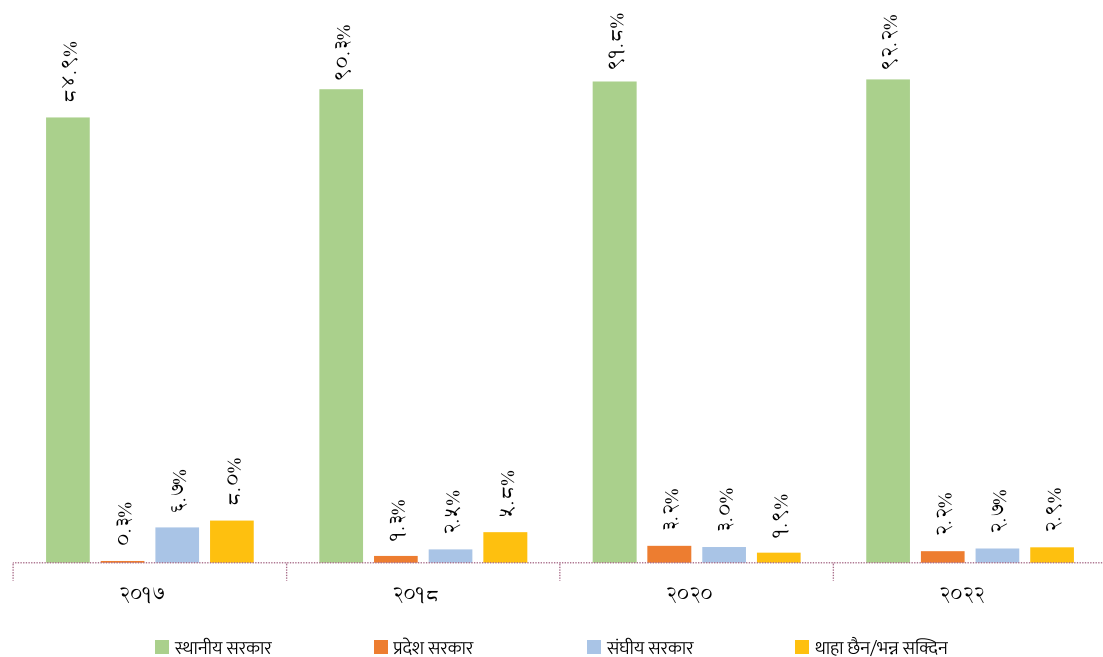
सडकको गुणस्तरप्रतिको दृष्टिकोण, वर्ष अनुसार

	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२	थाहाछैन
धेरै राम्रो	१३.४%	४९.३%	२३.५%	१२.८%	१.१%
राम्रो	१३.०%	६५.३%	१७.९%	३.७%	०.१%
नराम्रो	१०.८%	७६.३%	१०.६%	२.४%	-
धेरै नराम्रो	२.६%	६.७%	२८.३%	२.४%	-

तालिका ५११: Q-E13a. *kyO* आफ्नो नगरपालिका/गाउँपालिकामा सडकको गुणस्तर कसरी मूल्याङ्कन गर्नुहुन्छ ? (संख्या = १००८)

लुम्बिनी प्रदेशको बहुसंख्यक (९२.२%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय सरकार नै स्थानीय क्षेत्रमा रहेको सडकको निर्माण र मर्मतका लागि प्रमुख जिम्मेवार निकाय भएको उल्लेख गरेका छन् । यसो भन्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात प्रत्येक सर्वेक्षण वर्षमा लगभग उस्तै र निकै तुलो रहेको छ । उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०१८ मा ९०.३% रहेको, सन् २०२० मा ९१.८% रहेको र सन् २०२२ मा लगभग समान अनुपात (९२.२%) रहेको छ ।

सडक मर्मत सम्भारको लागि जिम्मेवार निकाय, वर्ष अनुसार

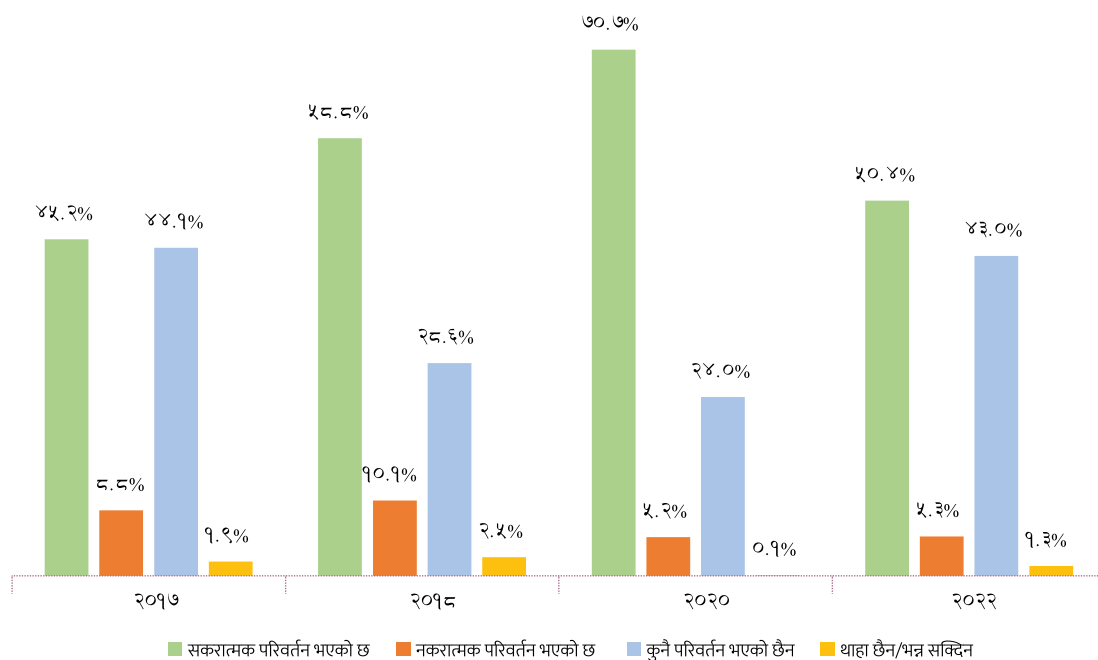

चित्र ५११: Q-E13b. तपाईंको स्थानीय क्षेत्रमा सडक निर्माण र मर्मत सम्भारको लागि मुख्यरूपमा कुन सरकारको प्रमुख जिम्मेवारी हो जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

सडकको गुणस्तरमा परिवर्तन

स्थानीय क्षेत्रमा (गाउँपालिका/नगरपालिका) रहेको सडकको गुणस्तरमा सकारात्मक परिवर्तन भएको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा रहेको ७०.७% को तुलनामा घटेर सन् २०२२ मा ५०.४% मा भरेको छ । त्यस्तै, सन् २०१८ बाट सडकको गुणस्तरमा नकारात्मक परिवर्तन भएको बताउनेहरूको अंश क्रमशः घट्दै गएको छ । सडकको गुणस्तरमा नकारात्मक परिवर्तन भएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१७ मा ८.८% र सन् २०१८ मा १०.१% रहेको मा उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०२२ मा घटेर ५.३% मा सीमित भएको छ । स्थानीय क्षेत्रमा (गाउँपालिका/नगरपालिकामा) रहेको सडकको गुणस्तरमा कुनै परिवर्तन नभएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको संख्या अघिल्लो बर्ष सन् २०२० मा रहेको २४% को तुलनामा सन् २०२२ मा बृद्धिभई ४३% पुगेको छ ।

स्थानीय क्षेत्रमा सडकको गुणस्तरमा भएको परिवर्तन, बर्ष अनुसार

चित्र ५९.२ : Q-E13c. विगत एक बर्षमा यहाँका स्थानीय क्षेत्रमा (गाउँपालिका/नगरपालिकामा) रहेका बाटो-घाटोको गुणस्तरमा कुनै किसिमको परिवर्तन भएको जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

सडकको गुणस्तरमा सकारात्मक परिवर्तन हुनुको कारण

लुम्बिनी प्रदेशमा सडकको गुणस्तरमा सकारात्मक परिवर्तन भएको उल्लेख गर्ने (५०.४%) उत्तरदाताहरूलाई त्यस्तो लाग्नुको कारणहरू पनि सोधिएको थियो । यस प्रश्नमा उनीहरूलाई एकभन्दा बढी कारणहरू उल्लेख गर्न सक्ने बताइएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशमा आधाभन्दा केही बढी (५२.९%) उत्तरदाताहरूले नयाँ सडक निर्माण हुनुलाई नै सडकमा आएको सकारात्मक परिवर्तनको प्रमुख कारण मानेका छन् । त्यसैगरी, सडकहरू कालोपत्रे हुनु (३०.३%), सडक फराकिलो र स्तरोन्नति हुनु (२७.३%) र सरकारले क्षतिग्रस्त सडकको छिटो मर्मत गर्नु (२४.९%) लाई सडकको गुणस्तर राम्रो हुनुको प्रमुख कारणका रूपमा लिएका छन् । त्यसैगरी, सडकको गुणस्तर राम्रो हुनुको अन्य कारणहरूमा २१.५% उत्तरदाताहरूले सडकहरूको अवस्थालाई ठीकसंग स्तरोन्नति गरीनु, १५.५% ले सडक परियोजनाहरूको योजना र छलफलमा सबै स्थानीय जनतालाई समावेश गरीनु र १४.५% उत्तरदाताहरूले सरकारले स्तरोन्नति गर्ने सडकको निष्पक्ष छनोट गर्नु (१४.५%) आदि उल्लेख गरेका छन् ।

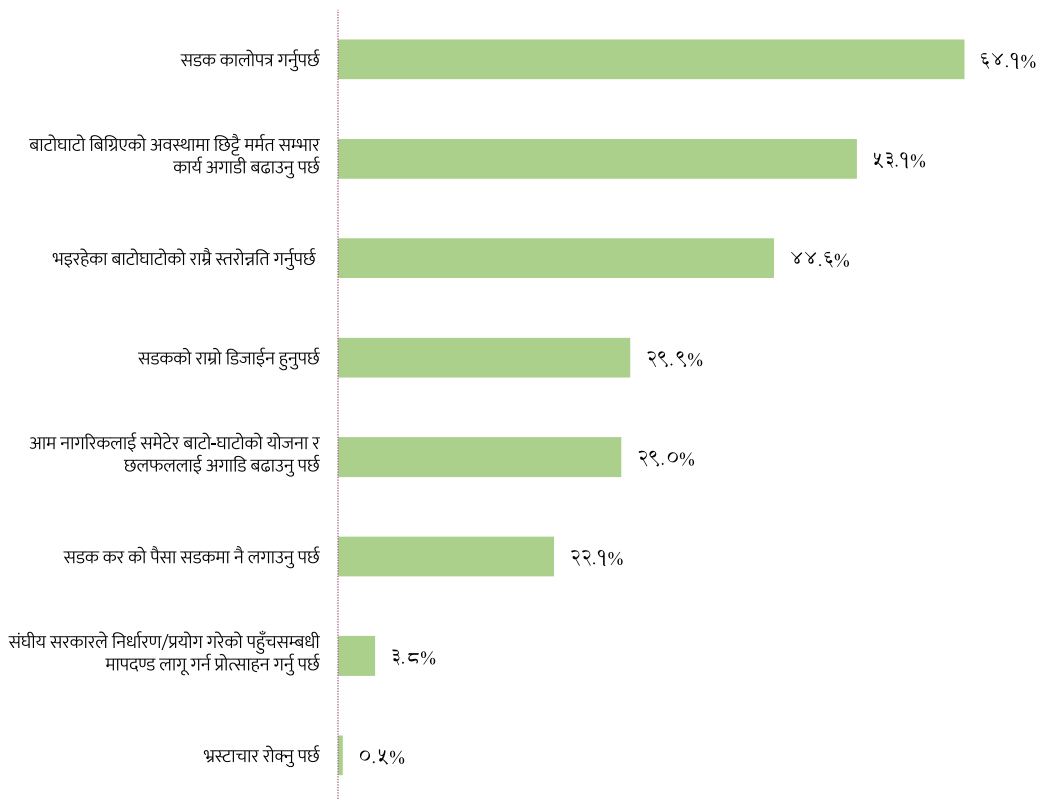
सडकको गुणस्तरमा नकारात्मक परिवर्तन हुनुको कारणहरू

सडकको गुणस्तरमा नकारात्मक परिवर्तन भएको उल्लेख गर्ने (५.३%) उत्तरदाताहरूलाई त्यस्तो लाग्नुको कारणहरूको बारेमा सोधिएको थियो । तीमध्ये धेरैजसो (६३.७%) उत्तरदाताहरूले सरकारले क्षतिग्रस्त सडकहरूको समयमा मर्मत नगर्नु, (६३.५%) ले विद्यमान सडकको बिग्रेको अवस्था, निर्माण गर्नुपर्ने सडक नबनेको (४९.७%) र बाढी तथा पहिरो (१६.१%) आदि सडकको गुणस्तरमा नकारात्मक परिवर्तनको प्रमुख कारणको रूपमा उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी, लुम्बिनी प्रदेशमा ३७.१% उत्तरदाताहरूले विद्यमान सडक स्तरोन्नति गर्दा छनोटमा सरकारले पक्षपात गर्नु र सडकसम्बन्धी योजना र छलफलमा स्थानीय जनतालाई समावेश नगर्नु (२१.८%) जस्ता समस्यालाई सडकको गुणस्तरमा नकारात्मक परिवर्तनको अन्य प्रमुख कारणको रूपमा उल्लेख गरेका छन् ।

सडक सेवाको गुणस्तर सुधार्न सुझाव

लुम्बिनी प्रदेशका अधिकांश (६४.१%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा सडकको गुणस्तर सुधार्न सडक कालोपत्रे गर्नुपर्ने, क्षतिग्रस्त सडकहरूको तत्काल मर्मत सम्भार गर्नुपर्ने (५३.१%) र अव्यवस्थित सडकहरूको उचित स्तरोन्नति गर्नुपर्ने (४४.६%) सुझाव दिएका छन् । अन्य सुझावहरूमा, सडकहरूको राम्रो डिजाइन हुनुपर्ने (२९.९%) र सडक सम्बन्धी योजना र छलफलमा स्थानीय जनतालाई समावेश गर्नुपर्ने (२९%) कुरा उल्लेख गरेका छन् ।

सडक सेवाको गुणस्तर सुधार्न सुझाव

चित्र ५.१३ : Q-E13f: स्थानीय क्षेत्रमा (गाउँपालिका/नगरपालिकामा) रहेका सडक सेवाको गुणस्तर सुधार गर्न के गर्नुपर्छ ? (संख्या = १००८)

५.१० कर

हालको करप्रतिको दृष्टिकोण

विद्यमान करबारे जनताको धारणा बुझ्न सर्वेक्षणमा उत्तरदाताहरूलाई विगत एक वर्षमा के कस्ता किसिमका करहरू तिर्नुभयो भनेर सोधिएको थियो । साथै, करको दरहस्त्यतिको राय थाहा पाउन करसंग सम्बन्धित विभिन्न प्रकारका भनाई पनि पढेर सोधिएको थियो ।

लुम्बिनी प्रदेशमा पाँचमध्ये तीन (६९.५%) उत्तरदाताहरूले विगत एक वर्षमा एक वा एकभन्दा बढी प्रकारको कर तिरेको बताएका छन् । विगत एक वर्षमा उत्तरदाताहरूले सबैभन्दा बढी तिर्ने करहरू को सुविधा: जग्गा सम्बन्धि कर (६९.५%), सम्पत्ति कर (६८.२%), सवारी साधन कर (६७.२%), घरभाडा कर (४६.४%), र मनोरञ्जन कर (४३.७%), व्यापारिक कर (४१.२%), जग्गा दर्ता कर (३३.९%), रहेका छन् । उत्तरदाताहरूको अलि सानो हिस्साले मात्र पारिश्रमिक कर (११.९%) र व्यक्तिगत आयकर (१०.६%) तिरेको बताएका छन् ।

सन् २०१८ देखिको सर्वेक्षणलाई हेर्दा, हरेक वर्ष कुनै न कुनै कर तिर्ने उत्तरदाताहरूको संख्यामा वृद्धि भएको देखिन्छ । त्यसैगरी, सन् २०१८ को तुलनामा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको ठूलो हिस्साले सवारी साधन कर, घर-जग्गा कर, घरभाडा कर र व्यक्तिगत आयकर तिरेको उल्लेख गरेका छन् । घरभाडा कर बाहेक अन्य सबै सूचीबद्ध कर तिर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२२ मा घटेको छ । उदाहरणका लागि, सम्पत्ति कर तिरेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१८ मा रहेको १२% बाट बढेर सन् २०२० मा ७३.७% पुगेको थियो भने उक्त अनुपात सन् २०२२ मा ६८.२% पुगेको छ ।

अधिकांश उत्तरदाताहरूले हालको विभिन्न प्रकारका करको दरमा आएको परिवर्तनबारे आफुहरू अनभिज्ञ रहेको जानकारी दिएका छन् भने संस्थागत आयकर, सम्पत्ति कर, सवारी साधन कर, घरभाडा कर, व्यवसाय कर, जग्गा दर्ता कर र जग्गाको कर तिर्ने उत्तरदाताहरूको उल्लेख्य अंशले पनि करको दर गत वर्षको तुलनामा यो वर्ष धेरै भएको उल्लेख गरेका छन् (तालिका ५.१०.१) ।

हालको कर प्रतिको दृष्टिकोण^{१३}, वर्ष अनुसार

करको प्रकार	के तपाईं वा तपाईंको परिवारले विगत एक वर्षभित्र निम्न प्रकारको कर तिर्नुभएको छ?			यदि हो भने, तपाईंको करको वर्तमान स्तर उपयुक्त छ जस्तो लाग्छ?				
	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२	संख्या	गत वर्षको भन्दा बढि	गत वर्षको भन्दा कम	गत वर्षको जस्तै	थाहा छैन/ भन्न सकिदैन
सम्पत्ति कर	१२.०%	७३.७%	६८.२%	६८७	७१.२%	०.८%	१५.६%	१२.३%
घर भाडा कर	११.०%	३५.२%	४६.४%	११८	७६.४%	०.०%	१८.५%	५.२%
व्यक्तिगत आयकर	१०.०%	२६.९%	१०.६%	३४	६७.०%	०.०%	२३.९%	९.१%
व्यापार कर	६१.८%	५१.६%	४१.२%	१०८	७७.३%	२.०%	१२.९%	७.८%
सवारी साधन कर	७.७%	७०.९%	६७.२%	२६०	७४.८%	०.४%	१३.०%	११.८%
घर-जग्गा रजिस्ट्रेशन शुल्क	४.८%	३६.७%	३३.९%	९२	७५.२%	०.०%	१२.९%	११.९%
मनोरञ्जन कर	०.२%	७५.०%	४३.७%	२२८	५५.८%	०.६%	३१.३%	१२.३%
जग्गा कर (मालपोत)	०.८%	८०.२%	६९.५%	५९२	६७.८%	०.५%	१८.६%	१३.९%
विज्ञापन कर	२.४%	८०.२%	४.९%	७	७४.३%	०.०%	२५.७%	०.०%
कृषि आयकर	९.३%	३३.६%	७.७%	३१	७५.७%	५.७%	१२.३%	६.३%
संस्थागत आयकर	१८.७%	११.३%	३.७%	६	८७.६%	०.०%	०.०%	१२.४%
पारिश्रमिक कर	१.०%	२१.२%	११.९%	४३	३८.३%	१.४%	४७.२%	१३.२%

तालिका ५.१०.१: Q-E15Ai-Mi. के तपाईंले वा तपाईंको परिवारले पछिल्लो एक वर्षमा निम्न प्रकारका कर/सेवा शुल्क/शुल्कहरू तिर्नुभएको छ? E15A-M. [Q-E15 Ai-Mi] मा यदि छ भने जवाफ आएको के तपाईंलाई कर/सेवा शुल्क/शुल्कको हालको स्तर उपयुक्त छ जस्तो लाग्छ ? (कर नतिरेको, लागू नहुने र भन्न चाहान्न भन्ने उत्तर समावेश गरिएको छैन)

विगतका एक वर्षमा लुम्बिनी प्रदेशमा कुनै न कुनै प्रकारको कर/सेवा शुल्क तिरेको उल्लेख गर्ने अधिकांश (८६.५%) उत्तरदाताहरूले कर/सेवा शुल्क तिर्ने प्रक्रिया सहज भएको बताएका छन्, तर उत्तरदाताहरूको सानो हिस्सा (२.२%) ले भने कर तिर्दा असुविधा महसुस गरेको बताएका छन् । सन् २०२० को ८८.६% उत्तरदाताहरूको तुलनामा सन् २०२२ मा कम (८६.५%) उत्तरदाताहरूले कर वा सेवा शुल्क तिर्ने सजिलो भएको उल्लेख गरेका छन् ।

१३ सर्वेक्षणमा सबै उत्तरदाताहरूलाई विभिन्न कर को शीर्षक पढेर गएको एक वर्षमा कुनै किसिमको कर तिर्नुभयो कि भएन भनेर सोधिएको थियो । कर तिरेको छु भन्ने उत्तरदाताहरूलाई मात्र करको दर प्रतिको धारणा सोधिएको थियो: यस प्रश्नको सम्भावित विकल्पहरूमा: करको दर गत वर्षभन्दा बढी, गत वर्षभन्दा कम, कर नतिरेको, लागू नहुने, भन्न चाहान्न र थाहा छैन भन्ने उत्तर राखिएको थियो । यस प्रश्नको विश्लेषणमा कर तिरेको छु भन्नेलाई मात्र समावेश गरिएको थियो ।

कर तिर्न सहज सुविधा

सर्वेक्षणमा कर/सेवा शुल्क तिर्न गाह्रो भएको भन्ने २.२% उत्तरदाताहरूलाई ती शुल्क तिर्ने प्रकृया सहज बनाउन के गर्नुपर्छ भनी सोधिएको थियो । जवाफमा, उनीहरूले कर भुक्तानीलाई सहज बनाउन सबै करहरू तिर्ने व्यवस्था वडा कार्यालयमानै हुनुपर्ने (२९.३%), घरदैलोमानै करहरू संकलन गर्नुपर्ने (४७%) र सबै प्रकारका कर वा शुल्कहरू तिर्ने प्रक्रिया अनलाईन हुनुपर्ने (२०.७%) जस्ता मुख्य तीनवटा सुभावहरू दिएका छन् ।

करप्रतिको दृष्टिकोण

लुम्बिनी प्रदेशका धेरैजसो उत्तरदाताहरूले आफूलाई कर सम्बन्धि स्पष्ट बुझाई नभएको बताएका छन् । साथै उनीहरूले सरकारले कर सङ्कलन र कर खर्च कसरी गर्छ भन्नेबारे स्पष्ट जानकारी पाए हुन्थ्यो भन्ने जिज्ञासा राखेका छन् । सर्वेक्षणमा करको मामिलामा औसत नेपालीको बुझाई जान्ने उत्तरदाताहरूलाई चारवटा करसम्बन्धी कथनहरू पढेर सोधिएको थियो । जसमा उनीहरूले "पूर्ण सहमत", "सहमत", "असहमत" वा "पूर्ण असहमत" भनेर जवाफ दिन सक्थे । लुम्बिनी प्रदेशका धेरैजसो उत्तरदाताहरूले सोधिएको करप्रतिको भनाईमा आफूले अझ बढी जान्ने खोजेको कुरामा सहमत ("सहमत" र "पूर्ण सहमत" जोडदा) भएको उल्लेख गरेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशमा धेरैजसो (९७.९%) उत्तरदाताहरूले विभिन्न तहका सरकारले कसरी मानिसहरूबाट कर सङ्कलन गर्छ गर्छ भन्ने बारेमा, ९७.३% उत्तरदाताहरूले सरकारले संकलित कर कसरी खर्च गर्छ र ९७.४% उत्तरदाताहरूले कर तिरेको बदलामा नागरिकहरूले के फाइदा पाउँछन् भन्ने जान्ने खोजेको देखिन्छ । विगतका सर्वेक्षणमा जस्तै यसपटक पनि आधाभन्दा थोरै (४७.७%) उत्तरदाताहरूले मात्र सरकारले मानिसहरूले तिरेको करको सही रूपमा प्रयोग गरेको छ भन्ने विश्वास गरेको देखिन्छ ।

करप्रतिको दृष्टिकोण, बर्ष अनुसार

	वर्ष	पूर्ण सहमत	सहमत	असहमत	पूर्ण असहमत	थाहा छैन
मैले संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई तिर्नुपर्ने कर के कुन हुन् भन्ने बारेमा अझ स्पष्ट जानकारी पाएको भए राम्रो हुन्थ्यो	सन् २०१८	२८.९%	६६.२%	९.३%	९.०%	३.४%
	सन् २०२०	९९.८%	८.९%	०.०%	०.०%	०.९%
	सन् २०२२	५८.९%	३९.०%	९.२%	०.९%	०.७%
मलाई सरकारले करवापत उठेको रकम कसरी खर्च गर्छ भन्ने कुरामा अझ धेरै जानकारी भए राम्रो हुन्थ्यो	सन् २०१८	३३.३%	६९.५%	९.५%	०.३%	३.४%
	सन् २०२०	९२.०%	७.७%	०.९%	०.०%	०.९%
	सन् २०२२	५९.०%	३८.३%	९.०%	०.९%	०.७%
एक नागरिकको हिसाबमा हामीले तिरेको करवापत हामीहरूले के पाउछौं भन्ने बारेमा अझ स्पष्ट जानकारी पाएको भए राम्रो हुन्थ्यो	सन् २०१८	०.०%	०.०%	०.०%	०.०%	०.०%
	सन् २०२०	९२.३%	७.६%	०.०%	०.०%	०.९%
	सन् २०२२	६०.२%	३७.२%	९.९%	०.९%	०.६%
मैले करवापत तिरेको रकम सही तरिकाले प्रयोग भएको छ भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु	सन् २०१८	९६.९%	९२.०%	२९.८%	२८.८%	९३.३%
	सन् २०२०	३०.४%	२४.९%	२२.०%	९५.७%	७.८%
	सन् २०२२	९५.९%	३९.८%	९६.८%	९०.०%	२५.५%

तालिका ५.१०.२ : Q-E16Ai-iv: तपाईं यी कथनहरूसँग कति हदसम्म पूर्ण सहमत/सहमत/असहमत/ पूर्ण असहमत हुनुहुन्छ ? (संख्या = १००)

कर तिर्दा अतिरिक्त नगद वा उपहार दिएको अनुभव

विगतका एक बर्षमा कुनै न कुनै कर तिर्ने लुम्बिनी प्रदेशका लगभग एक प्रतिशत (१%)^{१४} उत्तरदाताहरूले कर तिर्ने क्रममा कसैलाई सरकारले तोकेको बाहेक केही अतिरिक्त नगद वा उपहार दिनुपरेको उल्लेख गरेका छन् । कर तिर्दा आफूले अतिरिक्त नगद वा कुनै प्रकारको उपहार दिएको उल्लेख गर्ने यी १% उत्तरदाताहरूमध्ये ८९.२% ले तेश्रो-पक्ष/दलाललाई अतिरिक्त नगद वा उपहार दिएको, २६.३% ले स्थानीय सरकारका कर्मचारीलाई र २५.६% ले संघीय सरकारको कर्मचारीलाई दिएको उल्लेख गरेका छन् ।

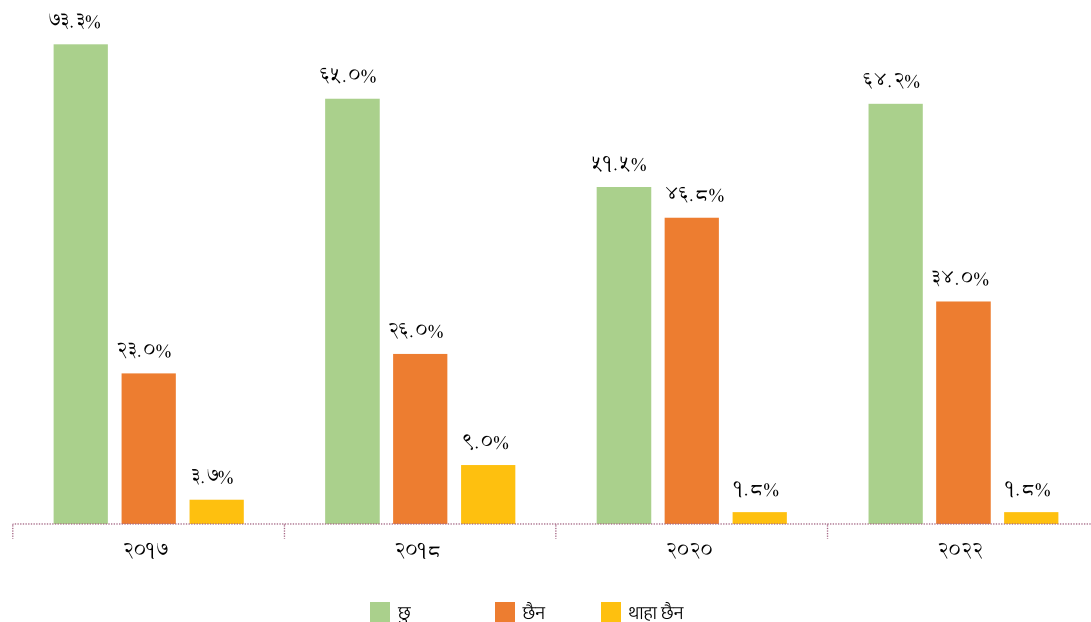
राम्रो सेवाको लागि थप स्थानीय कर तिर्न इच्छुक

लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई सडक मर्मत सम्भार, शिक्षा वा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुधार भएमा हालको स्थानीय करको दरभन्दा बढी कर तिर्न इच्छुक हुनुहुन्छ कि हुनुहुन्न भनी प्रश्न सोधिएको थियो । सेवाको गुणस्तरमा सुधार

१४ विगत एक बर्षभित्र एक वा सोभन्दा बढी कर तिरेकाहरूको प्रतिक्रिया मात्र विश्लेषणमा समावेश गरिएको थियो।

भएमा थोरै संख्यामा उत्तरदाताहरूले बढी स्थानीय कर तिर्न इच्छुक भएको बताएका छन् । सडक मर्मतसम्भार, शिक्षा वा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुधार भएमा आफूहरू बढी कर तिर्न इच्छुक रहेको बताउने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०१७ र सन् २०१८ मा अधिक (क्रमशः ७३.३% र ६५%) भएता पनि सन् २०२० मा घटेको (५१.५%) थियो भने सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको उक्त हिस्सामा केहि बृद्धिभई ६४.२% पुगेको छ ।

रागो सेवाको लागि थप स्थानीय कर तिर्न इच्छुक बर्ष अनुसार

चित्र ५१०.१: Q-E16. यदि स्थानीय निकायले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा (जस्तै: बाटो-घाटो, स्वास्थ्य, शिक्षा) को गुणस्तर बढेमा के तपाईं अहिलेको भन्दा बढी स्थानीय कर वा सेवा शुल्क तिर्न इच्छुक हुनुहुन्छ ? (संख्या = १००८) (‘भन्न चाहान्’ भन्ने उत्तर समावेश गरिएको छैन)

५.११ भ्रष्टाचार

उपलब्ध सेवाहरूमा भ्रष्टाचार

लुम्बिनी प्रदेशका सबै उत्तरदाताहरूलाई विभिन्न नौ कसिमका सेवाहरू लिँदा जस्तै: जग्गा/मालपोत सम्बन्धी काम गर्दा, विभिन्न सरकारी कागजात निकाल्दा, प्रहरीबाट सेवा लिँदा, अदालतबाट सेवा लिँदा, रोजगारी खोज्दा, स्वास्थ्य सेवा लिँदा, विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा भर्ना गर्दा, यातायात सम्बन्धी सेवाहरू लिँदा र बैंकिङ सम्बन्धी सेवाहरू लिँदा गएको एक बर्षमा कुनै प्रकारको पैसा, उपहार वा घुस दिनुपरेको थियो कि थिएन भनेर सोधिएको थियो ।

लुम्बिनी प्रदेशका करीब दश मध्ये आठ उत्तरदाताहरूले विगत एक वर्षमा उनीहरूलाई अदालतबाट सेवा (८८%), प्रहरीबाट सेवा (८६.२%) र रोजगारीको खोजी (८५.८%) जस्ता सेवाहरू आवश्यक नभएको बताएका छन् । उत्तरदाताहरूको थोरै हिस्सा (०.२% देखि ०.८%) ले मात्र सूचीबद्ध नौ विभिन्न सेवाहरू प्राप्त गर्न घुस तिर्नुपरेको स्वीकार गरेका छन् । करीब ०.८% उत्तरदाताहरूले यातायात सम्बन्धी सेवाहरू लिँदा (जस्तै लाइसेन्स लिँदा/नविकरण गर्दा/ब्लुबुक लिँदा, नामसारी गर्दा आदि), ०.७% उत्तरदाताहरूले विद्यालय वा विश्वविद्यालयमा भर्ना गर्दा, ०.६% ले जग्गा/मालपोत सम्बन्धी काम गर्दा (जस्तै जमिन किन्दा र बेच्दा, जग्गाको कर तिर्दा, प्लटिङ गर्दा) घुस दिनुपरेको उल्लेख गरेका छन् । सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा सेवाहरू प्राप्त गर्न आफूले घुस तिर्नुपरेको स्वीकार गर्ने उत्तरदाताहरूको अंशमा थोरै कमी देख्न सकिन्छ (तालिका ५.११.१) ।

सेवाको लागि घुस दिनुपरेको बर्ष अनुसार

बर्ष	जग्गा/मालपोत सम्बन्धी काम गर्दा	सरकारी कागजात निकाल्दा	प्रहरी बाट सेवा लिँदा	न्यायालय, अदालत बाट सेवा लिँदा	जागिर खोज्दा	सरकारी स्वास्थ्य सेवा लिँदा	विधालय वा विश्व विधालयमा भर्ना गर्दा	यातायात सम्बन्धि	बैंक सम्बन्धि
सन् २०१७	१६.४%	१०.६%	१३.७%	१५.६%	१५.७%	३.६%	४.२%		
सन् २०१८	८.९%	४.४%	४.५%	४.७%	३.४%	१.३%	१.२%		
सन् २०२०	५.९%	२.७%	६.३%	५.७%	३.५%	०.८%	१.५%	९.२%	२.९%
सन् २०२२	०.६%	०.५%	०.३%	०.६%	०.२%	०.६%	०.७%	०.८%	०.६%

तालिका ५१११: Q-E17a-g. तपाईंले विगत एक बर्ष भित्रमा उल्लेखित कुनै पनि सेवा सुविधा लिँदा कुनै कर्मचारीलाई सरकारले तोकेको भन्दा बढी पैसा वा उपहार वा कुनै सहयोग गर्नुपरेको थियो ? (संख्या = १००८) (थाहा छैन, र भन्न चाहन्न भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

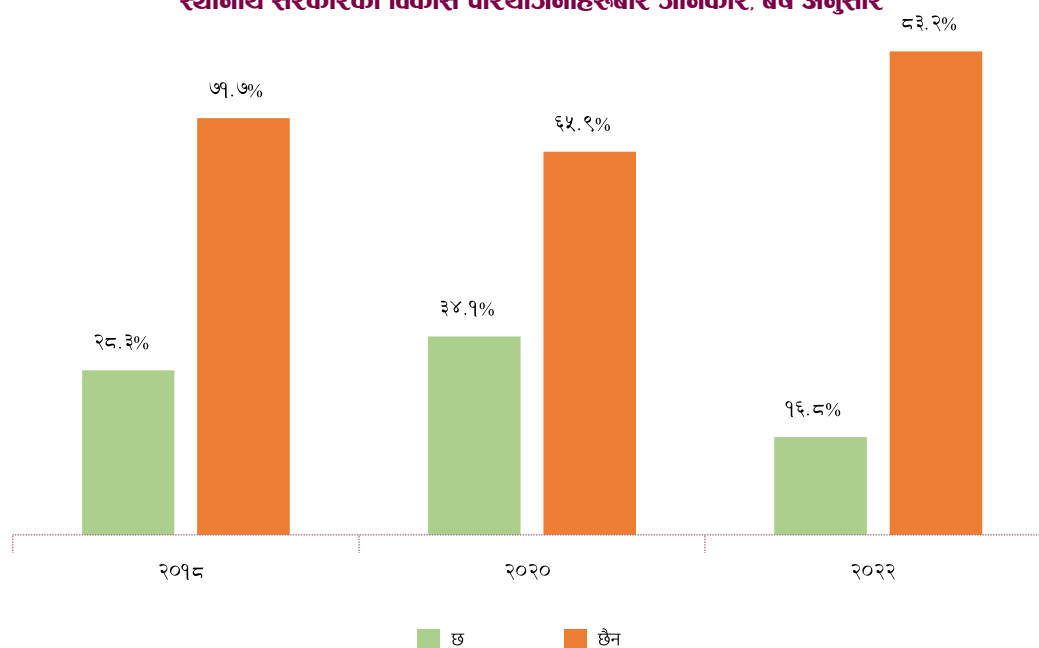
५.१२ स्थानीय शासन प्रक्रियाप्रतिको जनचेतना र सहभागीता

स्थानीय सरकार विकास परियोजनाहरूप्रतिको जनचेतना

लुम्बिनी प्रदेशका लगभग दशमध्ये आठ (८३.२%) उत्तरदाताहरूले चालू आर्थिक बर्षका लागि आफ्नो स्थानीय सरकारले कार्यान्वयनका लागि बनाएका कुनै पनि विकास आयोजना वा बजेट बारे अनभिज्ञ रहेको बताएका छन् भने १६.८% ले मात्र आफ्नो गाउँपालिकाले/नगरपालिकाले कार्यान्वयन गर्न लागेको योजनाको बारेमा जानकारी भएको बताएका छन् ।

सन् २०१८ र सन् २०२० मा, स्थानीय सरकारले कार्यन्वयनको लागि बनाइएको योजनाको बारेमा आफूलाई जानकारी रहेको प्रतिक्रिया दिनेहरूको अनुपातमा खासै परिवर्तन भएको देखिएको छैन । चालू आर्थिक बर्षका लागि आफ्नो स्थानीय सरकारले कार्यन्वयनको लागि बनाइएको कुनै विकास परियोजना वा बजेट बारेमा थाहा भएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा ३४.९% रहेकोमा सन् २०२२ मा उक्त हिस्सामा १८% अंकले गिरावटआई १६.९% कायम रहेको छ । यद्यपि, आफ्नो स्थानीय सरकारले कार्यान्वयनका लागि बनाएका कुनै पनि विकास आयोजना वा बजेटबारे अनभिज्ञ रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा रहेको ६५.१% तुलनामा सन् २०२२ मा वृद्धि भई ८३.२% पुगेको छ ।

स्थानीय सरकारको विकास परियोजनाहरूबारे जानकारी बर्ष अनुसार

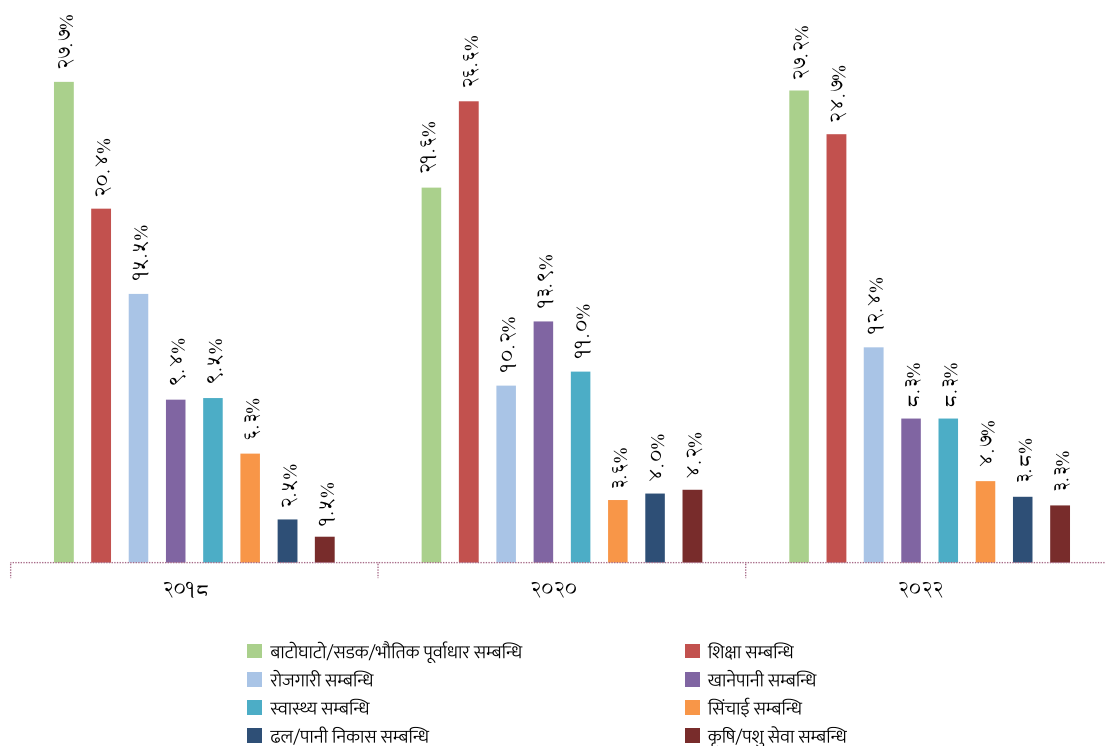
चित्र ५१२१ : Q-E18. के तपाईंलाई यस आर्थिक वर्षमा स्थानीय सरकारले कार्यान्वयन गरेको कुनै विकास परियोजना वा बजेट कार्यन्वयनको लागि बनाइएको योजनाको बारेमा जानकारी छ ? (संख्या = १००८)

स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाहरूको प्राथमिकता

सर्वेक्षणमा स्थानीय सरकारले उपलब्ध गराउने विभिन्न सेवाहरू जस्तै: स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, पूर्वाधार लगायतको सूची उत्तरदाताहरूलाई पढेर सुनाई ती सेवाहरूमध्ये स्थानीय सरकारले कुन सेवालाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्नुपर्छ भनेर सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशका करीब एक चौथाई (२७.२%) उत्तरदाताहरूले सडक/भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धी सेवाहरू र त्यसपछि शिक्षा सम्बन्धी सेवाहरू (२४.७%) लाई स्थानीय सरकारले प्रमुख प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने राय व्यक्त गरेका छन् । यसैगरी रोजगारी सम्बन्धी सेवाहरू (१२.४%), खानेपानी सम्बन्धी सेवाहरू (८.३%), स्वास्थ्य सेवा (८.३%) र सिंचाई सम्बन्धी सेवाहरू (४.७%) लाई स्थानीय सरकारले प्रमुख प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने राय व्यक्त गरेका छन् ।

स्थानीय सरकारले सडक/भौतिक पूर्वाधार सेवालाई प्राथमिकता दिनुपर्छ भनेर राय व्यक्त गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सामा उतारचढाव आएको छ । सन् २०१८ मा २७.७% उत्तरदाताहरूले सडक/भौतिक पूर्वाधार सेवालाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेका थिए भने सन् २०२० मा उक्त हिस्सा घटेर २१.६% मा झरेको थियो । सन् २०२२ मा भने उक्त हिस्सामा पुनः बृद्धि भई २७.२% पुगेको छ । त्यसैगरी, स्थानीय सरकारले शिक्षा सम्बन्धी सेवालाई प्राथमिकता दिनुपर्छ भनेर विश्वास गर्ने उत्तरदाताको हिस्सा सन् २०२० मा रहेको २६.६% बाट घटेर सन् २०२२ मा २४.७% मा झरेको छ ।

स्थानीय सरकारले प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने सेवाहरू, बर्ष अनुसार

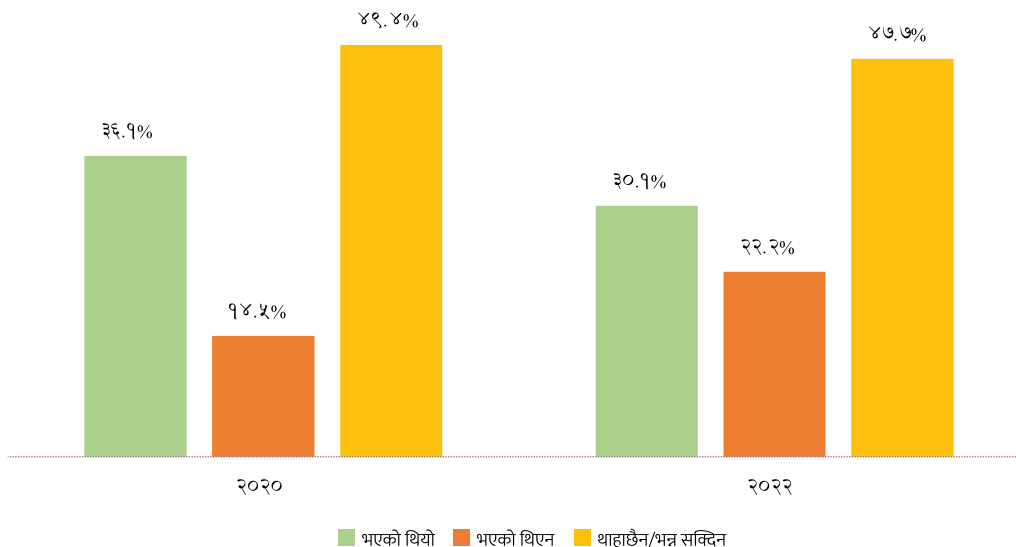

चित्र ५१२२ : Q-E19. तपाईंको विचारमा स्थानीय सरकारले कुन चाहिँ सेवालाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्नुपर्छ जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

सार्वजनिक सुनुवाई प्रक्रिया प्रतिको जागरूकता र सहभागीता

लुम्बिनी प्रदेशमा प्रत्येक दशजना मध्ये तीन (३०.१%) उत्तरदाताहरूले विगत एक बर्षमा आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तीमा एउटा सार्वजनिक सुनुवाई भएको जनाएका छन् । विगतका बर्षहरूमा आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तीमा पनि एउटा सार्वजनिक सुनुवाई भएको छ भन्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा रहेको ३६.१% मा ६% अंकले घटी सन् २०२२ मा ३०.१% पुगेको छ ।

वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा सार्वजनिक सुनुवाइको सचेतना, बर्ष अनुसार

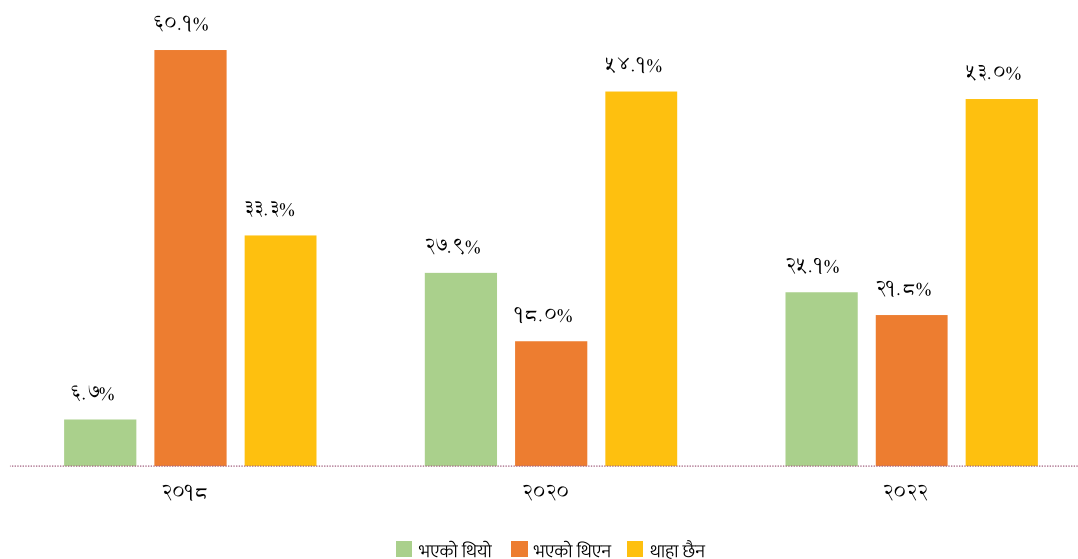
चित्र ५.१२.३ : Q-E20. पछिल्लो एक बर्षमा तपाईंको वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा सार्वजनिक सुनुवाइ भएको छ ? (संख्या = १००८)

विगतका सर्वेक्षणहरूमा, आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तीमा पनि एउटा सार्वजनिक सुनुवाइ भएको बताउने उत्तरदाताहरूलाई गत एक बर्षमा भएको कुनै पनि सार्वजनिक सुनुवाइमा उनीहरूको सहभागीताबारे सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशका ३% उत्तरदाताहरूले गत एक बर्षमा आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा भएको सार्वजनिक सुनुवाइका कार्यक्रमहरूमा प्रायःभाग लिएको जनाएका छन् भने १८.७% उत्तरदाताहरूले केहिमा सहभागी भएको बताएका छन् । त्यस्तै, उत्तरदाताहरूको ठुलो हिस्सा ७८.३% ले भने यस्तो सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रममा भाग नलिएको बताएका छन् । आफ्नो स्थानीय नगरपालिकामा भएको सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रमहरूमा भाग लिएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०१८ मा रहेको १३.२% बाट वृद्धि भई सन् २०२० मा ४१.०% पुगेकोमा सन् २०२२ मा भने उत्तरदाताहरूको उक्त हिस्सा २१.७% मा झरेको छ । त्यस्तै, कुनै पनि सार्वजनिक सुनुवाइमा "कहिल्यै" उपस्थित नभएको बताउने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०१८ मा रहेको ८६.८% बाट घटेर सन् २०२० मा ५९% पुगेकोमा सन् २०२२ मा आइपुग्दा उक्त हिस्सामा वृद्धिभई ७८.३% पुगेको छ ।

सार्वजनिक लेखापरीक्षणमा जागरूकता र सहभागीता

विगतका बर्षमा आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा गरिएको सार्वजनिक लेखापरीक्षणबारे धेरै कम उत्तरदाताहरू सचेत रहेको देखिएको छ । सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको सानो हिस्सा (२५.१%)ले विगत बर्षमा आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तीमा पनि एउटा सार्वजनिक लेखापरीक्षण गरिएको बारेमा थाहा भएको जनाएका छन् । विगतका बर्षहरूमा आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा गरिएको सार्वजनिक लेखापरीक्षणको बारेमा सचेत रहेको उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०१८ मा रहेको ६.७% बाट बढेर सन् २०२० मा २७.९% पुगेको थियो ।

वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा सार्वजनिक लेखापरीक्षण, बर्ष अनुसार

चित्र ५.१२४ : Q-E21. पछिल्लो एक बर्षमा तपाईंको गाउँपालिका/नगरपालिका/वडामा सार्वजनिक परीक्षण भएको छ ? (संख्या = १००८)

लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई सामुदायिक विकास कार्यक्रमको लेखापरीक्षण कार्यक्रमहरूमा उनीहरूको सहभागीता बारे सोधिएको थियो । गत बर्ष आफ्नो नगरपालिका/गाउँपालिकामा सामुदायिक विकास कार्यक्रमहरूको सार्वजनिक लेखापरीक्षण भएको बताउने तीन चौथाई (७५.५%) उत्तरदाताहरूले कुनै पनि सार्वजनिक लेखापरीक्षण कार्यक्रममा सहभागी नभएको बताएका छन् । यसैबीच, सार्वजनिक लेखापरीक्षण कार्यक्रममा आफूले कहिल्यै सहभागी नभएको उल्लेख गर्नेहरूको अंश सन् २०२० मा रहेको ५७.५% बाट बढेर सन् २०२२ मा ७५.५% पुगेको छ । सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूको यो अंश ९६.९% थियो ।

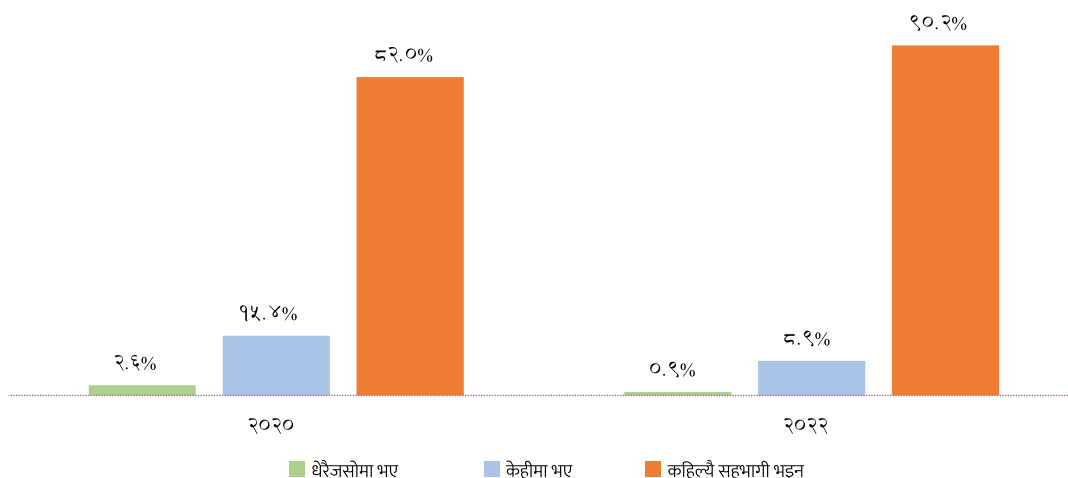
अल्पसंख्यक (१.९%) उत्तरदाताहरूले भने तीमध्ये धेरैमा भाग लिएको उल्लेख गरेका छन् । आफ्नो वडा/गाउँपालिका/नगरपालिकामा सामुदायिक विकास कार्यक्रमहरूको सार्वजनिक लेखापरीक्षणमा भाग लिएको उल्लेख गरेका उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०१८ मा रहेको ३.९% बाट बढेर सन् २०२० मा ४२.४% पुगेको छ । यद्यपि, उत्तरदाताहरूको यो अंश सन् २०२२ मा लगभग १४% अंकले घटी २२.६% पुगेको छ ।

स्थानीय विकास योजनाहरूको तयारी/कार्यान्वयन प्रक्रियामा सहभागीता

स्थानीय विकास योजनाको तयारी र कार्यान्वयन प्रक्रियामा जनताको सहभागीताबारे जानकारी लिन प्रश्न सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशमा स्थानीय विकास योजना प्रक्रियामा वा त्यस्ता योजना र कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सहभागी हुने उत्तरदाताहरूको संख्या अझै थोरै रहेको देखिन्छ । ८.९% उत्तरदाताहरूले त्यस्ता योजना र कार्यक्रमहरू केहीमा भाग लिएको बताएका छन् भने ०.९% ले मात्रै अधिकांश स्थानीय विकास योजना प्रक्रियामा वा त्यस्ता योजना र कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सहभागी भएको बताएका छन् ।

लुम्बिनी प्रदेशमा ९०.२% उत्तरदाताहरूले विगत एक बर्षमा उनीहरूको आफ्नो गाउँपालिका/नगरपालिका/वडाको स्थानीय विकास योजना तयार गर्दा वा ती योजना/कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा कहिल्यै सहभागी नभएको उल्लेख गरेका छन् । स्थानीय विकास योजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयनमा आफूले कहिल्यै सहभागी नभएको जानकारी दिने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२० र सन् २०२२ बीच १०.२% अंकले बढेको (क्रमशः ८२% बाट ९०.२%) छ ।

स्थानीय विकास योजनाहरूमा सहभागीता, बर्ष अनुसार

चित्र ५.१२.५ : Q-E23. विगत एक बर्षमा तपाईंले आफ्नो गाउँपालिका/नगरपालिका/वडाको स्थानीय विकास योजना तयार गर्दा वा ती योजना/कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा सहभागी हुनुभयो ? (संख्या = १००८) (थाहा छैन' भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

लुम्बिनी प्रदेशमा स्थानीय विकास योजनाहरूको तयारी/कार्यान्वयन प्रक्रियामा सहभागीता भएको बताउने (७९%) उत्तरदाताहरूले सडक र भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धी विकास योजना तयार गर्दा वा कार्यान्वयन गर्दा सहभागी भएको उल्लेख गरेका छन् । त्यस्तैगरी खानेपानी सम्बन्धी (३२.८%), शिक्षा सम्बन्धी (३०.१%), सामुदायिक भवन/स्थान सम्बन्धी व्यवस्थापन (१३.६%), स्वास्थ्य सम्बन्धी (११.१%) र विद्युत सम्बन्धी (१०.२%) विकास योजना तयार गर्दा वा कार्यान्वयन गर्दा सहभागी भएको उल्लेख गरेका छन् ।

५.१३ निर्वाचित पदाधिकारीहरूप्रतिको धारणा

स्थानीय जनताप्रति निर्वाचित पदाधिकारीको चासो

सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरू: मेयर, उपमेयर, वडाध्यक्ष र वडा सदस्यले उनीहरूको ख्याल गर्छन् कि गर्दैनन् भनेर सोधिएको थियो । सन् २०२२ मा अधिकांश उत्तरदाताहरूले निर्वाचित प्रतिनिधिहरूले सामान्य जनताको "चासो" (धेरै चासो राख्ने र 'चासो राख्ने') राख्छन् भन्ने विश्वास गर्छन् । निर्वाचित पदाधिकारीहरूप्रति जनताको विश्वासको यो स्तर 'वडा अध्यक्ष' (६३.९%) र 'वडा सदस्य' (६२.७%), त्यस्तै 'उपमेयर' (४४.९%) र 'मेयर' (४२.४%) मा उच्च रहको पाइन्छ । तुलनात्मक रूपमा थोरै प्रतिशत उत्तरदाताहरूले मात्र निर्वाचित अधिकारीहरूले जनताको पूर्ण रूपमा चासो राख्ने विश्वास गर्दछन् । निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूले सर्वसाधारण जनताको बारेमा चासो वा ख्याल खासै गर्दैनन् भन्नेको संख्या केही बढी रहेको छ । ३७.२% उत्तरदाताहरूले निर्वाचित प्रतिनिधि 'मेयर' ले र ३४.७% उत्तरदाताहरूले 'उपमेयर' ले खासै उनीहरूको ख्याल नराख्ने प्रतिक्रिया दिएका छन् ।

निर्वाचित अधिकारीहरूले जनताको चासो राख्ने कुराप्रतिको विश्वास

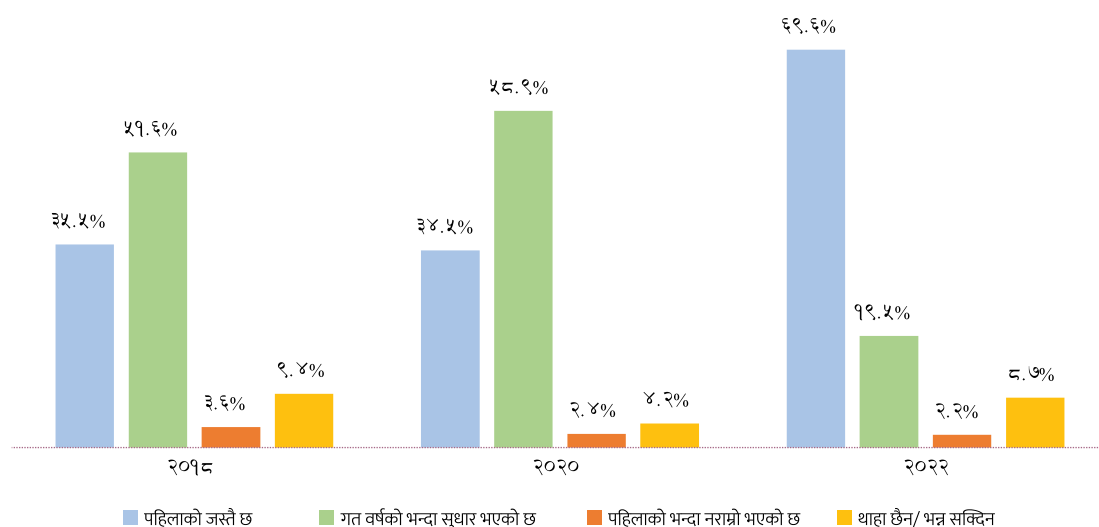
	धेरै चासो राख्छन्	केहि हदसम्म चासो राख्छन्	चासो राख्दैनन्	पटकै चासो राख्दैनन्	थाहा छैन
मेयर	२.९%	३९.५%	३७.२%	१०.९%	९.५%
उपमेयर	३.३%	४१.६%	३४.७%	१०.८%	९.७%
वडा अध्यक्ष	८.५%	५५.४%	२२.९%	९.२%	४.९%
वडा सदस्यहरू	७.३%	५५.४%	२३.६%	९.०%	४.६%

तालिका ५.१३.१: Q-F11-in: निम्न सरकारी निकायमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको बारेमा तपाईंको धारणा के छ ? के तपाईंलाई लाग्छ कि उनीहरूले स्थानीय जनताको ख्याल राख्छन् ? (संख्या = १००८)

५.१४ स्थानीय सरकारको उत्तरदायित्व प्रतिको धारणा

विभिन्न सर्वेक्षण वर्षमा जनताहरूका आवश्यकताहरू प्रति स्थानीय सरकारले देखाएको तदारुकता/संवेदनशीलता र उत्तरदायित्वलाई लिएर आमजनताको जवाफमा उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ । सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा लुम्बिनी प्रदेशका ६९.६% उत्तरदाताहरूले स्थानीय सरकारले जनताका आवश्यकताप्रति देखाएको तदारुकता/संवेदनशीलता गत वर्षको जस्तै रहेको जनाएका छन् । उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०२० सबैभन्दा न्युन ३४.५% रहेको थियो भने सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा ३५.५% रहेको थियो । त्यसैगरी, सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका १९.५% उत्तरदाताहरूले स्थानीय सरकारको तदारुकता/संवेदनशीलतामा सुधार भएको विश्वास गरेका छन् । उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सर्वेक्षण वर्षहरूमा सबैभन्दा न्युन रहेको देखिन्छ ।

जनताका आवश्यकताहरूप्रति स्थानीय सरकारको तदारुकता प्रतिको धारणा, बर्ष अनुसार

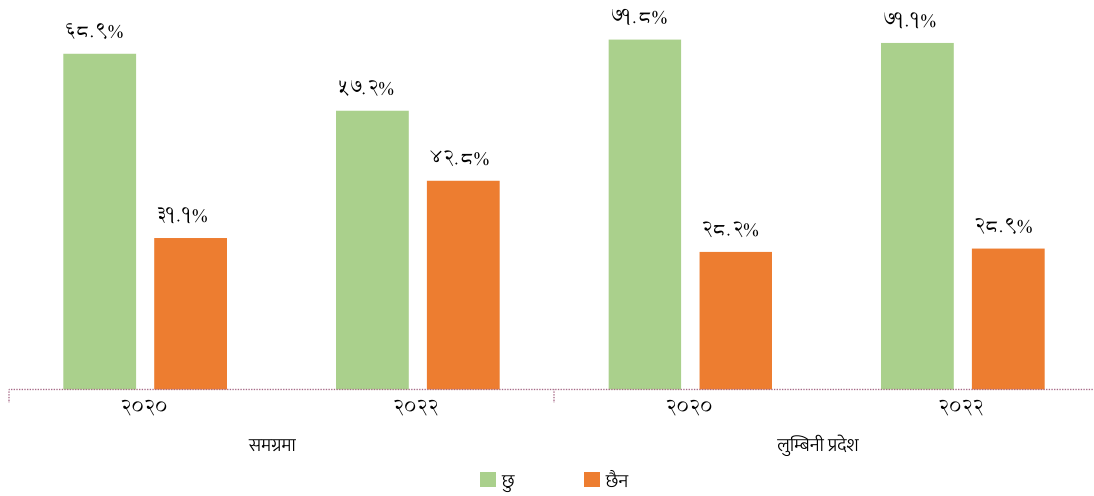
चित्र ५.१४.१: Q-FLAi गत वर्षको तुलनामा स्थानीय सरकार (नगरपालिका/गाउँपालिका) जनताको आवश्यकताप्रति कतिको उत्तरदायी बनेको छ जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

जनताको आवश्यकताप्रति स्थानीय सरकारको उत्तरदायित्वमा सुधार भएको छ भनि लुम्बिनी प्रदेशको शहरी नगरपालिका बसोबास गर्ने (१५.९%) उत्तरदाताहरू भन्दा गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने बढी (२३.९%) उत्तरदाताहरू आशावादी रहेका छन् । त्यसैगरी, पहाडी भेगका एक चौथाईभन्दा बढी (२८.४%) उत्तरदाताहरूले जनताको आवश्यकताप्रति स्थानीय सरकारको उत्तरदायित्वमा सुधार भएको ठान्छन् भने तराईका १५.८% उत्तरदाताहरूमा यो विश्वास रहेको छ । तराईका धेरैजसो (७४.७%) उत्तरदाताहरूले जनताका आवश्यकताप्रति स्थानीय सरकारको उत्तरदायित्वमा खासै कुनै परिवर्तन नभएको बताएका छन् ।

स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूप्रतिको सन्तुष्टि

लुम्बिनी प्रदेशमा (७१.१%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूप्रति आफूहरू सन्तुष्ट भएको बताएका छन् भने २८.९% उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरूप्रति आफूहरू सन्तुष्ट नभएको उल्लेख गरेका छन् । स्थानीय सरकारले प्रदान गरेको सेवाबाट सन्तुष्ट हुनेहरूको हिस्सा सन् २०२० र सन् २०२२ मा लगभग समान रहेको छ । राष्ट्रिय औसत (५७.२%) को तुलनामा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरू स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाबाट बढीनै सन्तुष्ट देखिन्छन् ।

स्थानीय सरकारले प्रदान गरेका सेवाहरू प्रतिको सन्तुष्टि, बर्ष अनुसार

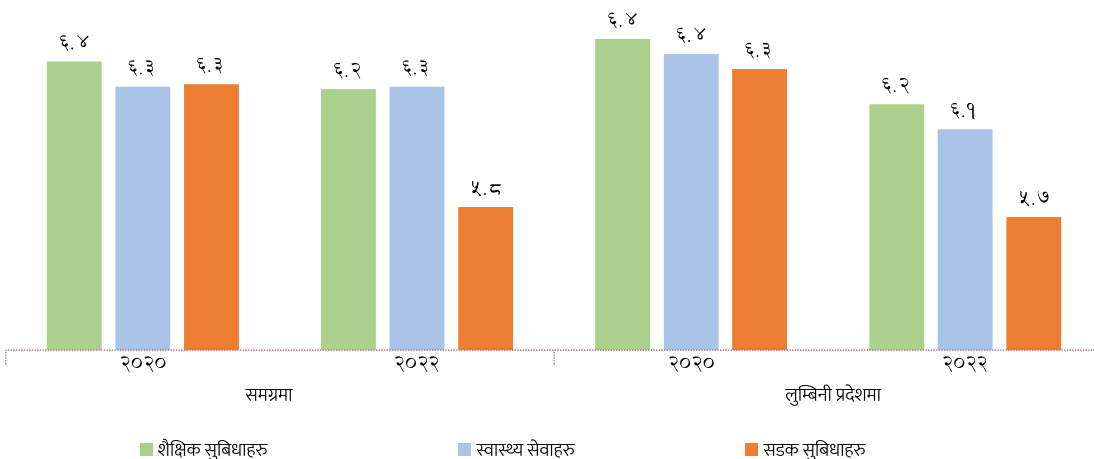
चित्र ५१४.२ : Q-E13g. समग्रमा, के तपाईं आफ्नो क्षेत्रको स्थानीय सरकारले (ग्रामीण नगरपालिका/नगरपालिका) प्रदान गरेका सेवाहरूबाट सन्तुष्ट हुनुहुन्छ ? (संख्या = १००८) ("भन्न चाहन्न" भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

लुम्बिनी प्रदेशमा तराई भेगका (७४.८%) उत्तरदाताहरू भन्दा पहाडी भेगको कम (६२.२%) उत्तरदाताहरू स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाबाट सन्तुष्ट रहेको देखिन्छन् । स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवाप्रति स्थानीय तहमा (नगरपालिका र गाउँपालिका) सन्तुष्टिको मात्र लगभग समान रहेको छ । त्यसैगरी, पहाडी जाति भन्दा मधेसी जातका बढी उत्तरदाताहरू स्थानीय सरकारले दिने सेवाबाट सन्तुष्ट रहेको छन् ।

स्थानीय सरकारले प्रदान गरेको शिक्षा, स्वास्थ्य र सडक सेवाप्रतिको सन्तुष्टि

सर्वेक्षणमा स्थानीय सरकारले प्रदान गरेको शिक्षा, स्वास्थ्य र सडक सेवाप्रति उत्तरदाताहरू कतिको सन्तुष्ट छन् भनी बुझ्न खोजिएको थियो । सोको लागि उत्तरदाताहरूलाई आफ्नो सन्तुष्टीको स्तर मापन गर्न शून्य देखि दश अंक सम्म दिन भनिएको थियो, जसमा शून्यले "धेरै असन्तुष्ट" र दशले "धेरै सन्तुष्ट" संकेत गर्छ । यसरी हेर्दा, लुम्बिनी प्रदेशका जनताहरूको यी सेवाहरू प्रतिको औसत सन्तुष्टिको स्तर ५.७ देखि ६.२ सम्म रहेको देखियो (चित्र ५१४.३) । सन् २०२० को तुलनामा सन् २०२२ मा स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने शिक्षा, स्वास्थ्य र सडक सम्बन्धी सेवाबाट यो प्रदेशमा बसोबास गर्ने जनताको सन्तुष्टिको औसत स्तर घटेको छ ।

शिक्षा, स्वास्थ्य, र सडक सम्बन्धी सेवाहरू प्रतिको औसत सन्तुष्टि, बर्ष अनुसार (अंक)

चित्र ५१४.३ : Q-E10H a,b,c. आफ्नो क्षेत्रमा गाउँपालिका/नगरपालिकाले उपलब्ध गराएको शिक्षा, स्वास्थ्य र सडक सम्बन्धी सेवाहरूबाट तपाईं कतिको सन्तुष्ट हुनुहुन्छ ? (संख्या = १००८)

५.१५ स्थानीय निर्वाचन

सन् २०२२, मे १३ मा भएको स्थानीय निर्वाचनप्रति आममानिसको धारणा र सहभागीतालाई बुझ्न सर्वेक्षणमा स्थानीय निर्वाचनसंग संबन्धित विभिन्न प्रश्नहरू सोधिएको थियो । सर्वेक्षणमा स्थानीय निर्वाचनमा सहभागीता, नतिजाबाट सन्तुष्टि, अपेक्षा, स्वतन्त्र र निष्पक्षता, मतदानको कारण र मतदान केन्द्रमा पहुँचका विषयहरूमा प्रश्नहरू सोधिएको थियो ।

सन् २०२२ को स्थानीय निर्वाचन^{१५} मा लुम्बिनी प्रदेशमा भण्डै पाँच जनामध्ये चार जना (७९.१%) ले मतदान गरेका थिए भने २०.१% उत्तरदाताहरूले निर्वाचनमा भाग नलिएको उल्लेख गरेका छन् । सन् २०१७ को स्थानीय निर्वाचनमा ७७.१% र सन् २०२२ मा ७९.१% उत्तरदाताहरूले भाग लिएको उल्लेख गरेका छन् । तथ्याङ्क हेर्दा, मतदान गर्ने उत्तरदाताहरूको संख्यामा त्यस्तो ठुलो भिन्नता नभएको देखिन्छ ।

लुम्बिनी प्रदेशका अधिकांश (९४.७%) उत्तरदाताहरूले सन् २०२२ को निर्वाचन स्वतन्त्र र निष्पक्ष भएको उल्लेख गरेका छन्, यो हिस्सा सन् २०१७ मा उल्लेख गरिएको (९६.७%) भन्दा अलि कम रहेको छ । उत्तरदाताहरूको एकदम सानो अनुपात (१.१%) ले भने स्थानीय निर्वाचन स्वतन्त्र र निष्पक्ष नभएको उल्लेख गरेका छन् । स्थानीय निर्वाचन स्वतन्त्र र निष्पक्ष नभएको उल्लेख गर्ने उत्तरदातामध्ये (७०.२%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय निर्वाचनमा बल, पैसा र घुसको प्रयोग भएको, जनताले चाहेअनुसार मतदान गर्न नसकेको (६०.०%), समस्या वा विवाद भएको (२८.८%) र मतदातालाई धम्की दिएको (५.६%) जस्ता कारणले गर्दा स्थानीय निर्वाचन स्वतन्त्र र निष्पक्ष नभएको बताएका छन् ।

लुम्बिनी प्रदेशका ८५% उत्तरदाताहरूले सन् २०२२ को निर्वाचनको नतिजाबाट खुसी वा धेरै खुसी भएको उल्लेख गरेका छन् । स्थानीय चुनावले उनीहरूको जीवनमा पार्ने प्रभावबारे सोधदा आधा (५०.५%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय चुनावले उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने विश्वास गरेका छन् भने एक तिहाई (३३.३%) ले भने स्थानीय चुनावले उनीहरूको जीवनमा कुनै असर नपर्ने बताएका छन् । र, १% उत्तरदाताहरूले निर्वाचनले जीवनस्तर घटाउने धारणा राखेका छन् ।

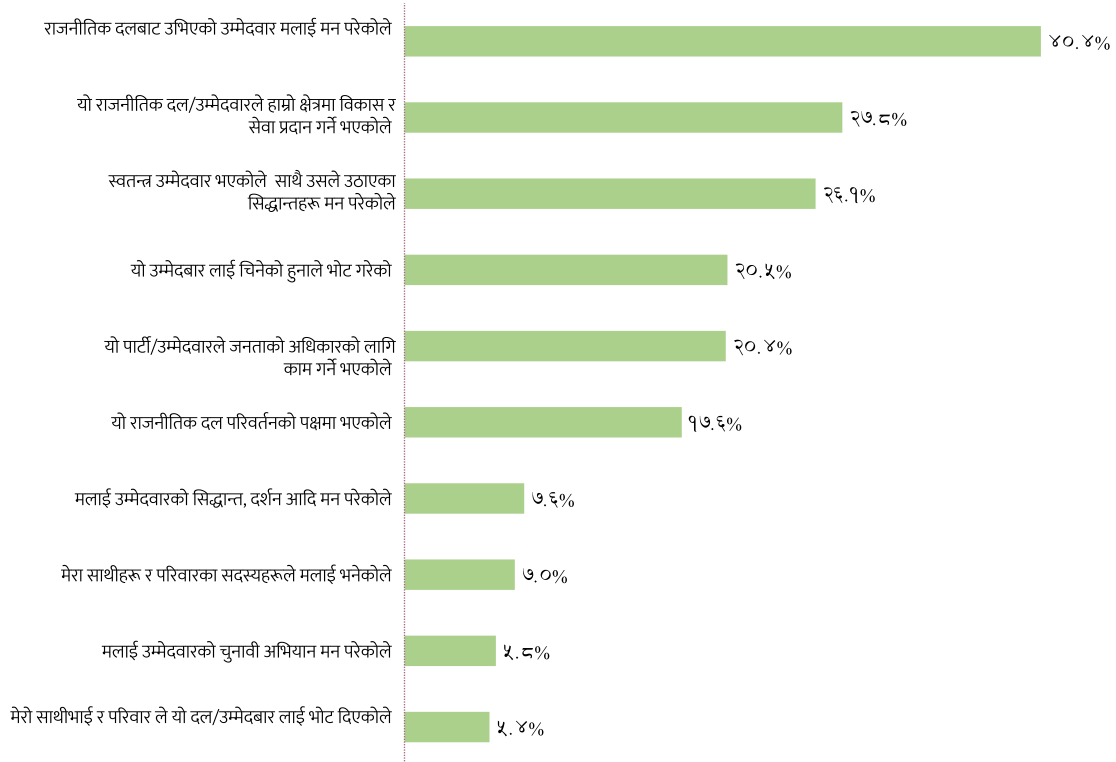
स्थानीय निर्वाचनले आफ्नो जीवनस्तरमा सुधार ल्याउँछ भन्ने विश्वास गर्ने उत्तरदाताहरूले त्यसको निम्न कारणहरू: नेताहरू जवाफदेही हुने (५२.४%), निर्वाचनपछि स्थानीय नेताहरू समुदायको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्नेतर्फ लाग्ने (४९.४%) र सार्वजनिक सेवा सुविधामा सुधार हुनेछ (४४.५%) भन्ने विश्वास व्यक्त गरेका छन् ।

मतदान गर्ने निर्णयको आधार

सर्वेक्षणमा स्थानीय निर्वाचनमा मतदान गरे भन्ने ७९.१% उत्तरदाताहरूलाई भोट हाल्ने निर्णय के को आधारमा गर्नुभएको थियो भनेर सोधिएको थियो । यसमा भण्डै ४०.४% उत्तरदाताहरूले राजनीतिक दलको उम्मेदवारलाई आफूहरूले मन पराएको कारणले भोट हालेको भन्ने उल्लेख गरेका छन् भने १९.४% उत्तरदाताहरूले राजनीतिक दल/उम्मेदवारले आफ्नो क्षेत्रमा विकास र सेवा प्रदान गर्नेछ भनेर, २६.१% ले स्वतन्त्र उम्मेदवार भएकोले साथै उसले उठाएका सिद्धान्तहरू मन परेकोले भोट हालेको भन्ने उल्लेख गरेका छन् । यसैगरी, २०.५% ले उम्मेदवारलाई चिनेको कारणले मतदान गरेको बताए र उही अनुपातमा (२०.४%) ले पार्टी/उम्मेदवारले जनताको अधिकारका लागि काम गरिरहेको कारणले गर्दा स्थानीय निर्वाचनमा मतदान गरेको उल्लेख गरेका छन् ।

१५ नेपाल निर्वाचन आयोगको तथ्याङ्क अनुसार २०७९ को स्थानीय निर्वाचनमा ६४% दर्ता भएका मतदाताले मतदान गरेका थिए। उक्त तथ्याङ्कको तुलनामा हाम्रो नमूनामा बढी व्यक्तिले स्थानीय निर्वाचनमा मतदान गरेको रिपोर्ट गरिएको छ।

मतदानको आधार

चित्र ५१५१: Q-F7.I. कसलाई भोट दिने भन्ने कुरा के को आधारमा निर्णय गर्नुभयो ? (संख्या = ७९७)

मतदानको आधार

स्थानीय चुनावमा मतदान गरे भनी उल्लेख गर्ने ७९.१% उत्तरदाताहरूलाई सम्बन्धित मतदान केन्द्रमा मतदान गर्ने प्रक्रिया कत्तिको सजिलो थियो भनेर सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशका करीब दशमध्ये एक जना (१३%) उत्तरदाताले मतदान गर्न "धेरै सजिलो" र ७८.६% ले "सजिलो" भएको उल्लेख गरेका छन् । त्यस्तै, ७.७% "गाह्रो" भएको कुरा व्यक्त गरेका छन् भने ०.७% ले "धेरै गाह्रो" भनेर उल्लेख गरेका छन् । उनीहरूका अनुसार मतदान गर्ने प्रक्रिया सजिलो लाग्नुको कारणमा: मतदान केन्द्रहरू नजिक भएको (५९.१%), मतदान केन्द्रहरू पुग्न सजिलो भएको (३९.९%), मतपत्र सरल भएको (३४.९%), सुरक्षाकर्मीहरू सहयोगी भएकाले (१६.६%) र १५.१% निर्वाचन आयोगका प्रतिनिधिहरू सहयोगी भएको उल्लेख गरेका छन् ।

६. आर्थिक दृष्टिकोण र सूचनामा पहुँच

६.१ स्थानीय आर्थिक अवस्थाप्रतिको धारणा

सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा स्थानीय क्षेत्र (गाउँपालिका वा शहरी नगरपालिका) को आर्थिक अवस्था को बारेमा उत्तरदाताहरूको विचारहरू जान्नका लागि बिभिन्न प्रश्नहरू सोधिएको थियो । सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका १८.९% उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको आर्थिक अवस्थामा अघिल्लो बर्षको तुलनामा अहिले सुधार आएको भनेर जवाफ दिएका छन् । दशमध्ये छ (६२.४%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय स्तरको आर्थिक अवस्थामा अघिल्लो बर्षको तुलनामा अहिले कुनै परिवर्तन नभएको वा उस्तै रहेको भनी उल्लेख गरेका छन् । साथै, ०.५% उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय नगरपालिका/गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था बिग्रेदै गएको बताएका छन् ।

समग्रमा आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको आर्थिक अवस्था सुधार हुँदै गइरहेको छ भनेर आशावादी हुने उत्तरदाताहरूको हिस्सा बिगतका तीन सर्वेक्षण बर्षहरूमा बढ्दो क्रममा रहेको थियो भने उक्त हिस्सामा सन् २०२२ मा केहि गिरावट आएको छ । सन् २०१७ मा आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको आर्थिक अवस्था प्रती आशावादी हुने उत्तरदाताहरूको हिस्सा २६% रहेकोमा उक्त हिस्सामा १०.१% अंकले बृद्धि भई सन् २०१८ मा ३६.१% पुगी, उक्त हिस्सामा अझ बृद्धि भई सन् २०२० मा ४३.१% रहेको र सन् २०२२ सम्म पुग्दा उक्त हिस्सामा २४.२% अंकले घटेर १८.९% मा सीमित रहेको छ । त्यसैगरी, आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको आर्थिक अवस्था 'उस्तै रहेको छ' भन्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०२२ मा अत्यधिक रहेको छ । यसैबीच, आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको आर्थिक अवस्था बिग्रेदै गएको छ भन्नेहरूको अनुपात कम रहेको छ ।

स्थानीय आर्थिक अवस्थाप्रतिको धारणा, बर्ष अनुसार

	सन् २०१७	सन् २०१८	सन् २०२०	सन् २०२२
सुधार भएको छ	२६.०%	३६.१%	४३.१%	१८.९%
उस्तै छ	३७.२%	३०.०%	४६.७%	६२.४%
गिरावट आएको छ		०.७%	१.०%	०.५%
थाहा छैन	३६.७%	३३.२%	९.२%	१८.२%

तालिका ६.१.१: Q-G1. तपाईंको नगरपालिका/गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था सुधार भइरहेको छ जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००) (भन्न चाहान्ना भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

सर्वेक्षणको तथ्यांकलाई हेर्दा, उत्तरदाताहरूको शिक्षाको पृष्ठभूमि र आयस्तरले स्थानीय नगरपालिका/गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्थाप्रति उनीहरूको दृष्टिकोणमा केही केही प्रभाव परेको देखिन्छ । समग्रमा आफ्नो स्थानीय क्षेत्रको आर्थिक अवस्था सुधार हुँदै गइरहेको छ भन्ने धारणा उत्तरदाताहरूको शिक्षाको स्तरसँग बढ्दै गइरहेको छ ।

आफ्नो पालिकाको आर्थिक अवस्था राम्रो हुँदै गएको छ भनी प्रतिक्रिया व्यक्त गर्ने १८.९% उत्तरदाताहरूलाई त्यसको कारण के होला भनी सोधिएको थियो । उत्तरदाताहरूले यसको जवाफमा पूर्वाधार राम्रो हुनु (६५.९%), खानेपानी आपूर्तिमा सुधार

हुनु (२३.३%), नगरपालिकाको बजेटमा वृद्धि हुनु (१६.१%) र लगानीका धेरै अवसर हुनु (८.५%) जस्तालाई उत्तरदाताहरूले आफ्नो पालिकाको आर्थिक अवस्था राम्रो हुनुका प्रमुख कारणको रूपमा उल्लेख गरेका छन् ।

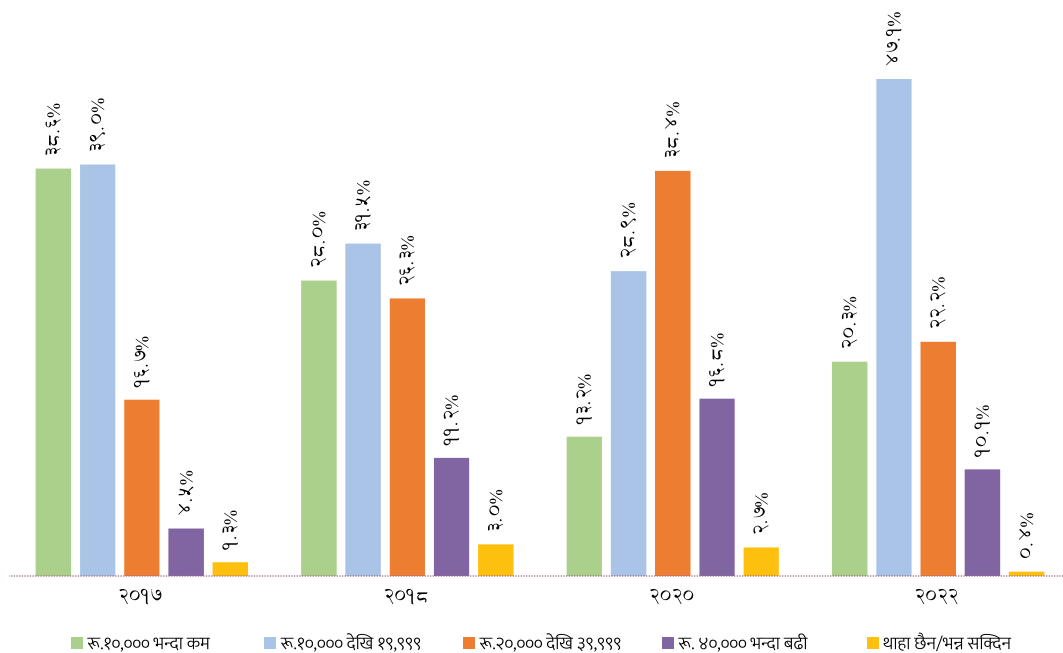
सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको सानो संख्या (०.५%) ले आफ्नो पालिकाको आर्थिक अवस्था बिग्रेँदै गएको प्रतिक्रिया दिएको भएतापनि पनि तीमध्ये ठुलो हिस्सा (८५.४%) ले बढ्दो भ्रष्टाचार र घुसखोरीलाई यसको प्रमुख कारणको रूपमा लिएका छन् । त्यसैगरी, ४२.३% ले समग्र अवस्था बिग्रेँदै गएको, १४.२% ले पूर्वाधार नराम्रो हुनु र १४.२% ले काम नपाउनुलाई आर्थिक अवस्था बिग्रनुको अन्य कारणको रूपमा उल्लेख गरेका छन् । त्यस्तै, २९.३% उत्तरदाताहरूले संघीय सरकारले गाउँ/नगरपालिका को बजेट घटाउनुलाई आफ्नो पालिकाको आर्थिक अवस्था बिग्रेँदै गएको अर्को कारण मानेका छन् ।

६.२ घरायसी र व्यक्तिगत आय

सर्वेक्षणमा उत्तरदाताहरूको व्यक्तिगत र घरपरिवारको मासिक आमदानीबारे पनि प्रश्न सोधिएको थियो । समग्रमा, लुम्बिनी प्रदेशमा एक तिहाई (३२.३%) उत्तरदाताहरूले घरपरिवारको औसत आमदानी प्रतिमहिना रु२० हजारभन्दा बढी रहेको बताए भने लगभग आधामन्दा केही कम अर्थात ४७.१% उत्तरदाताहरूले प्रतिमहिना रु १० हजार देखि १९ हजार ९ सय ९९ को बीचमा रहेको उल्लेख गरेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशमा २०.३% उत्तरदाताहरूले चाहि आफ्नो घरपरिवारको औसत आमदानी प्रतिमहिना रु. १० हजार भन्दा कम आमदानी रहेको बताए ।

सर्वेक्षणका तीन बर्षहरूमा आफ्नो घरपरिवारको औसत मासिक आमदानी रु १० हजारभन्दा कम छ भन्नेहरूको अनुपात घट्दै गएको देखिन्छ । उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०२० मा १३.२% रहेको मा सन् २०२२ केही बृद्धी भएर २०.३% पुगेको छ । त्यस्तै, घरायसी आमदानी रु १० हजार देखि रु १९ हजार ९ सय ९९ सम्म रहेको बताउने उत्तरदाताहरूको हिस्सा सन् २०२० मा २८.९% रहेकोमा उक्त हिस्सामा १८.२% अंकले बृद्धी भएर सन् २०२२ मा ४७.१% कायम भएको छ । त्यसैगरी, घरायसी आमदानी मासिक रु २० हजार देखि रु ३९ हजार ९ सय ९९ सम्म भएको बताउने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा केही उतारचढाव आएको छ । सर्वेक्षणका तीन बर्षहरूमा आफ्नो घरपरिवारको औसत मासिक आमदानी रु २० हजार देखि रु ३९ हजार ९ सय ९९ सम्म रहेको बताउने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा क्रमशः बृद्धी भएता पनि सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो अनुपातमा गिरावट आएको छ । त्यसैगरी, सर्वेक्षणका तीन बर्षहरूमा आफ्नो घरपरिवारको औसत मासिक आमदानी रु ४० हजार देखि माथि रहेको बताउने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा क्रमशः बृद्धी भएता पनि सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको अनुपातमा गिरावट आएको छ । सन् २०१७ मा ४.५% रहेको उत्तरदाताहरूको यो अनुपातमा बृद्धी भई सन् २०१८ मा ११.२% र सन् २०२० मा उच्चबिन्दु १६.८% मा पुगेको थियो भने सन् २०२२ उत्तरदाताहरूको यो अनुपातमा ६.७% अंकले गिरावट आई १०.९% पुगेको छ ।

औसत मासिक घरायसी आमदानी, बर्ष अनुसार

चित्र ६.२.१: Q-GA. गत बर्ष तपाईंको घरपरिवारको आमदानी प्रतिमहिना लगभग कति जति थियो ?
(संख्या = ९९८) (भन्न चाहान्नु भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

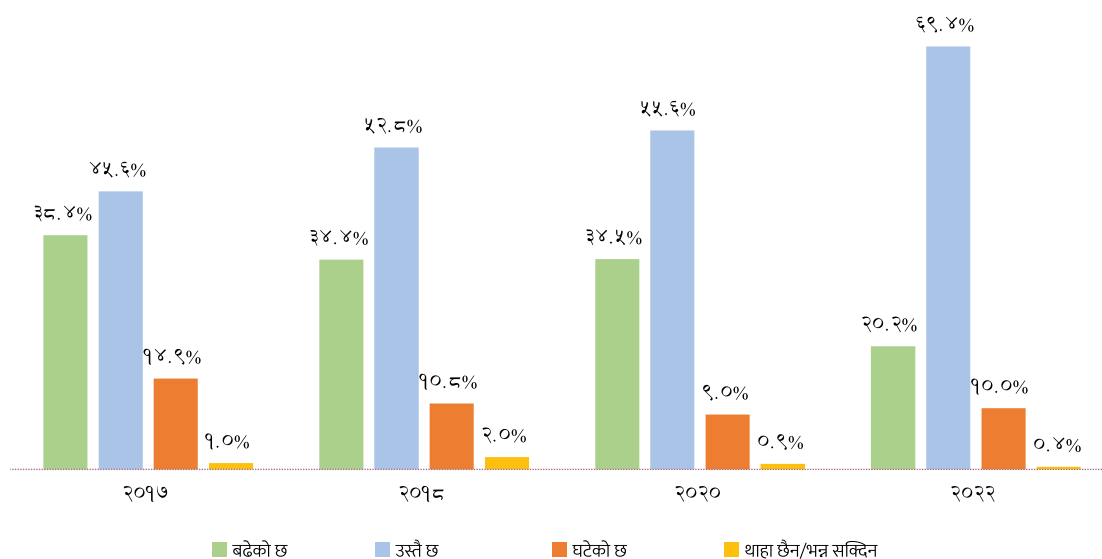
लुम्बिनी प्रदेशमा आफ्नो घरायसी आम्दानी मासिक रु १० हजारभन्दा कम छ भन्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात नगरपालिकामा (१७.१%) भन्दा गाउँपालिकामा (२४.०%) बसोबास गर्नेहरूमा धेरै रहेको छ । त्यसैगरी, औसत मासिक घरायसी आम्दानी रु २० हजार देखि ३९ हजार ९ सय ९९ सम्म रहेको सम्म भएका मानिसहरूको अनुपात नगरपालिकामा (२५.२%) भन्दा गाउँपालिकामा (१८.८%) कम रहेको छ । लुम्बिनी प्रदेशका पहाडी भेगमा र तराई भेगमा बसोबास गर्ने मानिसको औसत घरायसी आम्दानीमा खासै फरक देखिएको छैन । जात/जातीयताको आधारमा हेर्दा, ७९.१% मधेशी दलित र ७९.७% मधेशी जाति (स्तर-२) ले आफ्नो मासिक घरायसी आम्दानी रु २० हजार भन्दा कम रहेको उल्लेख गरेका छन् ।

घरपरिवारको आम्दानीमा आएको परिवर्तन

गत वर्षको तुलनामा अधिकांश (६९.४%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो घरपरिवारको आम्दानीमा सन् २०२२ मा कुनै परिवर्तन नभएको उल्लेख गरेका छन् । यद्यपि, सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूमध्ये (१०%) ले आफ्नो घरपरिवारको आम्दानी घटेको उल्लेख गरेका छन् भने २०.२% उत्तरदाताहरूले आफ्नो घरपरिवारको आम्दानी बढेको उल्लेख गरेका छन् । सर्वेक्षणका पहिलो तीन वर्षहरूमा लुम्बिनी प्रदेशका करीब एक चौथाई उत्तरदाताहरूले आफ्नो घरपरिवारको औसत मासिक आम्दानी बढेको उल्लेख गरेका थिए भने सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो अंशमा केहि गिरावट आएको छ ।

सन् २०२२ मा आफ्नो घरपरिवारको आम्दानी बढेको उल्लेख गर्नेहरूको हिस्सा घटेता पनि आफ्नो घरपरिवारको आम्दानी घटेको उल्लेख गर्नेहरूको भन्दा दोब्बर रहेको छ । आफ्नो घरायसी आम्दानी घटेको बताउने उत्तरदाताहरूको अनुपातमा सन् २०२० र सन् २०२२ मा खासै भिन्नता देखिएको छैन (क्रमशः ९% र १०%) । सन् २०१७ मा ३८.४% उत्तरदाताहरूले गएको एक वर्षमा आफ्नो घरपरिवारको आम्दानीमा वृद्धि भएको उल्लेख गरेका थिए भने सन् २०१८ र सन् २०२० उत्तरदाताहरूको हिस्सा स्थिर (क्रमशः ३४.४% र ३४.५%) रहेको थियो । सन् २०२० मा आफ्नो घरपरिवारको आम्दानीमा वृद्धि भएको उल्लेख गर्ने ३४.५% उत्तरदाताहरूको हिस्सामा १४.३% अंकले गिरावटआई सन् २०२२ मा २०.२% पुगेको छ । सर्वेक्षणका वर्षहरूमा, घरायसी आय उस्तै रहेको बताउने उत्तरदाताहरूको अंशमा वृद्धि भएको छ (सन् २०१७ मा ४५.६%, सन् २०१८ मा ५२.८%, सन् २०२० मा ५५.६% र सन् २०२२ मा ६९.४%) ।

घरपरिवारको आम्दानीमा आएको परिवर्तन, वर्ष अनुसार

चित्र ६.२२ : Q-G5. गएको एक वर्षमा तपाईंको घर परिवारको आम्दानीमा कस्तो परिवर्तन भएको छ ?
(संख्या = १००८) (भन्नु चाहान्नु भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

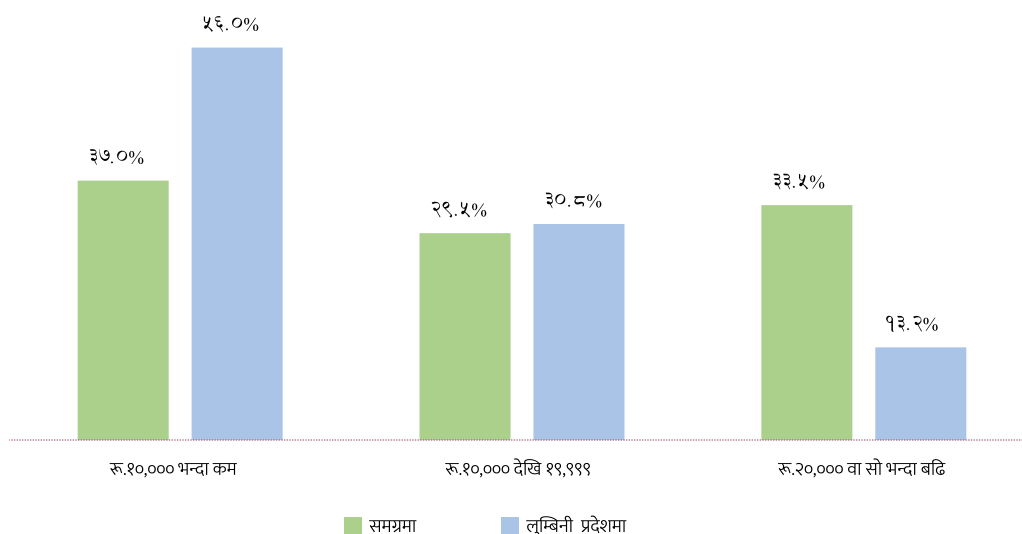
व्यक्तिगत आम्दानी

घरपरिवारको मासिक आम्दानीबाहेक, सर्वेक्षणमा उत्तरदाताहरूको व्यक्तिगत मासिक आयको बारेमा पनि प्रश्न सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशमा उत्तरदाताहरूको ठुलो हिस्सा (३४.४%) ले या जवाफ दिन अस्वीकार गरे या त मासिक आयको

कुनै स्रोत नभएको उल्लेख गरेका छन् । यस्तो जवाफ दिने उत्तरदाताहरू मुख्यतया विद्यार्थी र कृषि वा घरायसी काममा संलग्न व्यक्तिहरू रहेका छन् । पुरुषहरूको तुलनामा लगभग दोब्बर महिला उत्तरदाताहरूले व्यक्तिगत मासिक आमदानीको जवाफ दिन अस्वीकार गरेका छन् ।

लुम्बिनी प्रदेशमा १३.२% उत्तरदाताहरूले रु २० हजार वा सोभन्दा माथि आफ्नो व्यक्तिगत मासिक आमदानी भएको उल्लेख गरेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशको उत्तरदाताहरूको यो हिस्सा सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा समावेश गरिएको समग्र उत्तरदाताहरूले उल्लेख गरेको हिस्सा (३३.५%) भन्दा २०.३% अंकले कम रहेको छ । लुम्बिनी प्रदेशमा रु १० हजार भन्दा कम आमदानी गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा (५६%) सन् २०२२ को सर्वेक्षणमा समावेश गरिएको समग्र उत्तरदाताहरूले उल्लेख गरेको हिस्सा (३७.०%) भन्दा १.५ गुणाले बढी रहेको छ । जबकि, लुम्बिनी प्रदेशमा रु १० हजार देखि १९ हजार ९ सय ९९ को बीचमा कमाई गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा (३०.८%), राष्ट्रिय स्तरको हिस्सा २९.५% संग लगभग समान रहेको छ ।

व्यक्तिगत आय, सन् २०२२

चित्र ६.२३: Q-G6C. गएको एक वर्षमा तपाइको आफ्नो मासिक आमदानी लगभग कति जति थियो ?
(संख्या = ६६१) ('भन्न चाहान्न' भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

ग्रामीण नगरपालिका (१३%) र शहरी नगरपालिका (१३.३%) मा रु२० हजार भन्दा बढी आमदानी गर्ने उत्तरदाताहरूको अंशमा कुनै उल्लेखनीय भिन्नता देखिएको छैन । लुम्बिनी प्रदेशमा नगरपालिकाका उत्तरदाताहरू मध्ये एक तिहाई भन्दा अलि बढी (३४.३%) ले आफ्नो व्यक्तिगत आमदानी रु१० हजार देखि १९ हजार ९ सय ९९ को बीचमा रहेको बताए जुन गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने (२६.८%) उत्तरदाताहरूले उल्लेख गरेको भन्दा ७.५% अंकले बढी हो । त्यसैगरी, लुम्बिनी प्रदेशको गाउँपालिकाका (६०.३%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो औसत मासिक आय रु १० हजार भन्दा कम रहेको बताए ।

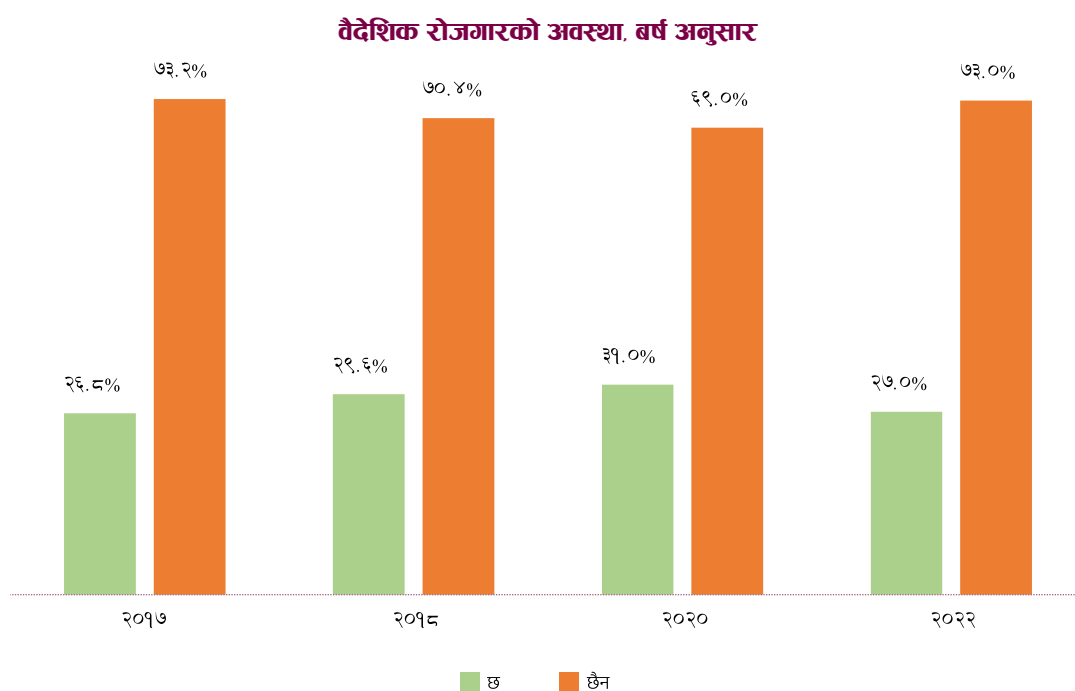
तराईका ३२.९% उत्तरदाताहरूले आफ्नो व्यक्तिगत आमदानी रु १० हजार देखि रु २० हजार स्तरमा बीचको रहेको बताएका छन् । त्यसैगरी, पहाडमा बसोबास गर्ने १०.७% उत्तरदाताहरूले र तराईमा बसोबास गर्ने १४.३% उत्तरदाताहरूले आफ्नो व्यक्तिगत आमदानी रु२० हजार वा सोभन्दा बढी रहेको उल्लेख गरेका छन् । पहाडका (६३.२%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो औसत मासिक आमदानी रु१० हजार भन्दा कम रहेको उल्लेख गरेका छन् , जबकि, उत्तरदाताहरूको यो अनुपात तराईमा ५२.९% रहेको छ ।

लुम्बिनी प्रदेशमा, जातीय समुहका आधारमा, पहाडी दलित समुदायका (७०.२%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा पहाडी आदिवासी/जनजाति समुदायका कम (४७.२%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो औसत मासिक आमदानी रु १० हजार भन्दा कम रहेको उल्लेख गरेका छन् । त्यस्तै, २०.२% पहाडी आदिवासी/जनजाति र ७.५% मधेसी आदिवासी/जनजाति समुदायका उत्तरदाताहरूको व्यक्तिगत आय रु२० हजार भन्दा बढी रहेको छ । व्यक्तिगत आय, शिक्षाको उच्च स्तरसंग पनि सम्बन्धित रहेको देखिन्छ । उदाहरणको लागि, स्नातक र सो भन्दा माथिको शिक्षा भएको ३५.७% उत्तरदाताहरूले आफ्नो व्यक्तिगत

आम्दानी रु२० हजार भन्दा बढी रहेको उल्लेख गरेका छन् भने प्राथमिक शिक्षा भएकाहरू मध्ये ७७% उत्तरदाताहरूले मात्र आफ्नो व्यक्तिगत आम्दानी रु२० हजारभन्दा बढी भएको उल्लेख गरेका छन् ।

६.३ वैदेशिक रोजगार र विप्रेषण

लुम्बिनी प्रदेशमा करीब पाँचमध्ये एक (२७.०%) उत्तरदाताले आफ्नो परिवारको कम्तीमा एक सदस्य विदेशमा काम गर्न गएको उल्लेख गरेका छन् । जबकि, करीब तीन-चौथाई (७३%) उत्तरदाताहरूले उनीहरूको परिवारका कोही पनि हाल वैदेशिक रोजगारीमा नगएको जानकारी दिएका छन् । अघिल्लो दुई सर्वेक्षण बर्ष सन् २०१८ र सन् २०२० मा (क्रमशः रहेको २९.६% र ३१.०%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा सन् २०२२ मा आफ्नो परिवारका सदस्यहरू विदेशमा काम गरेको बताउने उत्तरदाताहरूको हिस्सा घटेर २७% पुगेको छ ।

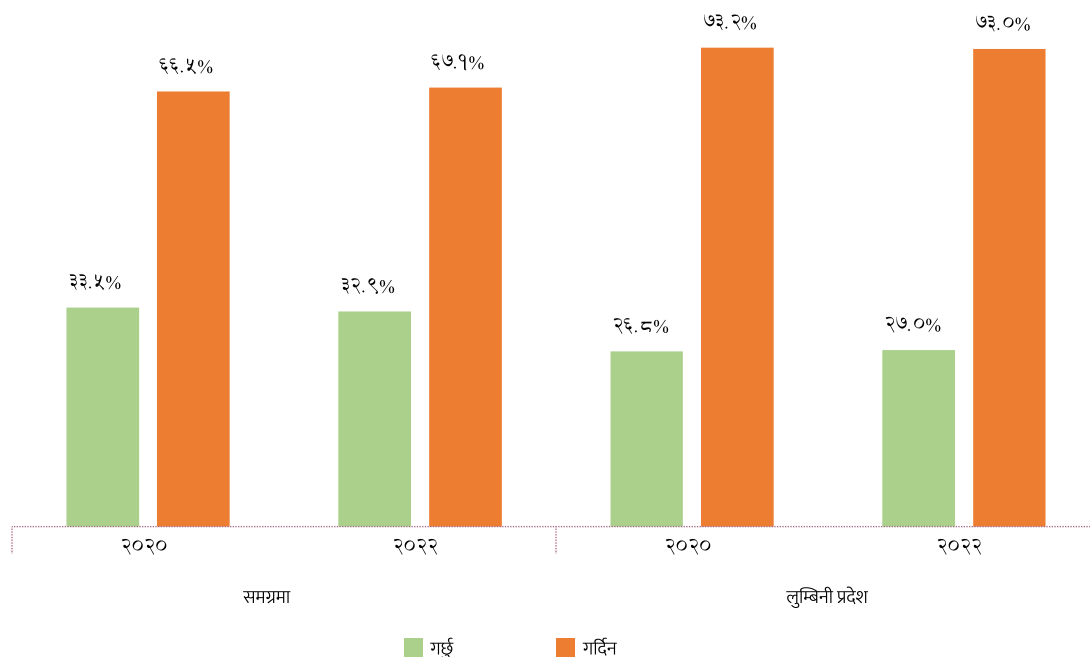

चित्र ६.३.१: Q-G12. तपाईंको परिवारको कोही सदस्य कामको सिलसिलामा हाल विदेशमा हुनुहुन्छ ? (संख्या = १००८) (भन्न चाहान्न भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

आफ्नो परिवारको कम्तीमा एक जना सदस्य विदेशमा काम गरिरहेका छन् भन्ने जवाफ दिएका २७% उत्तरदाताहरूलाई उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले विदेशमा कुनै समस्या भोग्नुपरेको थियो कि भनेर सोधिएको थियो । अधिकांश (९४.९%) उत्तरदाताहरूले उनीहरूको परिवारका सदस्यहरूले विदेशमा कुनै समस्या भोग्नु नपरेको बताएका छन् । उत्तरदाताहरूको सानो हिस्साले चाहिँ उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले विदेशमा सहमति भएको भन्दा कम तलब पाएको (२.४%), शारीरिक चोटपटक वा बिरामी (१.७%), सहमति भएको भन्दा फरक काम पाएको (०.९%) र चरम कामको अवस्था (०.७%) जस्ता समस्या भोग्नुपरेको उल्लेख गरेका छन् ।

लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई यस सर्वेक्षणमा उनीहरूले आफ्ना परिवारका सदस्य, साथीभाई, आफन्त वा आफूले चिनेका कोही व्यक्तिहरूलाई वैदेशिक रोजगारीमा जान प्रोत्साहित गरे कि गरेनन् भनेर बुझ्ने प्रयास पनि गरिएको थियो । अघिल्लो बर्ष सन् २०२० को २६.८% उत्तरदाताहरूको तुलनामा सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशका २७% उत्तरदाताहरूले आफूले चिनेका मानिसलाई (परिवारका सदस्य, साथीभाई, आफन्त र अन्य व्यक्तिहरूलाई) वैदेशिक रोजगारीमा जान प्रोत्साहन गर्ने गरेको अनुपातमा कुनै उल्लेखनीय परिवर्तन नआएको देखिन्छ । राष्ट्रिय स्तरको तुलनामा लुम्बिनी प्रदेशका कम उत्तरदाताहरूले आफ्ना परिवारका सदस्य, साथीभाई, आफन्त र चिनेका व्यक्तिलाई वैदेशिक रोजगारीमा जान प्रोत्साहन गर्ने गरेको देखिन्छ ।

वैदेशिक रोजगारीमा जान प्रोत्साहित गर्ने, बर्ष अनुसार

चित्र ६.३.२ : Q-G12.4. के तपाईंले तपाईंको परिवारका सदस्य वा तपाईंले चिनेका अन्य व्यक्तिहरूलाई विदेशमा रोजगार खोज्न प्रोत्साहित गर्नुहुन्छ ? (संख्या = १००८) (भन्न चाहन्न भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

रेमिट्यान्स (विप्रेषण)

सर्वेक्षणको तथ्याङ्कले लुम्बिनी प्रदेशमा नेपाल बाहिरबाट विप्रेषण पाउने नेपालीहरूको संख्या घटिरहेको देखाएको छ भने नेपाल भित्रैबाट विप्रेषण पाउने नेपालीहरूको संख्यामा बृद्धी भई रहेको देखाएको छ । देशबाहिर बाट मात्र विप्रेषण पाउने नेपालीहरूको हिस्सा सन् २०२० मा २३.५% रहेकोमा सन् २०२२ मा यो अनुपातमा ३.५% अंकले घटी २०% पुगेको छ । यसैबीच, २०.५% ले उत्तरदाताहरूले सन् २०२२ मा नेपालभित्र बाट रेमिट्यान्स प्राप्त गरेको उल्लेख गरेका छन्, जुन सन् २०२० मा रहेको ११.८% को तुलनामा थोरै बढेको छ ।

रेमिट्यान्स (विप्रेषण) पाउने संख्या, बर्ष अनुसार

बर्ष	देशभित्र बाट मात्र छ	देशबाहिर बाट मात्र छ	देशभित्र र बाहिर दुवैबाट छ	रेमिट्यान्स रकम प्राप्त भैनसकेको	लागु नहुने	थाहा छैन
२०२०	११.८%	२३.५%	३.२%	९.९%	५१.४%	०.२%
२०२२	२०.५%	२०.०%	३.८%	४.४%	५०.७%	०.६%

तालिका ६.३.१: Q-G13. विगत एक वर्षमा तपाईंले वा तपाईंको परिवारका सदस्यहरूले देश बाहिर वा भित्रबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गर्नुभएको छ ? (संख्या=१००८)^{१६} (भन्न चाहन्न भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

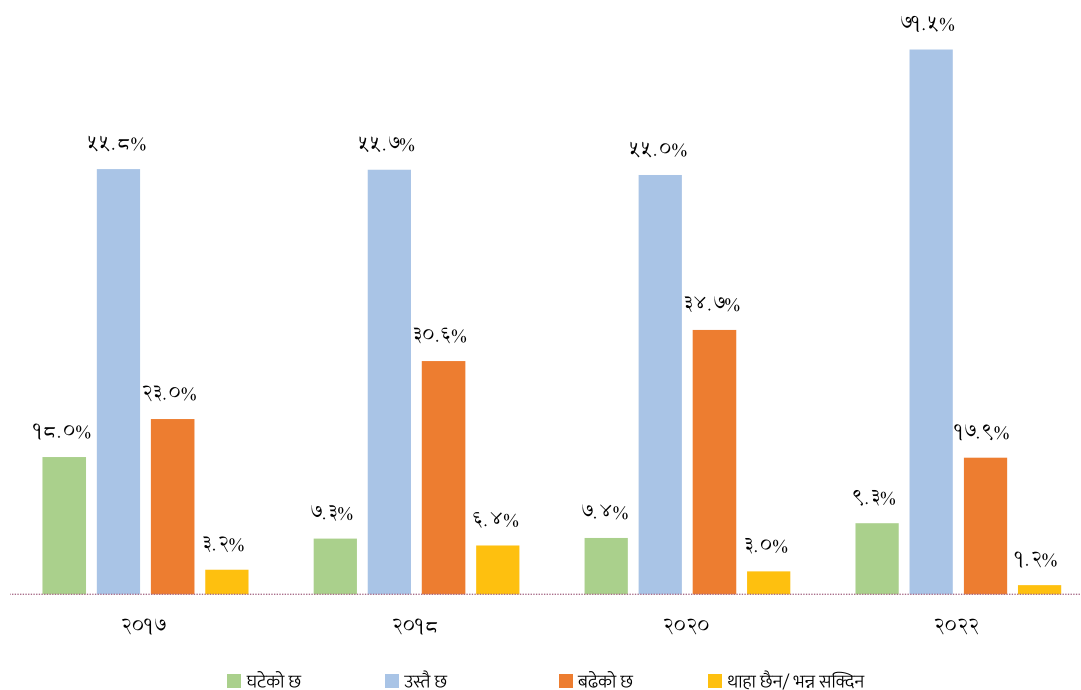
लुम्बिनी प्रदेशका पहाडी दलित उत्तरदाताहरू मध्ये (४०%) ले देशबाहिर र ६% ले देशभित्रबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गर्ने गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी, लुम्बिनी प्रदेशका करीब एक चौथाई (२३.३%) पहाडी जाति उत्तरदाताहरूले देश भित्रबाट र २४.८% ले देश बाहिरबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गरेका छन् । लुम्बिनी प्रदेशमा नगरपालिकामा बसोबास गर्नेहरूको तुलनामा गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने धेरै उत्तरदाताहरूले देशभित्र र बाहिरबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गर्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, लुम्बिनी प्रदेशको तराईमा बसोबास गर्ने मानिसको तुलनामा पहाडी क्षेत्रका धेरै बासिन्दाले देशभित्र र बाहिरबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

१६ सन् २०१७ र सन् २०१८ मा उत्तरदाताहरूलाई "के तपाईं वा तपाईंको परिवारले देशभित्र वा बाहिरबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गर्नुभएको थियो ?" भनेर सोधिएको थियो, तर सन् २०२० र सन् २०२२ मा उनीहरूलाई "विगत एक वर्षमा तपाईं वा तपाईंको परिवारका सदस्यहरूले देशबाहिर वा भित्रबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गर्नुभएको थियो ?" भनेर सोधिएको थियो ।

रेमिट्यान्स (विप्रेषण) मा परिवर्तन

सर्वेक्षणमा ४४.३% उत्तरदाताहरूले देशभित्र, देशबाहिर वा दुबैबाट रेमिट्यान्स प्राप्त गरेको उल्लेख गरेका छन् । उनीहरूलाई गएको बर्ष र अहिलेको तुलना गर्नुपर्दा तपाईंको आफ्नो घरपरिवारले प्राप्त प्राप्त गरेको रेमिट्यान्समा कुनै परिवर्तन भएको छ कि भनेर प्रश्न सोधिएको थियो । सन् २०२२ मा, लुम्बिनी प्रदेशका १७.९% उत्तरदाताहरूले आफूले प्राप्त गर्ने रेमिट्यान्स रकम बढेको उल्लेख गरेका छन् । यद्यपि, उत्तरदाताहरूको यो अनुपात बिगतका तीन सर्वेक्षण बर्षहरूको भन्दा कम रहेको छ । सन् २०१७ मा २३.३% उत्तरदाताहरूले आफ्नो घरपरिवारले प्राप्त प्राप्त गरेको रेमिट्यान्स रकम बढेको उल्लेख गरेका थिए भने सन् २०१८ मा ३०.६% र सन् २०२० मा ३४.७% उत्तरदाताहरूले आफ्नो घरपरिवारले प्राप्त प्राप्त गरेको रेमिट्यान्स रकम बढेको उल्लेख गरेका थिए । त्यसैगरी, देशभित्र, देशबाहिर वा दुबैबाट प्राप्त गर्ने रेमिट्यान्स घटेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा क्रमशः घट्दै गएता पनि सन् २०२२ मा भने केहि बृद्धी भएको छ (सन् २०१७ मा १८% रहेकोमा सन् २०१८ र सन् २०२० मा घटेर ७.४% पुगेकोमा सन् २०२२ मा भने केहि बृद्धी भएर ९.३% पुगेको छ) । आफूले प्राप्त गरेको रेमिट्यान्समा कुनै परिवर्तन नभई उस्तै रहेको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा बिगतका तीन सर्वेक्षणका बर्षहरूमा ५५% को हाराहारीमा स्थिर रहेको मा सन् २०२२ मा यो हिस्सामा बृद्धिभई ७१.५% पुगेको छ ।

रेमिट्यान्स (विप्रेषण) मा परिवर्तन, बर्ष अनुसार

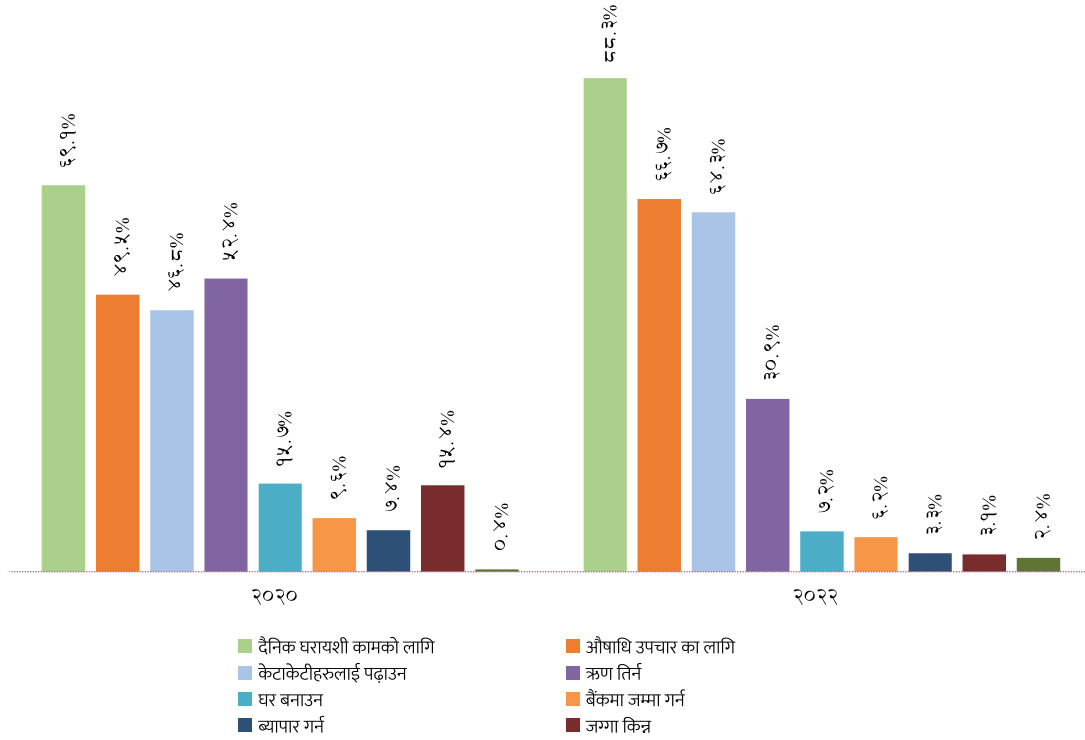
चित्र ६.३३ : Q-G14. अधिल्लो वर्षको तुलनामा तपाईंको घरपरिवारले प्राप्त गरेको रेमिट्यान्स रकम बढेको छ, उस्तै छ कि घटेको छ ? (संख्या = ४४७)

रेमिट्यान्स (विप्रेषण) को उपयोग

रेमिट्यान्स प्राप्त गर्ने ४४.३% उत्तरदाताहरूलाई रेमिट्यान्स रकम के प्रयोजनको लागि खर्च गर्नुभयो भनेर सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशमा ८८.३% उत्तरदाताहरूले घरपरिवारले प्राप्त गरेको रेमिट्यान्स रकमको उपयोग आफ्नो दैनिक घर खर्चका लागि प्रयोग गर्ने गरेको बताए, ६६.७% ले स्वास्थ्य सेवा र औषधोपचारमा र ६४.३% ले बालबालिकाको शिक्षामा खर्च गरेको उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी, ३०.९% उत्तरदाताहरूले ऋण तिर्न र ७.२% ले घर बनाउनको लागि रेमिट्यान्स रकम उपयोग गरेको बताएका छन् । ६.०% ले चाहिँ रेमिट्यान्सलाई बैंकमा बचतको रूपमा जम्मा गरेको जनाएका छन् ।

सन् २०२० र सन् २०२२ को बीचमा घरपरिवारले प्राप्त गरेको रेमिट्यान्सलाई घरायसी खर्च, स्वास्थ्य सेवा खर्च र बालबालिकाको शिक्षामा खर्च गरेको भन्ने उत्तरदाताहरूको हिस्सा बढेको छ भने ऋण तिर्न प्रयोग गर्ने, बैंकमा बचतको रूपमा जम्मा गर्ने र घर बनाउने उत्तरदाताहरूको अनुपात घटेको छ ।

रेमिट्यान्सको प्रयोग, बर्ष अनुसार

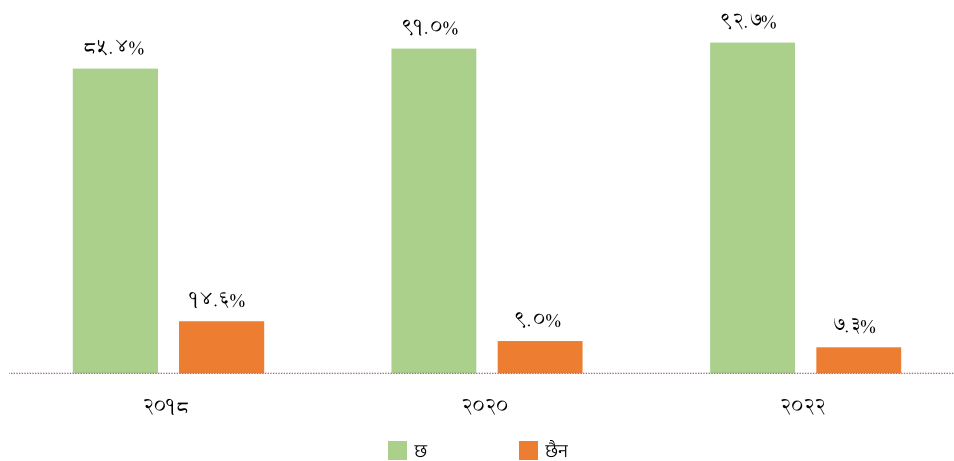

चित्र ६.३४ : Q-G14A. तपाईं वा तपाईंको परिवारका सदस्यहरुले प्राप्त गरेको रेमिट्यान्स रकम मुख्यतः कुन कामको लागि खर्च गर्नु भएको छ ? (संख्या = ४४७)

६.४ बीमाबारे जानकारी र पहुँच

उत्तरदाताहरूले विभिन्न प्रकारका बीमाहरूको बारेमा सुनेका छन् कि छैन भनेर जान्न गणकहरूले उनीहरूलाई विभिन्न आठ प्रकारका बीमाहरूको बारेमा पढेर सुनाएका थिए । लुम्बिनी प्रदेशका ९२.७% उत्तरदाताहरूले विभिन्न प्रकारका बीमाहरूको बारेमा सुनेका बताएका छन् । विभिन्न प्रकारका बीमाहरूको बारेमा सुनेका उत्तरदाताहरूको अनुपात सन् २०१८ मा ८५.४% रहेको र सन् २०२० मा बढेर ९१.०% पुगेकोमा सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो हिस्सामा अझ बृद्धिभई ९२.७% पुगेको छ ।

बीमाको बारेमा सचेतना, बर्ष अनुसार

चित्र ६.४१: Q-G21.a. के तपाईंले कहिल्यै कुनै प्रकारको बीमाको बारेमा सुनुभएको छ ? (संख्या = १००८)

लुम्बिनी प्रदेशमा सर्वेक्षणमा उल्लिखित विभिन्न आठ प्रकारका बीमाहरू मध्ये, जीवन बीमा (९१.१%), स्वास्थ्य बीमा (८९.८%) र सवारी साधन बीमा (७९.०%), सबैभन्दा लोकप्रिय रहेका छन् भने यात्रा बीमा (२६.६%), सम्पत्ति बीमा (३६.९%) र कृषि बीमा (५८.१%) सबैभन्दा कम लोकप्रिय बीमा रहेका छन् । सर्वेक्षणमा बीमाबारे जानकारी भएको उल्लेख गर्ने उत्तरदाताहरूलाई बीमा गर्नुभएको छ कि छैन भनेर पनि सोधिएको थियो । विभिन्न बीमाहरूमध्ये लुम्बिनी प्रदेशका धेरैजसो उत्तरदाताहरूले सवारी साधन बीमा (२७.५%), जीवन बीमा (२१.२%) र स्वास्थ्य बीमा (१८.१%) गरेको पाइयो ।

विभिन्न प्रकारका बीमाबारे सचेतना र स्वामित्व बर्ष अनुसार

	सन् २०१८		सन् २०२०		सन् २०२२	
	सुनेको छु	लिएको छु	सुनेको छु	लिएको छु	सुनेको छु	लिएको छु
जीवन बीमा	९७.८%	१६.१%	९७.६%	२१.८%	९१.१%	२१.२%
व्यक्तिगत/दुर्घटना बीमा	७४.४%	७.९%	८४.४%	१०.७%	७४.२%	४.७%
सवारीसाधन बीमा	७५.४%	२३.६%	८६.१%	२६.३%	७९.०%	२७.५%
स्वास्थ्य बीमा	७९.१%	९.१%	८८.९%	१६.६%	८९.८%	१८.१%
कृषि बीमा	६७.३%	०.७%	८०.०%	३.१%	५८.१%	१.३%
पशुधन बीमा	७०.८%	३.७%	८३.६%	८.१%	७७.८%	६.९%
सम्पत्ति बीमा	५३.४%	२.२%	६१.७%	२.०%	३६.९%	१.३%
यात्रा बीमा	५९.९%	३.०%	६५.६%	६.९%	२६.६%	४.४%

तालिका ६.४.१: Q-G21B.A1-H1. के तपाईंले उल्लेखित बीमाको बारेमा सुनुभएको छ ? (संख्या = ९४२) र [यदि Q-G21.B.A1-H1 मा 'सुनेको छु' भनेमा] के तपाईंले उक्त बीमा गर्नुभएको छ ? (थाहा छैन, भन्न चाहान्ना र लागु नहुने उत्तरहरूलाई समावेश गरिएका छैन)

प्राप्त तथ्यांक हेर्दा, सबै किसिमका बीमा योजनामा सहभागी हुनेहरूको संख्या बढिरहेको देखिन्छ । अरु बीमाहरूको तुलनामा सवारी साधन बीमा (सन् २०१८ मा २३.६%, सन् २०२० मा २६.३%, सन् २०२२ मा २७.५%), स्वास्थ्य बीमा (सन् २०१८ मा ९.१%, सन् २०२२ मा १८.१%) र जीवन बीमा गर्नेहरूको हिस्सा (सन् २०१८ मा १६.१% देखि सन् २०२२ मा २१.२%) उल्लेखनीय वृद्धि भएको देखिन्छ । उत्तरदाताहरूको शैक्षिक स्तरसँगै विभिन्न प्रकारका बीमाहरू प्रतिको जानकारी र सहभागीता पनि बढ्दै गएको देखिन्छ । उदाहरणका लागि, निरक्षर (१२.९%) उत्तरदाताहरूको तुलनामा स्नातक डिग्री र सोभन्दा माथि शिक्षा भएकाहरूको ४२.५% ले जीवन बीमा लिएका छन् ।

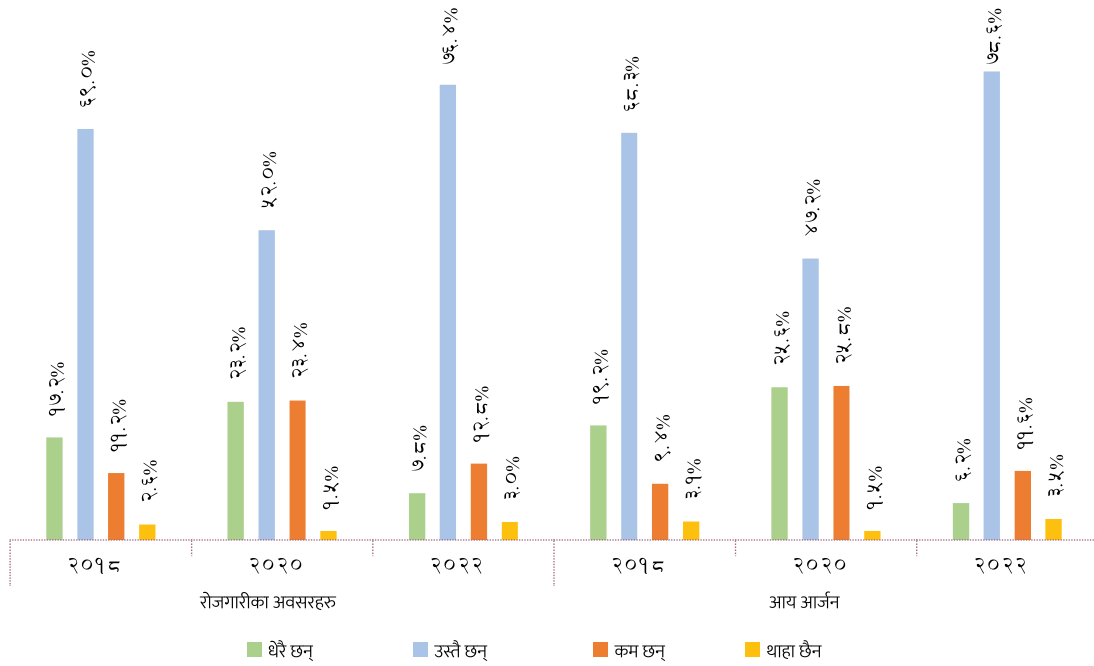
६.५ रोजगारी र आयआर्जनका अवसरहरू

स्थानीय स्तरमा रोजगारीका र आयआर्जनका अवसरहरू के कस्तो रहेको छ भनी थाहा पाउन लुम्बिनी प्रदेशका सम्पूर्ण उत्तरदाताहरूलाई यसबारेमा प्रश्न सोधिएको थियो । उत्तरदाताहरूको ठूलो हिस्सा (७६.४%) ले स्थानीय तहमा रोजगारीका अवसरहरू (७८.६%) ले आयआर्जनका अवसरहरू गत बर्ष जस्तै रहेको धारणा राखेका छन् । एक दशांश भन्दा धेरै (१२.८%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अवसरहरू घटेको विश्वास गर्छन् र लगभग समान अनुपात (११.६%) ले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा आयआर्जनका अवसरहरू पनि घटेको विश्वास गरेका छन् । अर्कोतर्फ, सन् २०२२ मा लुम्बिनी प्रदेशमा बसोबास गर्ने ७.८% उत्तरदाताहरूले गत बर्षको तुलनामा अहिले धेरै रोजगारीका अवसरहरू उपलब्ध भएको बताउछन् ।

गत बर्षको तुलनामा आफ्नो स्थानमा रोजगारीका सम्भावनाहरू बढी छन् भनी विश्वास गर्ने उत्तरदाताहरूको अनुपात उल्लेखनीय रूपमा घटेको छ । सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको सबैभन्दा कम हिस्साले उनीहरूको स्थानीय क्षेत्रमा थप रोजगारीका अवसरहरू उपलब्ध भएको महसुस गरेका छन् । उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०१८ मा १७.२% थियो र सन् २०२० मा २३.२% रहेको तर सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको यो अनुपात उल्लेखनीय रूपमा भरेर ७.८% पुगेको छ । स्थानीय स्तरमा रोजगारीको अवसरहरू कम छन् भनेर सोच्ने उत्तरदाताहरूको अंश सन् २०२० मा २३.४% रहेको मा सन् २०२२ मा उक्त अंशमा १०.६% अंकले घटी १२.८% मा भरेको छ । यसको विपरीत, रोजगारीका सम्भावनाहरू गत बर्ष जस्तै छन् भन्ने विश्वास गर्नेहरू सन् २०२० मा रहेको ५२% भन्दा सन् २०२२ मा उल्लेखनीय रूपमा बृद्धिभई ७६.४% मा पुगेको छ ।

अघिल्लो सर्वेक्षण बर्षहरूको तुलनामा लुम्बिनी प्रदेशका बसोबास गर्ने उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा आयआर्जनका अवसरहरूको उपलब्धता कम रहेको उल्लेख गरेका छन् (सन् २०१८ मा ९.४%, सन् २०२० मा केहि बृद्धिभई २५.८% र सन् २०२२ मा घटेर ११.६%) । सन् २०१८ र सन् २०२२ को तथ्यांक बीचमा तुलना गर्दा, सन् २०२२ मा उत्तरदाताहरूको सबैभन्दा कम हिस्साले स्थानीय क्षेत्रमा अधिक आय सिर्जना गर्ने अवसरहरू उपलब्ध भएको महसुस गरेका छन् । उत्तरदाताहरूको यो अनुपात सन् २०१८ मा १९.२% रहेको मा सन् २०२० मा केहि बृद्धिभई २५.६% पुगेको र सन् २०२२ मा उक्त अनुपातमा उल्लेखनीय रूपमा गिरावटआई ६.२% मा भरेको छ ।

स्थानीय क्षेत्रमा रोजगारी र आयआर्जनका अवसरहरू, बर्ष अनुसार

चित्र ६.५१: Q-G23a र Q-G23b एक बर्ष पहिला र अहिलेलाई तुलना गर्दा तपाईंको स्थानीय क्षेत्रमा रोजगारी र आय आर्जनका अवसरहरू कस्तो रहेका छन् ? (संख्या = १००८) (‘भन्नु चाहान्नु भन्ने उत्तरलाई समावेश गरिएको छैन)

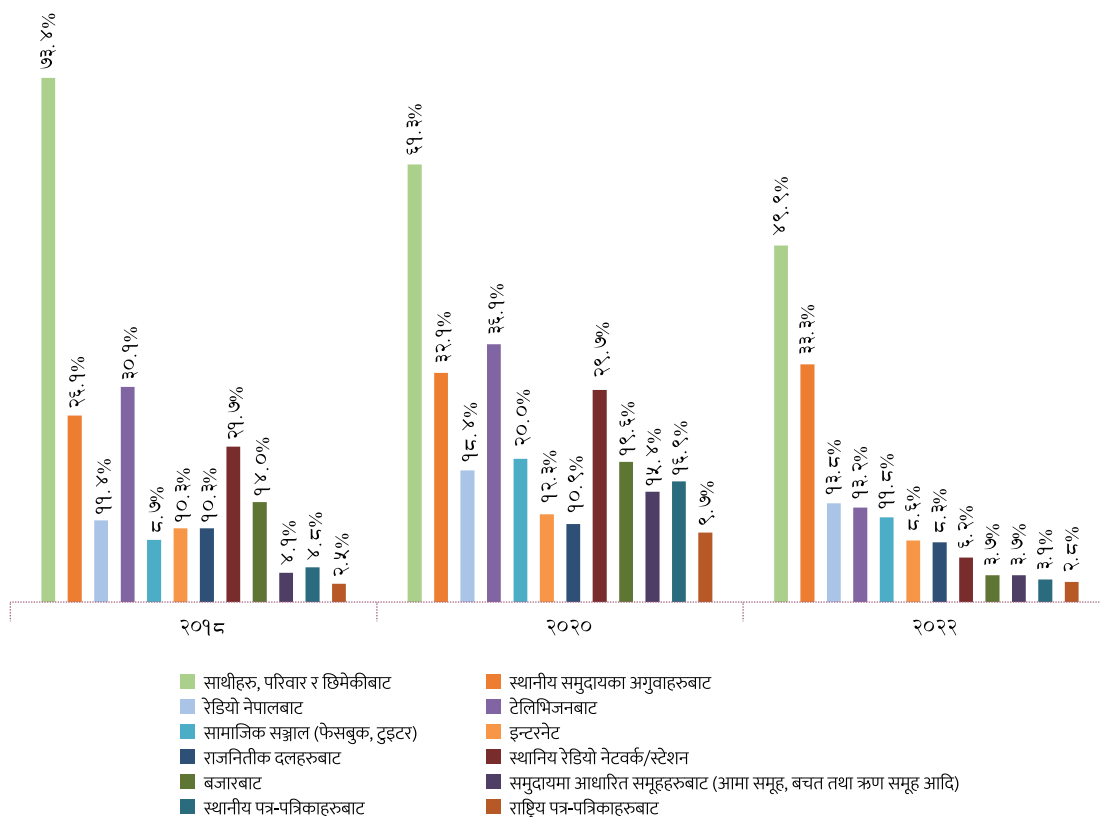
लुम्बिनी प्रदेशको तराई क्षेत्रमा बसोबास गर्ने (८.२%) र पहाडमा क्षेत्रमा बसोबास गर्ने (६.८%) मानिसले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा रोजगारी अवसरहरू बढी उपलब्ध हुने सन्दर्भमा लगभग समान धारणा राख्छन् । जबकि, पहाडी भेगका (१७.३%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा रोजगारीका अवसरहरू कम भएको धारणा राख्छन् । त्यसैगरी, पहाडी क्षेत्रका धेरै (१८.९%) उत्तरदाताहरूले तराईमा बसोबास गर्ने (९%) मानिसहरूको तुलनामा आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा कम आयआर्जनको अवसर भएको उल्लेख गरेका छन् । मध्यम उमेर समूह २५-३४ बर्षका मानिसहरू आफ्नो इलाकामा रोजगारी र आयआर्जनका अवसरहरू बढी निराशावादी छन् । १८-२४ बर्ष उमेर समूहका दशमध्ये एक जना (११.६%) ले आयआर्जनका अवसरहरूको उपलब्धता कम भएको उल्लेख गर्ने गरेका छन् भने १७.२% आफ्नो स्थानीय क्षेत्रमा रोजगारीका अवसरहरू कम भएको उल्लेख गरेका छन् ।

६.६ सुचनाको स्रोत

आफ्नो स्थानीय सरकारले बनाएका योजना, कार्यक्रम र बजेटको बारेमा जानकारी कसरी पाउनुहुन्छ भनेर सोधिएको प्रश्नमा लुम्बिनी प्रदेशका आधाजसो (४९.९%) उत्तरदाताहरूले साथीभाई, परिवार र छरछिमेकीहरू बाट स्थानीय सरकारका गतिविधिको जानकारी लिने गरेको बताएका छन् । त्यसैगरी, ३३.३% उत्तरदाताहरूले स्थानीय समुदायका अगुवाहरूबाट, १३.८% ले रेडियो नेपाल बाट, १३.२% टेलिभिजनबाट र ११.८% ले सामाजिक संजालबाट स्थानीय सरकारका गतिविधिको जानकारी पाउने बताएका छन् । त्यस्तै, १६.९% उत्तरदाताहरूले आफुले सामान्यतया स्थानीय सरकारका योजना, कार्यक्रम र बजेट बारेमा जानकारी नै नपाउने बताएका छन् ।

सन् २०२० को सर्वेक्षणसंग तुलना गर्दा, यस बर्ष सन् २०२२ मा समुदायका नेताहरू बाहेक, साथीभाई, परिवार र छरछिमेकीहरू मार्फत, टेलिभिजनबाट, रेडियो नेपाल र सामाजिक संजालबाट स्थानीय सरकारका गतिविधिको जानकारी पाउने गरेको उत्तरदाताहरूको अनुपात घटेको छ । सामान्यतया स्थानीय सरकारका योजना, कार्यक्रम र बजेटबारे जानकारी नै नपाउने बताउने उत्तरदाताहरूको संख्या सन् २०२० मा रहेको ८% को तुलनामा दोब्बर अंकले बृद्धिभई सन् २०२२ मा १६.९% पुगेको छ ।

स्थानीय सरकारका गतिविधिहरूको जानकारीको स्रोत बर्ष अनुसार

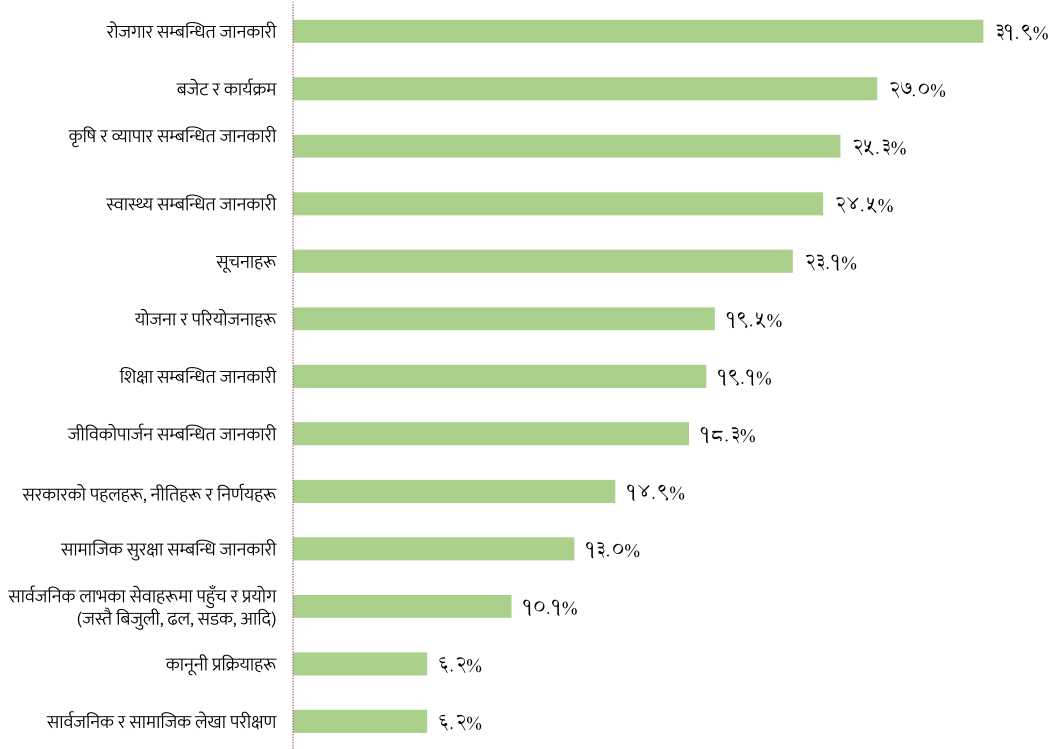
चित्र ६.६.१ : Q-H5. सामान्यता तपाईं स्थानीय सरकारका योजनाहरू, कार्यक्रमहरू र बजेटको बारेमा जानकारी कसरी प्राप्त गर्नुहुन्छ ? (संख्या = १००८)

उच्चस्तरको शिक्षा भएका उत्तरदाताहरूले सामाजिक सञ्जाललाई सूचनाको मुख्य स्रोतको रूपमा मान्छन्, त्यसपछि साथीभाई, परिवार र छिमेकीहरू र टेलिभिजनलाई आफ्नो सूचनाको मुख्य स्रोत मान्छन् । यसको विपरीत, कुनै पनि शिक्षा नभएका वा औपचारिक शिक्षा नभएका उत्तरदाताहरूले आफ्ना साथीभाई, परिवार र छिमेकीहरू, स्थानीय समुदायका नेताहरू र स्थानीय रेडियोहरूबाट स्थानीय सरकारका गतिविधिको जानकारी लिने मुख्य स्रोत मान्छन् । त्यसैगरी, उच्च आय वर्गका उत्तरदाताहरूले टेलिभिजनलाई आफ्नो सूचनाको मुख्य स्रोतको रूपमा उद्भूत गरेका छन् । जबकि, न्यून आय समूहकाहरूले साथी, परिवार र छिमेकीहरू उनीहरूको जानकारीको मुख्य स्रोत भएको बताउँछन् । युवाहरूले साथीहरू, परिवार र छिमेकीहरू, सामाजिक सञ्जाल र इन्टरनेटबाट जानकारी प्राप्त गर्ने उल्लेख गरेका छन् ।

सार्वजनिक गर्नुपर्ने सूचनाका प्रकारहरू

लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरूलाई, स्थानीय गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूले जनतालाई के कस्तो किसिमका जानकारीहरू नियमित रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्छ भनेर राय लिन प्रश्न सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशको लगभग एक-तिहाई (३१.९%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूले जनतालाई रोजगार सम्बन्धी जानकारी नियमित रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्ने उल्लेख गरेका छन् भने २७% उत्तरदाताहरूले बजेट र कार्यक्रम सम्बन्धी र २५.३% उत्तरदाताहरूले कृषि र व्यापार सम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराउनुपर्ने भनेका छन् । त्यसैगरी, २४.५% ले स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी, २३.९% ले सुचनाहरू, १९.५% ले योजना र परियोजना सम्बन्धी र १९.९% उत्तरदाताहरूले शिक्षासम्बन्धी जानकारी नियमित रूपमा जानकारी दिनुपर्ने उल्लेख गरेका छन् ।

स्थानीय पालिकाले सार्वजनिक गर्नुपर्ने सूचनाका प्रकारहरू

चित्र ६.६.२ : Q-H6. तपाईंको नगरपालिका, गाउँपालिकाले जनतालाई कस्तो किसिमको सूचना नियमित रूपमा उपलब्ध वा सार्वजनिक गरिस जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८)

स्थानीय सरकारले सार्वजनिक गरेको सूचनाप्रति सन्तुष्टि

स्थानीय सरकारले सार्वजनिक गरेका सूचनाहरूमाति लुम्बिनी प्रदेशका उत्तरदाताहरू कतिको सन्तुष्ट छन् भनी बुझ्न उत्तरदाताहरूलाई प्रश्न सोधिएको थियो । जवाफमा, उत्तरदाताहरूको ठुलो हिस्सा (५५.६%) ले आफ्नो स्थानीय सरकारले उपलब्ध गराएका सूचना तथा जानकारीबाट आफुहरू सन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । लगभग ३३.५% उत्तरदाताहरू भने असन्तुष्ट रहेको बताएका छन् । यसैगरी, करीब दशमध्ये एक (१०.९%) ले भने पालिकाले उपलब्ध गराउने सूचनाहरू प्रति सन्तुष्ट वा असन्तुष्टको बारेमा बोल्न नचाहेको वा थाहा नभएको बताएका छन् ।

लुम्बिनी प्रदेशमा उत्तरदाताहरूको सानो हिस्सा (२.५%) ले मात्र स्थानीय सरकारबाट जानकारी लिन प्रयास गरेको बताएका छन् । उनीहरू मध्ये केही (३२.९%) ले स्थानीय सरकारको बजेट तथा कार्यक्रम सम्बन्धी, कृषि तथा व्यापार सम्बन्धी (३०.५%), शिक्षा सम्बन्धी (२७%), योजना र परियोजना सम्बन्धी (२५.७%), स्वास्थ्य सम्बन्धी (१७.५%), सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी (१६.६%), सार्वजनिक लाभ सेवाहरूमा पहुँच र प्रयोग सम्बन्धी (विद्युत, ढल, सडक, आदि) (१३.९%) र स्थानीय सूचनाहरू सम्बन्धी (११.४%) जानकारी प्राप्त गर्ने प्रयास गरेको बताएका छन् ।

धेरैजसो (४२.५%) उत्तरदाताहरूले स्थानीय राजनीतिक नेताहरूको सहयोगबाट सूचनामा पहुँच गर्ने प्रयास गरेको बताएका छन् । त्यसपछि, ३६.९% उत्तरदाताहरूले सम्बन्धित सरकारी निकायबाट, १६.२% ले साथीभाई, परिवार र छरछिमेकीहरूबाट र १५.७% ले सरकारी वेबसाइट मार्फत् सूचनामा पहुँच गर्ने प्रयास गरेको उल्लेख गरेका छन् । सूचना प्राप्त गर्न प्रयास गर्ने उत्तरदाताहरूमध्ये, ३५.९% उत्तरदाताहरूले आवश्यक जानकारी प्राप्त गरेको उल्लेख गरेका छन् । १४.६% उत्तरदाताहरूले एकै भ्रमणमा जानकारी प्राप्त गरेको भनेर उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी, ११.९% उत्तरदाताहरूले सूचना दिने सरकारी कर्मचारीहरू धेरै सहयोगी भएको उल्लेख गरेका थिए भने ११.६% ले सूचना दिने सम्बन्धित अधिकारीहरू पाउन सजिलो भएको उल्लेख गरेका छन् । त्यस विपरीत, १९.१% उत्तरदाताहरूले भने सरकारी अधिकारीहरूले असहयोग गरेको उधृत गरेका छन् । त्यसैगरी, ७% उत्तरदाताहरूले उपलब्ध गराइएको जानकारी पुरानो भएको र ९% ले सरकारी अधिकारीहरूसँग प्रश्नको जवाफ दिन पर्याप्त ज्ञान नभएको बताएका छन् ।

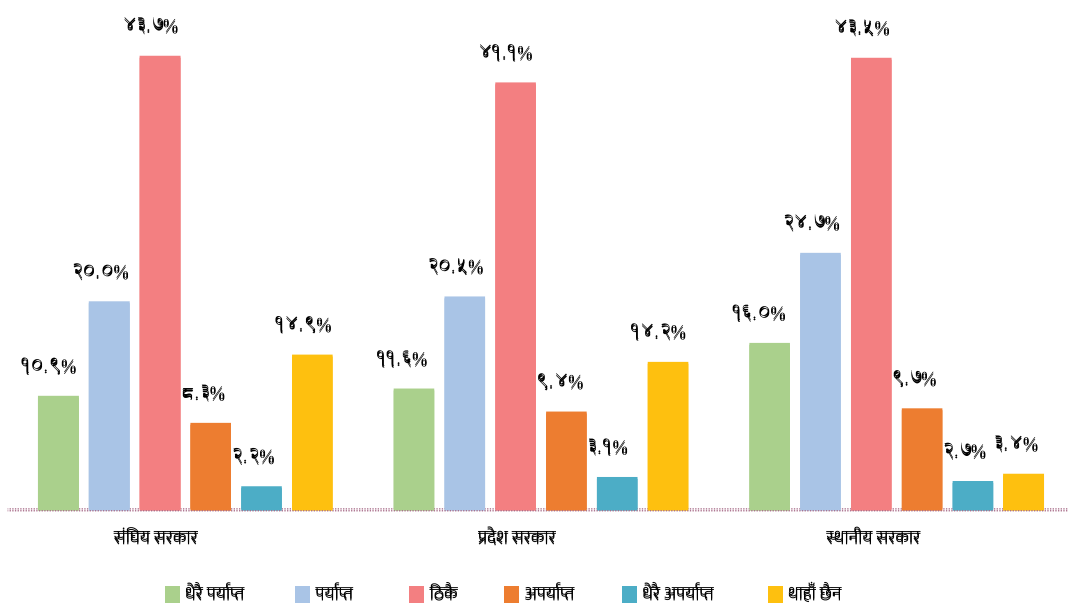
७. कोरोना महामारीको अनुभव र असर

७.१ कोरोना महामारी व्यवस्थापनमा सरकारको भूमिका

कोरोना महामारीको समयमा तीनै तहका सरकारले कोभिड-१९ को रोकथाम तथा नियन्त्रण र यसबाट परेको सामाजिक आर्थिक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न विविध कार्यक्रमहरू लागू गरेका थिए । सर्वेक्षणमा सबै उत्तरदाताहरूलाई सरकारको उक्त भूमिका पर्याप्त थियो कि थिएन भनी सोधिएको थियो ।

लुम्बिनी प्रदेशका धेरैजसो उत्तरदाताहरूले तीनै तहका सरकारले खेलेको भूमिका ठिकै/उपयुक्त रहेको उल्लेख गरेका छन् भने ४०.७% ले स्थानीय तहको भूमिकालाई "पर्याप्त" वा "धेरै पर्याप्त" भएको विश्वास व्यक्त गरे । उत्तरदाताहरूको एक सानो हिस्सा (९.७%) ले चाहिँ सरकारको भूमिका "अपर्याप्त" र २.७% उत्तरदाताहरूले स्थानीय सरकारको भूमिका "धेरै अपर्याप्त" भएको उल्लेख गरे (चित्र ७.१.१) ।

कोरोना महामारी व्यवस्थापनमा सरकारको भूमिका

चित्र ७.१.१: Q-13. कोरोना संकट व्यवस्थापन वा समाधानमा सरकारले गरेको काम वा निभाएको भूमिका कतिको पर्याप्त थियो जस्तो लाग्छ ? (संख्या = १००८) (भन्ने चाहन्छन् भन्ने उत्तरदाताको उत्तरलाई यहाँ समावेश गरिएको छैन)

सरकारले गरेको कामको मुल्याङ्कन

कोरोना संक्रमण कम गर्न र यसलाई फैलिन नदिन सरकारले गरेका विभिन्न प्रयासलाई कसरी मुल्यांकन गर्नुहुन्छ भनी उत्तरदाताहरूलाई सोधिएको थियो । यसमा उत्तरदाताले शून्यदेखि दशसम्मको नम्बर दिन सक्थे । शून्यले सरकारले गरेका प्रयास एकदमै अप्रभावकारी रहेको जनाउँ थियो भने पाँचले न त प्रभावकारी न अप्रभावकारी र दशले एकदमै प्रभावकारी रहेको जनाउँ थियो ।

सन् २०२२ मा अधिकांश उत्तरदाताहरूले कोरोना संक्रमण कम गर्न र यसलाई फैलिन नदिन सरकारले गरेका विभिन्न प्रयास र उपायहरूलाई "प्रभावकारी" भएको मान्दछन् (तालिका ७.१.१) । यस सम्बन्धमा उत्तरदाताहरूको मतलाई हेर्दा, सरकारले गरेका विभिन्न रोकथाम र नियन्त्रणका उपायहरूमध्ये मास्कको प्रयोग र सामाजिक दूरी धेरै प्रभावकारी (औसत ८.३५ अंक) रहेको मान्दछन् भने हिड्डुल र यात्रामा लगाएको प्रतिबन्ध पनि दोस्रो (औसत ८.०७ अंक) प्रभावकारी उपाय रहेको मान्दछन् ।

कोरोना संक्रमण कम गर्न र यसलाई फैलिन नदिन सरकारले गरेका प्रयासलाई मुल्यांकन

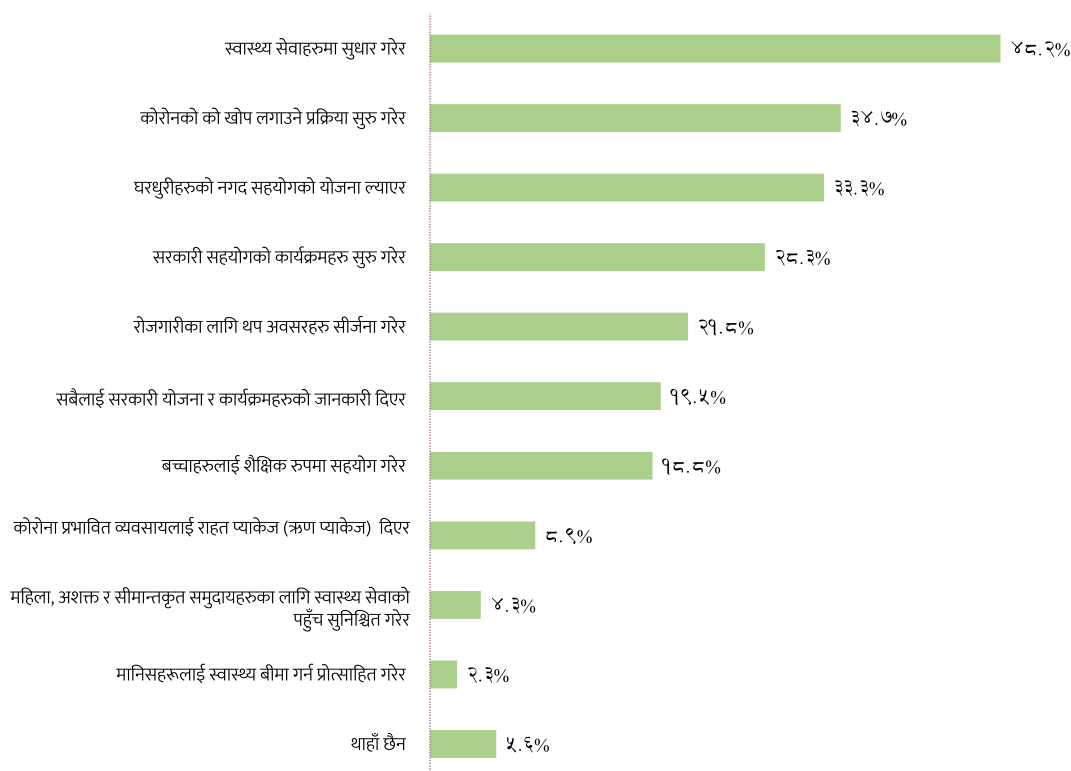
	कोरोना भाइरस फैलिन नदिन हिड्डुल र यात्रामा प्रतिबन्ध लगाएको	संक्रमण रोकन मास्कको प्रयोग र सामाजिक दूरीको नियम लागु गरेको	व्यापार व्यवसाय बन्द गराएको/ खुलाएको	कोरोनाको परिक्षण सुविधा उपलब्ध गराएको	क्वारेन्टिन सुविधा उपलब्ध गराएको	कोरोनाउपचार (अस्पताल/ आईसीयू बेड, आदि) को व्यवस्था	जीविकोपार्जनको माध्यम वा आयस्रोत गुमाएका कमजोर/ जोखिममा रहेका मानिस/ समुदायलाई सहायता	प्रवासी कामदारहरूलाई नेपाल फर्काउन गरेको प्रयास
संख्या	१००८	१००८	१००८	१००६	१००६	९९४	१००८	९४९
औसत	८.०७	८.३५	६.८२	७.३३	६.९९	६.४३	६.२२	६.५७

तालिका ७.१.१: Q-14.A-H. कोरोना संक्रमण कम गर्न र यसलाई फैलिन नदिन सरकारले गरेका उल्लेखित प्रयासलाई तपाईं कसरी मुल्यांकन गर्नुहुन्छ? (भन्न चाहन्न भन्ने उत्तरदाताको उत्तरलाई यहाँ समावेश गरिएको छैन)

सामाजिक-आर्थिक पुनर्स्थानमा सरकारसंगको अपेक्षा

कोरोना महामारीले सिर्जना गरेको आर्थिक-सामाजिक कठिनाईलाई कम गर्न र महामारीबाट प्रभावित सामाजिक-आर्थिक अवस्थालाई माथि उठाउन सरकारले कुन-कुन क्षेत्रमा बढी काम गर्नुपर्छ भनी सबै उत्तरदाताहरूलाई सोधिएको थियो । जवाफमा, लुम्बिनी प्रदेशका भन्डै आधा (४८.२%) उत्तरदाताहरूले स्वास्थ्य सेवालाई सुधार गरेर, (३४.७%) ले कोरोनाको खोप लगाउने कार्यलाई तीव्रता दिएर र ३३.३% उत्तरदाताहरूले घरधुरीहरूलाई नगद सहयोगको योजना ल्याएर कोरोना महामारीले सिर्जना गरेको कठिनाईलाई कम गर्न सकिन्छ भन्ने मत व्यक्त गरे । त्यस्तै, उल्लेख्य संख्याले सरकारी सहयोगको कार्यक्रमहरू शुरु गरेर (२८.३%), रोजगारीका लागि थप अवसरहरू सिर्जना गरेर (२१.८%), र १९.५% ले सबैलाई सरकारी योजना र कार्यक्रमहरूको जानकारी दिएर कोरोनाले प्रभाव पारेको सामाजिक-आर्थिक अवस्थाको पुनर्स्थान गर्न सकिने उल्लेख गरेका छन् ।

सरकारबाट अपेक्षा

चित्र ७.१२ : Q-16. कोरोना महामारीबाट प्रभावित सामाजिक-आर्थिक अवस्थालाई पुनर्स्थापन गर्न सरकारले आफ्ना नागरिकहरूलाई अझै के गरेर सहयोग गर्न सक्छ होला ? (संख्या = १००८)

७.२ स्थानीय स्तरमा कोरोना महामारीको बेला सक्रिय भएर लाग्ने व्यक्ति वा निकाय

कोरोना महामारीको समयमा त्यसको व्यवस्थापनका लागि लुम्बिनी प्रदेशमा सबैभन्दा बढी सक्रिय भूमिका कसले निभाएको थियो भनेर सबै उत्तरदाताहरूलाई सोधिएको थियो । लुम्बिनी प्रदेशका अधिकांश (६५.९%) उत्तरदाताहरूले आफ्नो स्थानीय सरकार सबैभन्दा बढी उत्तरदायी भएको बताए । त्यसपछि, १३% उत्तरदाताहरूले समुदायका स्वयंसेवकहरू, ८.४% उत्तरदाताहरूले स्थानीय नेताहरू, २.३% उत्तरदाताहरूले सार्वजनिक अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी र १.३% उत्तरदाताहरूले समुदायमा आधारित संस्थाहरूले कोभिड-१९ लाई व्यवस्थापन गर्न सक्रिय भूमिका खेलेको उल्लेख गरेका छन् ।

७.३ कोरोना महामारीको समयमा भोग्नुपरेका मुख्य समस्याहरू र सामना गर्ने रणनीतिहरू

लुम्बिनी प्रदेशका करीब आधा उत्तरदाताहरूले कोरोना महामारी र यसको कारणले गर्दा भएको बन्दाबन्दीको समयमा विभिन्न समस्याहरू सामना गर्नुपरेको बताएका छन् भने करीब ५१.२% उत्तरदाताहरूले कुनै पनि समस्या सामना गर्नु नपरेको भनेर उल्लेख गरेका छन् । कोरोना कालमा समस्या सामना गर्नु परेको बताउने मध्ये ५३.३% उत्तरदाताहरूले खाद्यबस्तुको मूल्य वृद्धिलाई औल्याएका छन् भने, ४४.६% ले आधारभुत सेवाहरू प्राप्त गर्न कठिनाई भएको, ३९.९% ले आम्दानी/नाफामा कमी आएको बताएका छन् । त्यस्तै, ३४.९% ले रोजगार वा आम्दानीको मुख्य श्रोत गुमाएको र ३०.२% ले गैर खाद्यबस्तुको मूल्यवृद्धि भएको बताएका छन् ।

सर्वेक्षणमा, कोरानाको कारणले गर्दा विभिन्न समस्याहरू भोग्नुपरेको भनेर बताउने उत्तरदाताहरूलाई ती समस्याहरूको सामना गर्न के-कस्ता रणनीतिहरू अबलम्बन गर्नुभयो भनेर सोधिएको थियो । त्यसमा करीब एक तिहाई (३२.५%) उत्तरदाताहरूले कोभिड-१९ को प्रभावहरूको सामना गर्न खासै केही नगरेको प्रतिक्रिया दिएका छन् । लुम्बिनी प्रदेशका

धेरैजसो उत्तरदाताहरूले कोरोनाको प्रभाव न्यूनीकरणका लागि विभिन्न उपाय लगाएको बताएका छन् । तथ्याङ्क देखाए अनुसार, सबैभन्दा बढी (३०.५%) उत्तरदाताहरूले बचत प्रयोग गरेको, २६.९% उत्तरदाताहरूले आफन्त/छिमेकीहरूबाट सहयोग लिएर काम चलाएको, १४.९% ले साहु-महाजनबाट ऋण लिएको र ४.९% ले गैर खाद्यबस्तुको उपभोगमा कमी गरेको उल्लेख गरेका छन् ।

कोरोना महामारीमा भोग्नुपरेका मुख्य समस्याहरू

रणनीतिहरू	प्रतिशत
केही पनि गरिन	३२.५%
बचत प्रयोग गरेको	३०.५%
आफन्तहरू/छिमेकीहरूबाट सहयोग प्राप्त गरेको	२६.९%
साहु-महाजनबाट ऋण लिएको	१४.९%
उधारोमा खाद्यान्न खरिद गरेको	१०.६%
खाद्यान्नको उपभोगमा कमी गरेको	७.०%
पशुपछीको बिक्री गरेको	४.७%
सहकारीबाट ऋण लिएको	४.७%
लघुवित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको	४.३%
गैरखाद्य बस्तुको उपभोगमा कमी गरेको	४.९%
गैर खाद्य बस्तु उधारोमा खरिद गरेको	३.०%
बैंकबाट ऋण लिएको	२.३%
सम्पत्ति (जग्गा, भवन, गहना, फर्निचर, मेसिन) को बिक्री गरेको	१.०%
सरकार/अन्य संस्थाहरू (गैर सरकारी संस्थाहरू, आदि) बाट जिन्सी सहयोग प्राप्त गरेको	०.३%
नयाँ पेशा/व्यवसाय अपनाईएको (शुरु गरेको)	०.२%
कामको खोजीमा अन्य ठाउँमा बसाईसरेको	०.१%

तालिका ७३.१: Q-110. बन्दाबन्दीको क्रममा र त्यसपछिका महिनाहरूमा उत्पन्न समस्याहरूको सामना गर्न, तपाईंले के गर्नु भयो ? (संख्या = ४९९)

